

GERHOHI EPISTOLÆ.

(Ex cod. ms. Reichersp. eruit R. P. Bernardus Pezius, *Anecdot.* tom. I, parte II, pag. 329.)

EPISTOLA PRIMA.

Ad magistrum A. scribit sibi haud videri opuscula sua De glorificatione naturæ humanæ in Christo sedis apostolicæ iudicio iterum subiicienda esse, a qua olim jam approbata fuerint. Mittit et commendat ei opus suum contra Græcorum errores, etc.
Magistro A. frater G. salutem.

Proxima inter nos collatione habita dixisti, frater in Deo dilecte, hoc tibi placere, ut sententiam *De glorificatione in Christo naturæ humanæ*, quæ scriptis meis sparsim inserta multis est in signum, cui contradicatur, mitterem in curiam Romanam illic vel approbandam vel improbandam. Cum hæc mihi dixisses, cœpi deliberare utrumnam sic expediret fieri, ut hortaberis, et inter deliberandum revolvi scriptum nostrum ante hac in curia Romana sanctissimæ recordationis Eugenio papæ præsentatum, continens eandem sententiam plene ac plane digestam in Tractatu psalmi LXIV. Igitur cum ille vir totus apostolicus hanc sententiam gratam et ratam habuerit, nostrique scripti opusculum quasi munus acceptabile apud se reposuerit, superfluum vel temerarium videtur, si eadem sententia semel in sede apostolica recepta iterum in examinationem revoceatur, tanquam de illius viri sanctissimi et prudentissimi dubitetur iudicio, qui revera sacerdos magnus in diebus suis placuit Deo et inventus est justus. Cujus erga me meaque scripta quam pia fuerit æstimatio novit prudentia tua. Nunc autem successori ejus Adriano papæ, cum sim facie ignotus, et jam secundo ei scripta meæ parvitatæ fuerint porrecta, primo per dominum Babenbergensem, deinde per fratrem meum uterinum R., nec aliquid ab eo acceperim responsum per epistolam, non videtur consilium de cætero ingerere illi aliquid scriptum longa mora examinandum, cum illa utpote magnus et magnis ac multis intentus non valeat expediri fortasse ad parvulorum nostri similitum scripta longa longanimitè audienda seu legenda. Unde scriptum nostrum *De quæstionibus Græcorum et Latinorum* domino Joanni cardinali presbytero, quondam Ecclesiæ Jerosolymitanæ archidiecono, videtur commendandum, quem sensi æmulatione bona contra Græcorum errores accensum, quatenus ipse idem secundum datam sibi a Deo prudentiam perspicat, ac, prout ei videtur, inde faciat sive magistro Moysi illud mittendo, sive aliis Græcis, qui ad curiam veniunt, illud porrigendo, ita scilicet ut et ipse non videatur arguendus de pecunia domini sui abscondita, si viderit eam posse ad lucrum exponi per suam industriam. Nam ego qualiscunque servulus pauperum Christi non parum laboravi

A eandem pecuniolam pro posse meo de agro Scripturarum effodiendo, quam tamen senio et morbis debilitatus ad Romanorum seu Græcorum mensam per me ipsum ferre non valens, illi mitto et committo quem prudentem nummularium esse non dubito. Dominus autem veniens cum usuris illam exiget, et unicuique nostrum reddet mercedem secundum suum laborem, mihi parvulo fossori, illi magno dispensatori, tibi utriusque mediatori. Lege, si placet, primam partem in secundum quinquagenarium Psalmorum, in qua psalmum supra commemoratum invenies ultimum, neve dubites per omnia sensisse mecum sanctissimæ recordationis Eugenium papam. Considera ipsius epistolam nostræ parvitatæ missam post finem psalmi prænominati annexam.

EPISTOLA II.

Ad Henricum S. R. E. cardinalem, cui offert et commendat suam Expositionem psalmi sexagesimi quarti.

Henrico venerabili sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinali presbytero, etc. *Exstat infra supradictæ Expositioni præmissa.*

His in eodem Reicherspergensis codice subjungitur epistola Eugenii III, qua Gerhoi Expositionem præmissam Psal. LXIV laudat et approbat, a Baluzio vulgata loc. cit. (Exstat infra ad calcem hujus Expositionis.)

EPISTOLA III.

C *Ad Othonem episcopum Frisingensem. — Ejus censuræ primam partem Expositionis suæ in Psalmos submittit, quidque de illa aliis visum fuerit, exponit. Quædam contra scholasticos, theologos et philosophos, etc.*

In conspectu angelorum docet psallendum Psalmista præcipuus, cujus nos pedissequi esse optamus. Unde quod in psalmorum Tractatibus ex Patrum sensis in unum congegimus, angelis Ecclesiarum libenter præsentamus. Ipsi namque sunt nummularii, quibus pecunia Domini est præsentanda et per ipsos dispensanda, quoniam ipsis dispensatio credita est. Recte tamen quaeritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniat. *Fidelis, dico, et prudens (Matth. xxiv).* Nam alterum sine altero non sufficit, si aut fidelis desit prudentia in discernendo, aut prudenti desit fidelitas in commisso custodiendo. Quis, putas, est fidelis dispensator et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam? Rarus est hujusmodi et ideo præclarus, quia vir unus eligitur ex millibus, qui sit in utroque perfectus. Attamen quantum ad humanum spectat

examē, ego G. pauperum Christi minimus tibi an-
gelo Ecclesiæ Frisingensis arbitror neutrum deesse,
quem ex divino munere multa mihi experimenta
ostendunt fidelem pariter et prudentem.

Itaque fidelitati et prudentiæ tuæ mitto et com-
mitto legendum, quod in prima parte Tractatus in
psalmos præ manibus habeo, ut sicubi sanum sap-
io, tuæ auctoritatis fulciar testimonio. Sin aliter,
quod non recognosco, pie recognoscens tuo emen-
dem consilio. Sane angelus Ecclesiæ Romanæ papa
Eugenius per epistolam suam confortat me in hu-
jusmodi occupationibus, et ideo parum curo de
quorundam contra me oblocutionibus, quibus pene
aliud non sapit, nisi quod in scholaribus exercitiis
biberunt, ubi aquæ Siloe non inveniuntur, quæ
fluunt cum silentio, ubi vinum sæpe deest in con-
vivio, ubi tales inter se disceptant assidue, qui esse
sub sentibus delicias putant. Non quidem negamus
inter tales esse magistros præcipuos eloquentiæ
torrentibus et sapientiæ fontibus abundantes, quod-
que pretiosius est, habent fontem Jacob, sacram
videlicet Scripturam, de qua refocillant suos disci-
pulos non tam sapientiæ studiosos quam scientiæ
curiosos. E quibus aliqui relinquendo Samariam
veniunt Jerosolymam, atque ibi Domino benedi-
cunt non de fonte Jacob, sed de fontibus Israel,
quia in sancta et religiosa conversatione sacram
Scripturam sapere jucundum est eis, non secun-
dum varias doctrinas et collectationes magistro-
rum, sed secundum sanam et consonam doctrinam
sanctorum Patrum Deum videntium. Sic magistri
magistris præferuntur, videlicet rhetoribus piscato-
res, argumentosis infantes et lactentes, quorum ex
ore Deus laudem suam perficit, perque lacteam
doctrinam eorum nonnullos trahit ad se de torrenti-
bus philosophorum, quod in me ipso per Dei gra-
tiam expertus sum ex parte, ac spero amplius ex-
periri, cum venerit quod perfectum est, et evacua-
bitur quod ex parte est. Nam et ego de torrenti-
bus philosophorum aliquando in via bibi, et in
fontes eorum curiositatis hydriam misi. Sed hac
hydria tandem relicta cum muliere Samaritana
Salvatoris admonitiones in simplicitate auscultavi,
ad id ipsum faciendum commonens vicinos, quos
potui, qui tamen non propter meam loquelam cre-
dunt his quæ scribo. Ipsi enim audiunt et cogno-
scunt quia vera veritatis testimonia colligere stu-
deo, quæ sanctorum Patrum sic auctoritatibus un-
dique munire soleo, ubi contradictionis ulla puta-
tur suscipio, ut me meaque dicta non facile aliquis
audeat condemnare, nisi qui præsumit sanctis Pa-
tribus injuriam irrogare, sub quibus tutoribus et
actoribus incedo timoratus, rationem dare ac reci-
pere paratus.

Angelus Ecclesiæ Juvavensis hanc ipsam partem,
nec non et alteram diligenter perlegit, meque ad
ulterius procedendum in funiculo charitatis trahit.

A Te namque in peregrinatione manente ille unus an-
gelus in hac provincia mihi fuit electus, cujus me
iudicio committerem, sentiens illum fidelem pari-
ter et prudentem. Nunc autem, quia de camino ex-
sillii te quasi aurum probatum, Deo donante, rece-
pimus, tu, annuente gratia divina, mihi aliter an-
gelus es in testimonium sanæ doctrinæ advocan-
dus, ut in ore duorum vel trium testium stet no-
stri operis verbum, tertio angelo, videlicet ponti-
fici Romano, si vobis placet, præsentandum, cujus
ad quædam nostra scripta præ manibus est epi-
stola, quam si cui legere placet, quid ille angelus
de me sentiat, satis intelligere valet, quatenus per
electos angelos in conspectu angelorum cæterorum,
qui opus nostrum legere dignabuntur, fiat ipsius
commendatio, et ubi res exigit, emendatio (6-7).

EPISTOLA IV.

Ad G. sororem. — *Se abbatissam Bragensem non
supplantasse, sed canonicæ ejus ob contumaciam
depositioni consensum recte præbuisse, se tamen ad
eam juvandum paratum esse, si modesta fue-
rit, etc.*

Frater G., dilectæ in Christo sorori suæ G., de-
votam orationem et perpetuam in Christo dilectio-
nem.

Dictum est mihi quod Bragensis quondam abba-
tissa, commorans apud vos, graviter conqueratur
quod ego fuerim quasi auctor supplantationis ejus.
Quod si apud vos personuit, volo et rogo meam
conscientiam apud te, aliasque nostras in Christo
dilectas, haberi excusatam a crimine supplantatio-
nis. Est enim supplantationis quædam species, quæ
fit absque crimine, illius exemplo qui fratrem in
utero supplantavit, quique illi primogenita tulit, et
postremo subripuit illi benedictionem consiliante
matris prudentia, cui utinam concordent omnia
mea consilia! Et, ut spero, talia fuerunt mea consi-
lia in Bragensi abbazia in melius commutanda,
quod per ipsam tunc abbatissam libentissime fecis-
semus, nisi quod in ea consensum ad hoc non inve-
nimus, imo tantam rebellionem, ut erumperet ad
manifestam obedientiæ contradictionem præsentem
domino cardinale, in promptu habente ulcisci om-
nem inobedientiam, cujus justæ sententiæ in illius
depositione, cum adessem, oportuit me concor-
dare, atque operam dare ut, in loco inobedientis
Vastli, Esther obediens exaltaretur non per sup-
plantationem, sed per canonicam electionem et di-
vinam dispositionem.

Attamen, quia Deo gratias grandia crimina non
sunt inventa in illa deposita persona, consilium
meum est ut ipsa in suis necessitatibus adjuvetur,
si tamen per ipsius humilitatem et benignitatem
suspicio illa excludetur, quam nuper suscitaverunt
litteræ ab illa Bragam missæ, in quibus ita loquitur,
quasi dominetur et minetur. Unde si sic loquenti
aliquid beneficentiæ fuerit exhibitum, videbitur
quasi minis extortum, et præ timore humano po-

tius quam pro amore divino impensum. Si ergo te, charissima, et alias nostras charas audit, consulite illi, et ego pro consilio vestro libenter consulam, quod spectat ad ipsius levamen, quantum potero secundum Dei honorem, ita videlicet ut habeat aliquam certam consolationem ex parte domnæ Bragensis abbatissæ, quæ istam licet se vjuperantem diligit.

Si ergo ista illam diligendo gratam vicissitudinem rependet, suamque præteritam negligentiam gaudet emendari per illam, erit tam ipsa deposita quam posita non dico mei, sed Dei amore digna; quia illa faciente atque ista favente unum opus claustralis disciplinæ in medio nationis pravæ et perversæ agitur, quod utrique, id est tam diligenti quam facienti ad præmium beatitudinis consequendum reputabitur, et utraque a me in Christi amore amabitur, et utrique sedulitas mea, Deo aspirante, ad famulandum prompta erit. Quod si adversæ contra invicem fuerint, illi me recognoscam paranympthalis obsequii debitorem, cujus agnovero Dominum meum Jesum Christum sponsum et amatorem.

Quod non ita loquor, quasi ipse dilgat etiam solas virgines aut pœnitentes inclusas, cum dilgat etiam illam quæ in Canticis canticorum ei loquitur: *In lectulo meo quæsi per noctem quem diligit anima mea: quæsi illum, et non inveni. Surgam et circumibo civitatem; quæram quem diligit anima mea (Cant. III).* Non ergo nos omnem sponsæ circuitionem culpabilem notamus, cum sit laudabilis illa sponsæ circutio, in qua dilectus quæritur et invenitur, quo et invento statur, et lectulus ei demonstratur illa dicente ad illum: *Lectulus noster floridus, etc. (ibid.)* Sponsa, quæ sponso demonstrat lectulum, satis indicat quod eum quies, non cursus dilectat, nisi forte post illum currat dicens: *Trahe me post te; in odorem curremus unguentorum tuorum (ibid.)*

Novi etiam ego aliquas Dei sponsas non inclusas, inter quas tu mihi es præcipua, et præcipue dilecta, in quibus mihi placet castitas et morum probitas atque honesta conversatio sub nullo aut infirmo seu vili magisterio. Laudo eas, attamen in hoc non laudo, quod neque claustrali, neque, ut ipsæ aiunt, carcerali muniuntur clausura. Est enim et carcer beatus, in quo se Christus gaudet visitatum, dicens: *In carcere eram, et venistis ad me (Matth. xxv)*. Hujus piæ visitationis obsequium et tu, soror in Christo dilecta, nuper implesti, quando sorores no-

stras visitasti: quod ut sæpius facias, mihi gratum esse scias, imo illi qui tibi dicturus est: *Infirmus eram, et in carcere, et venistis ad me (ibid.)*. Atque utinam sic ad illum in carcere manentem venias, ut ab illo ulterius evagari non quæras, nec ad charissimas amicas in sæculo visitandas! aliud est enim exemplo Dinæ inter filias alienas circuire, atque aliud exemplo Mariæ in montana cum festinatione conscendere in domum justî ac prophetæ ad salutandam prophetissam, cui similem tu debes æsumare sororem tuam, jam, Deo gratias, non infecundam, sed a sterilitatis opprobrio alienam, cum habeat, Deo gratias, prolem honestam, in qua nomen Joannis per gratiam Dei refulget, quod tam illi quam mihi ad gratiæ augmentum, ut spero, proveniet, ut pariter gaudeamus, ego capendo cum Zacharia: *Benedictus Dominus Deus Israel (Psal. cv)*: illa vero cum Anna: *Exultavit cor meum in Domino (Zach. x)*: tibi quoque illam visitanti contingat canere cum beata Maria in domo nostra: *Magnificat anima mea Dominum, et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo (Luc. 1)*.

EPISTOLA V.

A. Egensis abbatis ad Gerhohum. — Narrat quid præposito de Triph Babenbergæ venerit, laudatque, rejecta hujus doctrina, catholica scripta Gerhohi.

Domino venerabili G. præposito de Reicherspergæ frater A. dictus abbas de Ega devotæ orationis obsequium.

Quod præpositus de Triph dudum scripsit idem suam se nobis exposuisse, noveritis non aliter, quam subscripsimus, factum fuisse. Vice quadam in nostri præsentia allato libello dixit: hæc est fides mea, legitque ex eo in auribus nostris nobis nihil attendentibus, nihilque de eo suspicantibus. At postquam scripta vestra, quæ catholice adversus eum edidistis, accepimus, ex mandato episcopi Babenbergensis egimus, ut una nobiscum ad ejus præsentiam Babenberg accederet, ubi coram non paucis religiosis et literatis viris episcopo contra eum agente humiliter professus est, nihil tale se deinceps sentire nec scribere. Porro nos his quæ eadem scripta vestra habent, consentimus, et catholica judicamus, de cætero optantes et orantes divinam clementiam, ut illuminet oculos cordis vestri ad omnem cognitionem veritatis et amorem virtutis.

MONITUM IN SEQUENTES EPISTOLAS.

(Pez. Anecd. t. VI, pars I.)

Conspiciæ sunt, gravissimæ et rebus optimis refertissimæ epistolæ Eberhardi eruditissimi episcopi Babenbergensis, et Gerhohi præpositi Reicherspergensis. Argumentum serè omne harum epistolarum est de gloria et honore Filii hominis, cui pleraque PER GRATIAM assertit Gerhohus, quæ DEO PROPRIA SUNT PER ESSENTIAM: id quod vehementissime Eberhardus impugnat. Alterum caput controversiæ faciunt sacramenta excommunicatorum, quibus vix quidquam solidi cum pluribus veteribus theologis Gerhohus attribuit, Eberhardo alii que contra fortiter nitentibus. Porro cum res, multis disputationibus excussa et illustrata, ad Alexandrum III

P. R. delata esset, isque a Gerhoho, ut suo iudicio controversiam finiret, rogaretur, urgereturque, alia omnia evenerunt, silentio utrique parti quoad publicas concertationes, a pontifice injuncto. Sententiam Alexandri videsis inter ejus epistolas. Quocirca observatu dignum puto, pontificem et ideo nil certi super eisdem capitulis duxisse respondendum, quia, inquit, nisi eum et alios coram positos audiremus, non fuit visum nobis super eis tam facile proferre sententiam, et cujusvis partis tantum rationibus allegatis aliam inauditam et indefensam præcipiti iudicio condemnare. Admirandam Alexandri III æquitatem!

EPISTOLA VI.

Eberhardi ep. Babenb. epistola ad præpositos Salzburg. et Chiemseensem. — Dolorem suum de obitu Eberhardi Salzberg. archiep. declarat, eisque sua adversus Gerhohum scripta examinanda transmittit.

(8) **EBERHARDUS** Dei gratia Babenbergensis Ecclesiæ qualiscunque minister, venerabilibus et in Christo plurimum dilectis fratribus et amicis H. Salzbergensibus, D. Kimissensi præpositis coronam pro cinere, oleum gaudii pro luctu, pallium laudis pro spiritu mœroris.

In commemoratione beatissimi Patris ac domini nostri archiepiscopi Eberhardi jugiter in mentem venit, imo a memoria nostra non recedit, quod diviso a se domino suo, et curru igneo subvecto vernaculus et individuus ille comes prophetæ post eum clamavit dicens: *Pater mi! Pater mi! currus Israel, et auriga ejus (IV Reg. II)*. Nunquid enim magnus iste sacerdos noster, qui in diebus suis placuit Deo et inventus est justus? Currus enim fuit, dum necessitates et infirmitates alienas, præsertim onera peccatorum et inopiam pauperum paterna consolatione et compassione sublevavit. Quasi diceret: *Quis infirmatur, et ego non infirmor? (II Cor. XI)*. Vel nunquid non auriga fuit, qui creditis sibi rexit, et direxit in viam veritatis exemplis pariter et documentis? Oculus fuit cæco, et pes claudo. Manus ejus non est aversa ab ullo paupere, cum quo cordi erat jocari, corrigi (9), et tandem ab invalida manu exsuperari. Insuper ut omnibus omnia fieret, etiam supra legem, non contra legem, habitum leprosi et tactum lepræ non abhorruit. Quid ultra? *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictio deciperet animam illius (Sap. IV)*. Sed consummatus in brevi explevit tempora multa (ibid.). Et quidem, sicut scriptum est, malitia remanentium meretur ut hi qui prodesse poterant, festine substrahantur. Atqui memorabilis ille assecla prophetæ magnificæ duplicis spiritus habuit consolationem; nobis autem in transitu viri sanctissimi præter luctum nihil amplius derelictum est, nisi forte digni essemus apud Deum tanto sublevari patrocínio. Talis decebat ut nobis esset pontifex, cui vivere Christus, et mori esset lucrum (Philipp. I). Propositum quidem nobis erat festinare ad videndum eum. Sed, prohi dolor! peccatis nostris exigentibus extremum hoc beneficium percipiendæ ab eo benedictionis nobis divinitus denegatum esse lamentabiliter et inconsolabiliter conquerimur.

Denique scripta quædam, causis urgentibus, prout

(8) Ex cod. Admontensi cœvo.

(9) Ita Cod.

(10) Littera proprii nominis est erasa. Sed erat,

A videre et cognoscere poterit discretio vestra, ad ipsum Patrem et dominum nostrum dilectissimum direxeramus. Sed quia nec illa ad eum in carne superstitem pervenerunt properante Deo educere ipsum de medio iniquitatis, idcirco ut nostræ ad ipsum devotionis, suæque ad nos gratiæ in his saltem aliquod memoriale remaneat, vobis potissimum tanquam proximioribus ejus debito, tam carnis quam spiritus, ea destinavimus sub eadem examinis et correctionis lege, atque ad eandem censuram, quam ab ejus auctoritate expectare debueramus, litteris domni Gerhohi, tanquam præjacentem materia opusculi subsequentis, in fronte præfixis. Consolemur invicem. Pater noster piissimus intravit in gaudium Domini sui. Ipse autem Pater misericordiarum et Deus totius consolationis consoletur vos, et abstergat omnem lacrymam ab oculis vestris.

EPISTOLA VII.

Gerhohi Reicherspergensis epistola ad Adamum abbatem Eberacensem, adversus errores Folmari præpositi Trieffensteinensis.

Domino A. venerabili abbati Eberacensi frater G. de Reichersperge devotas orationes cum fidelis obsequio.

Nuper venit in manus meas epistola (10) domino Salzburgensi destinata, in qua et vestri nominis mentio fuit, sicut videre poteritis in rescripto epistolæ: *cujus textus ita se habet: Domino suo E. venerabili Salzburgensi archipræsuli, F. Dei gratia, si quid est; semper gaudere, nihil adversique timere. Fidem meam de veritate corporis ac sanguinis Domini domino A. Eberacensi abbati, sed et aliis litteratis et religiosis viris mandatam litteris diligenter exposui, eosque in nullo penitus adversos, sive diversos inveniri, etc.*, ubi supra. Hic perpendat sapientia vestra utrumnam recte offerat recteque dividat qui, quod Dominus conjunxit, sensu carnali separat? Conjunxit quippe Deus homo carnem et ossa in resurrectione sua discipulis suis dicens: *Palpate et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere (Luc. XXIV)*. Erant enim simul in ejus corpore a morte suscitato non solum caro et ossa, sed et sanguis et spiritus humanus, et divinus; quem et insufflavit suis discipulis dicens: *Accipite Spiritum sanctum (Joan. XX)*. Cum autem separatio spiritus humani a corpore sit mors ipsius corporis, et item separatio carnis ab ossibus mortem carnis operetur; cumque sanguis humanus ex E. seu Eberhardo, ut hoc constat ex his quæ mœx sequuntur.

tra carnem careat vitali spiritu, qui est anima rationalis, constat eos rursus crucifigere, atque ostentui habere Christum, qui sic ipsum dividunt: sicut in præmissa legitur epistola, quæ ut majoris habeatur auctoritatis, ad venerabilem destinata est archiepiscopum; et apud vos aliosque litteratos ac religiosos viros insinuatur approbata in ea fide, in qua Christus contra doctrinam Pauli divisus est.

Sed nos istam fidem; pro maxima reputantes perfidia, carnes agni paschalis non ita crudas, vel aqua coctas in Ecclesia Dei manducari credimus, ut vel sanguis ejus, vel caro ejus bibatur et manducetur seorsum; licet in speciebus diversis, videlicet panis ac vini, aqua misti sumatur is qui in semetipso indivisus atque integer manet; totus in cælo, totus in altari, totus in ore comedentis corpus ejus ac sanguinem bibentis; totus in corde credentis ad justitiam; totus in ore constantis ad salutem. Lege Ambrosium in Lucam exponentem illud angeli dictum: *Hic erit magnus, et filius Altissimi vocabitur* (Luc. 1, 32), et invenies quod ubicunque verus Christianus, ibi Christus, quia neque in Jerosolyma, neque in monte hoc, ubi adoraverunt patres, adorandus est; quasi alias Deus non sit: sed veri adoratores adorabant Patrem in spiritu et veritate. Igitur in veritate sacramentorum Christi adoratur Deus, qui et sumitur in corpore de virgine sumpto, et in cælum assumpto. Quod corpus ore fidelium sic manducatur, ut quod de agno paschali figuratiter est præceptum, nunc vere impleatur. Neque enim ad litteram fieri potuit, aut oportuit, quod illic dictum est: *Caput cum pedibus et intestinis vorabitis* (Exod. xii). Repugnat quippe quod dictum est: *Os non comminuetis ex eo* (ibid.). Quomodo autem non comminutis ossibus, caput et pedes vorari potuissent? At nunc in vero agno, qui tollit peccata mundi, caput cum pedibus, divinitas videlicet cum tota humanitate voratur; quia Christus integer in altaris mysterio manducatur; neque manducans mutabit (11) illum in se, scilicet cibum carnis suæ; sed ipse mutabitur in illum, ut sit membrum corporis ejus, quod est Ecclesia una, per unum corpus Christi redempta et vegetata.

Quod autem prænotatus divisor Christi ait: Non me Filium hominis, sed carnem Filii hominis manducare confiteor: hinc putamus illum traxisse, quod Christus dixit: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, non habebitis vitam in vobis* (Joan. vi). Nam et Nestorius hæresiarcha inde hausit venenum sui erroris, ita ut carnem, quæ in altari sumitur, negaret esse vivificatricem, pro eo quod esset hominis caro, in habitatione quasi Dei sanctificata; sed minime potens manducantem se vivificare, quia spiritus est, ait, qui vivificat, non caro. Contra ejus errorem in synodo Ephesina legitur (12): « Ad benedictiones mysticas accedimus, et sanctificamur,

(11) Manducabit.

(12) Habentur hæc in professione fidei, quæ estat initio concilii Ephesini, antiquæ editionis.

A participes sancti corporis et pretiosi sanguinis Christi, omnium nostrum Redemptoris effecti; non ut communem carnem percipientes, quod absit! non ut viri sanctificati et Verbo conjuncti, seu dignitatis unitatem, aut sicut divinam possidentis habitationem, sed vere vivificatricem, et ipsius Verbi propriam factam. Vita enim naturaliter (est), ut Deus existens, quia proprie carni unitus est, vivificatricem eam professus est esse. Et ideo, quamvis dicat ad nos: Amen, amen dico vobis, nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis ejus sanguinem, non tamen eam, ut hominis unius ex nobis existimare debemus. Quomodo enim juxta naturam suam vivificatrix esse caro hominis poterit? Sed ut vere propriam ejus factam, qui propter nos Filius hominis factus est, et vocatus. » Item (13): « Si quis non constitetur carnem Christi vivificatricem esse, tanquam ipsius Verbi Dei Patris: sed quasi alterius cujuscumque, præter ipsum conjuncti eidem, secundum dignitatem, aut tanquam secundum quod solam habitationem habuerit, et non potius, sicut dixi, vivificatricem esse; quia facta est propria Verbi Dei, cui omnia vivificare possibile est, anathema sit. » Synodus hæc Ephesina una est de quatuor conciliis quorum, sicut B. Gregorius ait, quisquis non tenet soliditatem, etsi lapis esse videatur, extra ædificium jacet. » Addit: « Et quisquis aliter sapit, anathema sit. »

Vos igitur, amande ac venerande Pater, cavete vobis, ne cum lapis pretiosus habeamini et sitis in ædificio Dei, alio mendaciter vulgante, credamini credere quod non creditis. Credo enim vos, Pater, una nobiscum, imo una cum tota Ecclesia, unam fidem habere, sapiendo in nomine carnis Christi non aliud quam carnem Christi. Sic enim sua verba ipse Christus intelligenda insinuat, ut non aliud caro Filii hominis, aliud ipse Filius hominis habeatur, ubi de hoc sacramento ait. Commendans enim carnem Filii hominis manducandam, verbis præmissis etiam hoc inter cætera dixit: *Sicut misit me vivens Pater, et ego vivo propter Patrem, et qui manducat me, et ipse vivet propter me* (Joan. vi). Manducans igitur carnem Filii hominis, manducat Filium hominis: manducat panem qui de cælo descendit, quem Pater signavit Deus, non materiali sigillo, sed summæ divinitatis indelebili signaculo; quia *Verbum caro factum est* (Joan. i). Et ideo qui carnem Verbi manducat, Verbum quoque in sua carne manducat. Alioqui caro non prodesset quidquam, si non haberet in se vitam et vivificandi efficaciam. Legite Hilarium in viii lib. de hoc sacramento agentem, et invenietis eum sentientem quæ sentio de Verbo æterno in carne sua manducando: quod prænotatus Folmarus fieri posse non credit, qui corpus Domini, quale fuit in sepulcro, putat seorsum cogitandum.

(13) Est undecimus anathematismus in antiqua edit.

Ait enim : « Ubiunque Christus est, totus est, A
 etsi totum non est : sicut unus eodem tempore totus
 in sepulcro, totus in inferno erat; sed totum non
 erat, eo quod trium substantiarum, quæ unam faci-
 unt in Christo personam, aliquid deerat. » Ad
 quod dicimus quod revera tunc ad tempus corpori
 defuit anima in sepulcro, et animæ corpus in in-
 ferno seu paradiso. At nunc neque corpori Christi
 anima sua, neque animæ suæ suum corpus, neque
 his ambobus amborum vita, non aliud quam summa
 divinitas alicui, seu aliquando abesse poterit; quia
*Christus jam non moritur, mors illi ultra non domi-
 habitur (Rom. vi).* Non moritur, non dividetur, non
 a sede sua, in qua Patri considet, movetur in
 æternum: Et tamen, sicut *spiritus prout vult, et ubi
 vult, spirat (Joan. iii)*, sic et ipse homo, qui na-
 tus est ex Spiritu, prout vult, et ubi vult seipsum
 præsentat, vel spiritaliter, vel corporaliter, ut Eccle-
 sia credit. Spiritaliter, ut Apostolus ait : *Habitate
 Christum per fidem in cordibus nostris (Ephes. iii).*
 Corporaliter, ut Ecclesia credit se pasci corpore ac
 sanguine ipsius : ipso seipsum sanctificante per ma-
 nus et orationes sacerdotum in tota Ecclesia facien-
 tium, quæ ipse jussit dicens : *Hoc facite in meam
 commemorationem (Luc. xxii).* Unde unus ministro-
 rum ejus hoc facientium, ait : *Calix, cui benedicimus,
 nonne communicatio sanguinis Christi est; et
 panis, quem frangimus, nonne participatio corporis
 Domini est? (I Cor. x.)* Non ait locali discretionem,
 seu corporalis molis distensione seipsum Christus C
 corporaliter in tam diversis locis uno eodemque
 momento præsentat in officio sacerdotum sacrifican-
 tium, vel in ore fidelium sumptum corpus man-
 ducantium; sed ineffabili virtute, illa fide mediante,
 quæ indubitanter credimus fieri Verbum veritatis
 dicentis : *Hoc facite in meam commemorationem
 (Luc. xxii).*

Bene dixi, fide mediante: quia fides ex auditu;
auditus autem per Verbum Christi (Rom. x). Et sicut
 non nisi auditu mediante, audibile humanum
 verbum capitur, sic divinum illud Verbum carne
 humanâ, tanquam voce corporea, sensibile factum,
 non nisi fide mediante capitur. Da fidem, et senties
 verum quod dictum est : *Hoc facite in meam com-
 memoracionem (Luc. xxii).* Tolle fidem, et videbis
 non percipi hoc Verbum, quod non nisi fide capi-
 tur, sicut non capitur hominis vocale verbum nisi
 per auditum. Tolle auditum, frustra surdo loqueris,
 quia non capit quod dicis; quod tamen ex defectu
 verbi non est, sed auditus, quia verborum sonorum,
 tam surdas et obturatas, quam patulas tangit aures;
 ita et Verbum Dei, per id sonorum, quod est incar-
 natum, et specie panis velatum porrigitur manû sa-
 cerdotum fidelibus credulis, et infidelibus incredulis.
 Et fidelis exinde pascitur et saginatur. Infidelis ex
 eodem judicatur et damnatur, non judicans corpus
 Christi, quod indigne sumit qui de illo indigna cre-
 dit: sicut iste qui putat eum sine suis ossibus

manducari, quique a carne sanguinem ejus dividit,
 putans illum non posse totum et integrum simul esse
 in cœlo et in pluribus altaribus, cum videat ser-
 monem de corde simul et ore hominis prodeuntem,
 non discindi per multas aures audientium, sed to-
 tum et integrum pervenire ad singulos. Quanto
 magis Verbum Dei ex corde simul et ore Altissimi
 prodians, ac tamen in ipso et cum ipso permanens,
 totum et integrum pervenit, quo est missum ad
 salvandos electos, et ab æterno in ipso Verbo di-
 lectos.

Quod licet increduli tanquam surdi non ca-
 piant, aures audiendi habentes tamen capiunt, et
 gustu illo sapiunt qui requiritur, ubi dicitur :
*Gustate et videte quoniam suavis est Dominus (Psal.
 xxxiii).*

EPISTOLA VIII.

*Eberhardi ep. Babenberg. ad Eberhardum archiep.
 Salz. epistola contra Gerhohum, divinitatem in
 sacramento altaris a summentibus vorari, ac Chri-
 stum qua hominem Patri æqualem esse asse-
 rentem.*

Beatissimo Patri et domino Eberhardo san-
 ctæ Salzburgensis Ecclesiæ archiepiscopo, E.
 Babenbergensis per patientiam Dei, si quid
 est, id ipsum totum, quod est in eo, sine quo nihil
 est.

Quamvis scribere non vacet mihi, cui vix etiam
 spirare concedimur propter innumeras et varias
 sæcularium, prohi dolor! negotiorum occupatio-
 nes, necessitate tamen cogente, quæ legem non
 habet, contra legem, quam mihi de non scribendo
 iudixeram, rupi aliquantulum silentium, et illud
 taciturnitatis meæ propositum. Qui enim famam
 negligit, crudelis est (*Prov. xix*). Schedulæ domini
 G. quibus jam omnes pene anguli terræ hujus re-
 pleti sunt, non præterierunt me, neque intactum
 reliquerunt apud alios, nescio si et apud vos, ubi
 tamen non solum credo, sed et scio, et certus sum
 quod non invenerit locum, aut inveniat aliquid
 quod contrarium sit mihi, ne dicam veritati, quod
 animus ille vester non posset recipere, qui et cha-
 ritatis, et veritatis et totius puritatis domicilium
 est.

D Præfatus noster scriba, doctus inter alia quæ
 non sunt hujus temporis, scripsit quibusdam fra-
 tribus, quasi solus ipse propheta sit in Israel, in
 collatione mecum habita turbatum se fuisse animo,
 eo quod Christum vassallo comparaverim. Salva
 pace sua, licet sapiens et doctus satis sit, in hoc
 neque sapientis, neque docti, nec etiam viri boni
 usus est officio, qui et proximo suo maledixit, et ea
 quæ intra nos dicta sunt, aliter quam dicta fuerint,
 interpretando suo se prodidit iudicio, quod non ad
 ædificationem charitatis, sed potius ad destructio-
 nem in corde mihi et corde locutus est. Cum enim
 ejusdem periculi sit utrumque, plus minusve iusto
 sentire de Christo, ipso fratre nostro proponente in

doctrina sua, quod ab his dissonat, quæ catholica Ecclesia et tenet, et concinit laude symbolica de Christo: *Æqualis Patri*, etc., admiratus sum, et licet minus doctus et sapiens communi, ut verbis suis parceret, nec sic ablactaret nos, ut tam a solido cibo quam ab ipso piissimo latere Matris Ecclesiæ divelleret, cum idem et lac parvulorum, et solidus perfectorum cibus sit. Magis autem ac magis eo laborante in suis probationibus, cum adduceretur ab eo ad improbandam veritatem ipsius Veritatis testimonium: *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo* (*Luc. x*), et cetera huic similia, ad dene-gandum quod inde ei confici videbatur, videlicet, quod Christus esset æqualis Patri, secundum quod homo est, similitudo proposita est a me de vassallo et domino. Qui quamvis eandem rem qualibet totaliter possideat, et non minus habeant alter altero, minor tamen est alter altero. Non aliter comparavi Christum vassallo, neque vassallum Christo, nisi, ut prædictum est, ad specificandum quodammodo, quod Beda ait: « Quidquid habet Filius Dei per naturam, dedit assumpto homini habere per gratiam. » Quod ipsum etiam ei in quodam *Apo-logetico*, contra hujusmodi ineptias conscripto, ostendi multa per similitudinem explanari, non tamen omnino rem rei comparative cœquari. Longe namque aliud est exempli similitudine vel parabola aliquid agere, et aliud est rem rei in eo quod est, esse vel non esse cœquando assimilare. Hac de causa quod scripsi, scripsi tunc et scribo etiam nunc vestræ paternæ discretioni, ut me excusatum habeatis super hujusmodi enormitatibus, et hæc qualiacunque vestro potissimum atque omnium, qui veritatem diligunt et intelligunt, iudicio certis legibus emendationis subijcio, sciens in humanis adinventionibus nihil tam perfectum quod perfectius esse non possit, nec tam bene dictum, quod melius dici non possit, vel ab æmulis incrustari aliqua ex parte sinistra interpretatione, ad sensum dicentis aut scribentis non accommodata.

Fundamentum aliud, sicut ait Apostolus, *nemo potest ponere, Deo gratias, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus* (*I Cor. iii*). Qui ex hoc mundo transiturus ad Patrem, novissime sacramentum corporis et sanguinis sui, quod Sacramentum omnium sacramentorum, commendans discipulis suis, hoc modo ait: *Accipite, et comedite, hoc est corpus meum* (*Matth. xxvi*). Huic fundamento stabili et immobili sancti Patres superædificantes exemplis et documentis aurum et argentum, et lapides pretiosos multis auctoritatibus erudierunt et roboraverunt sanctam catholicam Ecclesiam, ita ut in civitate Dei non desit murus, nec antemurale, et jam amplius alia doctrina non sit necessaria. Sed quicumque etiam angelus de cælo aliud docuerit, scilicet contrarium Evangelio, anathema sit. Verumtamen quia inimicus homo non cessat jugiter superseminare zizania, et oportet illa crescere usque ad messem, diligentissime præcavendum est ne quis

A per ignorantiam vel negligentiam falsa pro veris recipiat.

Quamobrem non doctoris aut correctoris auctoritatem usurpantes, sed commonitoris officio pro modulo nostro fungentes quædam ejusmodi, quæ nos et alios reverberant, in scriptis quorundam fratrum nuper reperta, ad Vestræ Sanctitatis censuram trutinanda et eliminanda perferre decrevimus: et id quidem non ad nostram gloriam, non ad fratrum, quorum scripta sunt, verecundiam aut injuriam. Si enim ad vos tanquam ad sapientem architectum recurritur super his quæ ad decorem domus Dei spectant, vere dignum et justum est, quia vobis et merita vitæ, et thesauros scientiæ contulit Deus præ multis participibus vestris. Scripta quædam domni Gerhohi abbati Eberacensi directa usque ad nos pervenerunt, in quibus, ut verum fateamur, una cum ipso abbate et aliis quibusdam fratribus quam plurimum scandalizati sumus propter verba cujusdam fratris, quem ipse non immerito reprehendit, nimis incaute posita, cujus hæc verba erant in epistola vobis transmissa: « Ego igitur in sacrosancto mysterio sicut spiritualis uvæ meracissimum sanguinem sub vini sapore ac specie bibere me quidem, sed solum ac purum sine carne non dubito: ita solam et puram carnem Christi sine ossibus, sine membris corporalibus, imo humani corporis plenitudine sub panis sapore ac specie manducare me credo, nec me Filium hominis, sed carnem Filii hominis manducare confiteor. » Insuper et de pixidula eucharistiali, videlicet corporis Domini, et aliis quibusdam in ipso contextu litterarum, quas vobis direxerat, nimium excessisse visus est, quasi minus in eucharistiali quam in spatioso altari corpus Domini comprehendi possit. Rogati autem a quibusdam religiosis, ut contra aliquid scriberemus ad ædificationem saltem quorumlibet parvulorum, quibus lacte opus esset, non solido cibo, revolvimus animo illud Evangelicum, quod de peccato scandali specialiter intelligendum est: *Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum intra te, et illum solum* (*Matth. xviii, 15*), fratremque illum, qui talia scripserat, per dominum A. venerabilem abbatem de Ebera vocavimus ad nos, præsertim quia manus imponere presbyterii a nobis, licet indignis, ante aliquot annos acceperat. Auctore itaque Deo, et velociter currente sermone ejus frater ille ab errore viæ suæ revocatus est. Qui ad se reversus quantum desipuerat, tantum respuit ab eo, quod carnem ab ossibus et sanguine, et sanguinem ab ossibus et carne diviserat in corpore Domini, occasione, ut ait, horum verborum: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis* (*Joan. vi*). Quia in sermone divisa, ut credidit, etiam in re ipsa divisim accipienda nimis simpliciter intellexerat.

Insuper quia scriptum reperit, videlicet in quibusdam sententiis: « Integer Christus sumitur in

utraque specie, sed illa persona, in qua sunt tres illæ naturæ, videlicet divinitas, anima et caro, et tamen in solum corpus Christi transit panis ille materialis: sicut integer Christus in cruce, et tamen sola caro vulnerata fuit. Quam autem inepte sit hæc prædicti fratris in corpore et sanguine Christi divisio, et ecclesiasticæ veritati contraria, beatus Augustinus evidentissime declarat dicens: « Quando Christus manducatur, vita manducatur: nec quando manducatur, partes de illo facimus. » Item: « Unusquisque partem suam accipit. Per partes manducatur, et manet integer. » De jam dictis igitur et cæteris ineptiis, et scriptorum suorum excessibus fraterne commonitus, et, Deo gratias, emendatus est consideratissimè auctoritate: quia *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis* (Joan. 1) licet non solum carnem assumpserit [sine] anima, sed animam humanam similiter cum corpore. Item: *Accipite et comedite: Hoc est corpus meum* (Matth. xxvi), quod vel exosatum, vel exsanguè credere maximè incredulitatis et absurditatis est. Item sanguinem æstimare sine corpore, qualis est stillans de corpore, aut manans e vulnere, panis amentis est, quia tale sumitur a nobis quale est. Quale autem sit declaravit, cum post resurrectionem dixit: *Spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere* (Luc. xxiv). Et testimonio veritatis magnus ille præco ipsius veritatis beatus Hilarius succlamat hoc modo: « De naturali in nobis Christi veritate, quam dicimus, nisi ab eo discimus, stulte atque impie dicimus. Ipse enim ait: Caro mea vere est esca, et sanguis meus vere est potus. Qui edit carnem meam, et bibit sanguinem meum, in me manet, et ego in eo. De veritate carnis et sanguinis non est relictus ambigendi locus. Nunc enim et ipsius Domini professione, et fide nostra vere caro est, et vere sanguis est, et hæc accepta atque hausta id efficiunt, ut et nos in Christo, et Christus in nobis sit. » Quibus verbis sufficienter ostenditur, quid sacramentum, quid res sacramenti, quis etiam effectus ipsius sacramenti sit. Quæ tria principaliter in hoc sacramento requirenda sunt.

His atque aliis sanctorum Patrum auctoritatibus commonitus frater ille, facile acquievit omnibus quæ catholica sentit Ecclesia, et Deo gratias, verbum Dei, quia in terram bonam cecidit, coaluit, et fructum attulit in patientia. Promisit enim coram Eberacensi abbate et aliis religiosis, scripti sui, quod revocari non poterat, retractationem cum hac emendatione, ut de cætero non ponat in cælum os suum, et de tam ardua re ultra vel nihil, aut forte, si necesse fuerit, parcius scribat et cautius his duobus evitatis, scilicet falsitate sensus et verborum novitate. Hactenus hæc.

Nihilominus autem silentio præterire non possum aliud quoddam offendiculum, quod in eisdem invecctivis domni G. præpositi invenimus. Sumpta enim auctoritate de paschalis agni typica immola-

tionem ad convincendum eum, quem divisorem Christi nominat, intra cætera sic ait: « At nunc in vero Agno, qui tollit peccata mundi, caput cum pedibus, divinitas videlicet cum tota humanitate voratur, quia Christus integer in altaris mysterio manducatur. » Quis invenit ista? Quis audivit talia? Quanto rectius cum Propheta diceret: *Pone Domine custodiam ori meo, et ostium circumstantis labiis meis?* (Psal. cxl.) Quicumque sensus ejus in verbis istis sit, verba ipsa nimis incircumcisa, et ab usu, et consuetudine scholæ Christianæ videntur aliena, cum dicat Apostolus: *Profanas verborum notas de vita* (I Tim. vi). Si enim Dominus noster Jesus Christus ad evitandum horrorem sub specie panis et vini hoc sacramentum commendare curavit, quare nos de re tam ineffabili loquentes verborum horrorem pariter et errorem non evitemus? Dictu enim et auditu horrenda nimis videntur hæc verba: « Divinitas simul voratur et humanitas. » Credere, quod Christus in altari integer sumitur, recte offerre est; sed proprietates utriusque naturæ in Christo ab invicem non discernere, non est recte dividere. Sane quod in agno typico præfiguratum est, adimpleri intelligitur in his qui divinitatem et humanitatem cum nostris infirmitatibus in Christo intelligentes sine torpore mentis, ut ait beatus Gregorius, vestigia ipsius Christi fide sectantur et opere. Verba autem hæc, scilicet: « Divinitas simul et humanitas voratur, » hac auctoritate non videntur roborari. Caute in talibus incedendum est ne tam dicendi quam sapiendi sobrietatem excedamus. In dicendo quidem multa, sed in scribendo plurima et gravissima sunt pericula docente ac dicente beato Hilario: « Non est humano aut sæculi sensu in Dei rebus loquendum, nec per violentam aut impudentem prædicationem cælestium dictorum sanitati alienæ atque impiæ intelligentiæ extorquenda perversitas est. Quæ scripta sunt, legamus, et quæ legerimus, intelligamus, et tunc perfectæ fidei officio fungemur. » Corpus Christi et sanguis in altari concititur, et sumitur et distribuitur secundum speciem sacramentalem, ita ut ejusdem mensæ participes idoneos in id ipsum, et æqualiter omnes percipiant, quantum ad rem sacramentum, velut in manna cælesti secundum Apostolum: *Qui multum habet, non abundavit, et qui modicum, non minoravit* (II Cor. viii, 15). Secundum effectum autem, quantum quisque credit, tantum comedit Augustino auctore: « Ut quid paras ventrem et dentem? Crede et manducasti. » Unde in complendo oramus dicentes: « Ut quæ nunc visibilia sacramentorum specie gerimus, certa rerum veritate percipiamus. » Quæ omnia ad effectum et spirituale modum percipiendi respiciunt, quæ solis justis conveniunt. Sacramentaliter autem et realiter secundum veritatem corporis Christi, quod de virgine natum est, et in ara crucis immolatum, æque omnes digni et indigni percipiunt, alii in vitam, alii in mortem.

Ad propositum redeuntes, et hinc inde, in quantum possumus, perscrutantes, non invenimus uspiam: « Divinitas simul voratur tota et humanitas. » Legimus utique: Passus est Deus, non deitas, persona videlicet Filii Dei, non illa natura, quæ illi cum Patre et Spiritu sancto una et eadem est inseparabilis et indivisibilis. Arius immolatur, Isaac patris gladio abducitur. Quod sumitur in specie panis, corpus Christi; quod in specie vini, sanguis Christi est; nec tamen aliud in una, aliud in altera, sed idem Christus in utraque; Deus, inquam, verus et homo verus, ipse, in quo sunt omnes thesauri scientiæ et sapientiæ Dei absconditi; ipse, qui est Dei virtus et Dei sapientia; ipse, in quo inhabitat omnis plenitudo Divinitatis corporaliter.

Frequentius autem sumitur ob redivivas tentationes duplici in specie, quia ipse est animarum et corporum refectio atque redemptio. Et hoc est, utrumque, tam liminafe quam superliminare linire sanguine agni, eodem etiam in modum crucis mediis aspero in postibus. Nusquam adhuc invenio: « Deitas passa est, deitas crucifixa, deitas oblata, deitas vorata. » Sed quia verba Sapientis velut clavi in altum defixi sunt, ne super verticem, nos extollere videamur, doceri potius volumus quam alium ex infirmitate sensus nostri judicare. Verumtamen hoc neque a magistris didicimus vel a sanctis Patribus, neque doceri posse credimus, quod *divinitas simul voretur et tota humanitas*. Cum etiam beatus Augustinus dicat: « Quia Christum fas vorari dentibus non est, voluit Dominus Jesus panem et vinum in mysterio vere carnem suam et sanguinem consecratione Spiritus sancti potentialiter creari, et quotidie pro mundi vita immolari. » Silcant, imo pereant omnes rationes, et omnia argumenta philosophica, ubi de fide agitur. Id credamus, id sequamur, quod ipse Christus docuit, ut non noster sensus in nobis, sed jugiter ejus præveniat effectus. Fides enim non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. Omnis humana ratio deficit, ubi virtute Dei, et sermone Dei operatorio tanta fit rerum permutatio, ut de pane corpus Christi, et de vino sanguis Christi fiat, attestante beato Ambrosio in libro De sacramentis: « Vides quam operatorius sit sermo Christi. Si enim tanta vis est in sermone Christi Domini Jesu, ut incipiant etiam esse quæ non erant, quanto magis operatorius est, ut sint quæ erant, et in aliud commutentur! Non erat corpus ante consecrationem, sed post consecrationem dico tibi quia jam corpus Christi est. » Ubi cum aliud prorsus videatur, et aliud sit, non tamen aliquid ibi fallaciæ, vel illusionis est, vel in phantasia vel in præstigio, sed omnia vera et non ficta, et non solum sensus humani infirmitas ibi non fallitur, sed tam ipse sensus quam ratio et intellectus exsuperatur. Quod ne impossibile videatur ei, qui Omnipotens est, audi Hilarium: « Non subjacet, inquit, naturæ legibus, a quo legem omnis natura sortitur. »

A Non ergo sine causa inquit Apostolus: *Videte, ne quis vos seducat per prophetiam et inanem fallaciam secundum elementa hujus mundi (Coloss. 11)*.

Item aliud offendiculum in litteris eisdem est in eo quod ait *de verbo carnis*. Hic utique aut animus erravit aut calamus. Sed quia super hoc Hilarius appellavit, ad Hilarium veniamus, cujus in psalmo LVIII, unde se munit, hæc verba sunt, et non alia: « Si vere verbum caro factum est, et vere nos verbum carnem cibo Dominico sumimus, quomodo non naturaliter in nobis manere existimandus est, qui et naturam carnis nostræ jam inseparabilem sibi homo natus assumpsit, et naturam carnis suæ ad naturam æternitatis sub sacramento nobis communicandæ carnis admiscuit? » Igitur evidentissime aut *verbum carnem*, aut *carnem verbi* potius quam *verbum carnis* dici convenit et auctoritate præmissa et ratione hac, quia non *caro verbum*, sed *verbum carnem* assumpsit. Nos itaque credimus et confitemur quod verbum Dei Patris est, quod a Patre procedit. Caro verbi est, quam ipsum verbum a Patre procedens assumpsit. Qualiter autem *verbum carnis* dicendum sit, cum a solo Patre procedat, nec a carne assumptum sit, ipse viderit. Nos sine auctoritate graviore recipere non præsumimus. Item non sine causa, inquit Apostolus: *Doctrinis variis et peregrinis nolite abduci (Hebr. XIII)*. Verba enim peregrina et inusitata ponere, ubi de fide Christi et sacramentorum ejus agitur, hoc est aliis, quam Mariæ, pannis Christum involvere. Propheta mittendus a Domino humiliter ait: *Nescio loqui, quia puer ego sum (Jerem. 1)*. Amicus etiam et familiaris confabulator Domini ex ipsa et in ipsa collatione Domini impeditioris et tardioris linguæ se esse confitetur. Ille etiam, quo inter natos mulierum non surrexit, Domino attestante, major, ait: *Qui post me veniet, ante me factus est, cujus non sum dignus solvere corrigiam calceamentorum ejus (Marc. 1)*. Et unde hoc scholasticis istis, ut in fronte novitates suas adinveniant, et non recipientes eas omnes dijudicent?

Illud enim super omnia mirabile dogma videtur, et nova quædam hujus temporis traditio de *æqualitate Filii hominis et Dei*, quasi Christus æqualis sit Deo secundum quod homo est, quia legunt: *Dedit illi Deus nomen, quod est super omne nomen (Philip. 11)*, et propter certas auctoritates consonans huic et consimiles. Cujus evangelii conditores vel etiam assertores, ut paucis convenire liceat, scire velimus, quo sensu velint dicere: « Christus æqualis est Deo, secundum quod homo est. » Quod si Christum æqualem Deo dicunt, secundum quod homo est, ac si dicatur: Christus, *qui homo est*, æqualis est Deo, subintelligendo non esse æqualem Deo secundum humanitatem, sed secundum divinitatem, aliter hic dicendum erat, videlicet: « Christus æqualis est Deo, secundum quod Deus est. » Nulli enim catholico dubium quin Christus et Deus sit, et homo sit. Sed æqualem esse Deo ex altero habet,

videlicet quod Deus est : ex altero non habet, videlicet quod homo est. Universaliter enim et ipse homo assumptus, et alia quævis creatura non ex se habet esse vel aliquid esse, quod vel naturæ est, vel gratiæ, sed ab eo quod est, et qui est, qui et ait : *Ego sum, qui sum (Exod. iii)*. Igitur omne quod est ab eo est : et ideo minus est, quod per creationem ab eo est. Quod enim et naturaliter ab eo est, qui Pater est, unum cum ipso et consubstantiale, et per omnia cœquale est, ut in personis proprietas, et in essentia unitas, et in majestate adoretur æqualitas. Quæ æqualitas, etsi Filii hominis est, non tamen ex eo quod Filius hominis est, sed ex eo quod Filius ipse hominis est Filius Dei.

Et quia semel cœpimus, adhuc his amplius eodem conveniamus. In omni comparatione videndum quid cui comparetur, et secundum quid alterum alteri comparetur. Cum ergo Christus æqualis esse Deo dicitur, vel ipsum Deo comparas secundum quod homo est, vel ipsum Deo comparas, secundum quod Deus est. Si secundum quod homo est, Deo comparas, ut dicas : Christus æqualis est Deo secundum quod homo est, nihil falsius. Si secundum quod Deus est, comparas hoc modo : Christus æqualis est, secundum quod Deus est, nihil verius, æqualitate tamen personarum non secundum relationem, sed secundum substantiam accepta. Et sic ad fontem eundem semper recurrimus dicendo : « Æqualis Patri secundum divinitatem, minor Patre secundum humanitatem. » Quia nec majorem minuit assumptio, nec minorem consumpsit glorificatio. Sed ne gradiamur in magnis, neque in mirabilibus super nos, velut clypeis in unum consertis auctoritatum quasi contensa nos certe [f. acie] muniamus.

Primo loco ait ipse, qui est Veritas : *Pater major me est (Joan. xiv)*. Idem Dominus noster Jesus, quid de se ipso, quid de Spiritu sancto dixerit, cum datus est ei liber Isaiaæ prophetæ, videamus : *Spiritus Domini super me, eo quod unxit me (Isa. lxi)*. Et Propheta ait : *Unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis (Psal. xlv)*. Hoc et in ipso vocabulo exprimitur, quod est *Christus, videlicet unctus*. Minor autem a majore ungitur. Cum ergo et Pater ungat, et Spiritus sanctus ungat, minor est Pater Deo et Spiritu sancto Christus secundum humanitatem unctus, et se ipso secundum quod Deus est, minor est secundum id quod homo est. Semper ergo Christus, videlicet ex quo est unctus, id est ab incarnatione semper Deus et homo, semper ergo minor Deo secundum quod homo. Semper Christus æqualis Deo secundum quod homo [mendum]. Putas, sine causa dictum est : *Super quem videris Spiritum Dei descendantem et manentem super eum, hic est, qui baptizat (Joan. i)*. Nunquid hodie Spiritus Dei super eum non manet? Hoc etenim unguentum in capite manens et non deficiens descendit a capite in barbam, et a barba usque in oram vestimenti. Hoc est oleum, quod non deficit, sed stetit, quando viduæ vasa defecerunt.

Item : *Ascendo ad Patrem meum et Patrem vestrum, Deum meum et Deum vestrum (Joan. xx)*. Unde Augustinus contra Maximum : « Deus Pater et Deus Christi est et Pater. Sed Deus Christi secundum humanitatem, id est quia Christus est homo et natus ex femina. » Unde in psalmis dicitur : *De ventre matris meæ Deus meus es tu, ostendens Patrem esse Deum suum, quia homo factus est. Homo enim de ventre matris natus est, et secundum hominem de virgine natus est Deus, ut non solum Pater illi esset, qui eum de se ipso genuit, sed etiam ei esset Deus, quem de ventre matris hominem creavit. » Adverte quod dicit, *creavit*, et non, *genuit*. Quia etiam nos, cum peccatores essemus, voluntarie genuit, sed non nisi verbo veritatis. Sed ei nasci fuit, quod nobis renasci, quia non in iniquitatibus conceptus est sicut et nos, sed ab omni labe immunis Agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Unde sequitur : « Qui ergo Pater est Filio ex utero suo, de ventre matris Deus ejus est non de suo. Unde ipse Dominus ait : Ascendo ad Patrem meum et Patrem vestrum, etc. Idem in eodem : « Valde rationabiliter et Patre minor est homo Christus, et Patri æqualis est idem ipse Deus Christus. » Pulchre autem Apostolus de sacramento conjugii tractans : *Sacramentum, inquit, hoc magnum est, dico autem in Christo et in Ecclesia (Ephes. v)*. Quod latius edisserens alibi ait : *Caput mulieris vir, caput viri Christus, caput autem Christi Deus (ibid.)*. Quod cum sancti Patres pluribus modis exponant, beatus Augustinus de Trinitate sic exponit : « Si Deus omnia tria similiter hic intelligitur, quomodo caput Christi est Deus, id est caput Christi est Trinitas, cum in Trinitate sit Christus, ut sit Trinitas? An quod Pater est cum Filio, et Spiritu sancto, caput ejus est, qui solus est Filius? cum Filio enim et Spiritu sancto Pater Deus, Deus est, Filius autem solus homo factus est. Secundum quam humilitatem ejus etiam eo major est Pater, et secundum hoc vere dicitur, quia quod illi cum Patre et Spiritu sancto unum est, caput fit hominis mediatoris, quod ipse solus est. »*

Ambrosius, De fide, ad Gratianum imperatorem, libro quarto : « Sit juxta humanam conditionem caput Christi Deus. Non dixit, caput Christi Pater, sed, caput Christi Deus, quia divinitas utpote creatrix caput est creaturæ. Et bene dixit : Caput Christi Deus, ut et divinitatem Christi significaret et carnem, hoc est incarnationem in Christi nomine, in Deo autem unitatem divinitatis et magnitudinem potestatis. Eo usque autem caput Christi Deus secundum incarnationem dictus est, ut et caput viri Christus secundum incarnationem dictus sit. » Et infra : « Est autem caput Christi Deus, ubi servi, hoc est, hominis, non Dei forma tractatur. Sed nihil præjudicat Dei Filio, si secundum veritatem similis sit hominibus, qui divinitate cum Patre unum est. Non enim potestas hac interpretatione minuitur, sed misericordia prædicatur. »

At nunc rogo vos omnes, qui diligitis Dominum, attendite, et invocetur nomen Domini super nos, ut non falsitas veritati præjudicet, sed lumen, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum (Joan. 1), ad agnoscendam veritatem cordis nostri tenebras illuminet. Insiptens honorificentia eorum qui hanc injuriam Deo inferunt, et non Deo tantum, sed etiam homini, ut Filium hominis æqualem Deo faciunt, secundum quod homo est. Magnopere se tuetur auctoritate Ambrosii De fide ad Gratianum imperatoris capitulo, quo tractatur de subjectione Filii, cujus capituli initium tale est : « Subjectum itaque, imperator auguste, quemadmodum debeamus accipere, consideremus. » Sed quia littera occidit, spiritus autem vivificat (I Cor. iii), verba Ambrosii tanto obscuriora, quando diviniore, non perfunctorie a quibuslibet legenda sunt, sed diligentem et intelligentem lectorem desiderant. Ad majorem igitur tantæ auctoritatis evidentiam principalis intentio ipsius auctoris intuenda est. Contra hæreticos enim disputans, qui minorem Patre Filium asserebant, etiam secundum quod Deus est, auctoritatem Apostoli, quam inferebant ad probandam Filii subjectionem secundum quod Deus est, beatus Ambrosius determinat, et probat validissime auctoritatem illam referendam esse non ad subjectionem Filii secundum quod Deus est, sed secundum quod homo est. Cujus disputationis et argumentationis ordo talis est. Colligit enim plura subjectionis genera, quæ passim in sacra Scriptura inveniuntur, et hæc omnia a Filio Dei removendo, quod nullum eorum convenit ei, secundum quod Deus est, infert, quod reliquum est, ad humanam scilicet naturam referendam esse subjectionem dupliciter, videlicet tam in capite quam in membris, et tam secundum carnem quam secundum animam. Ad ædificationem vero auditorum et majorem evidentiam ipsa subjectionum genera compendiose perstringere operæ pretium judicavimus. Subditur enim vanitati creatura, mulier viro, potestati, qui sub potestate est, servus domino. Charitativa etiam subiectio est. Unde : *Subiecti invicem in timore Christi* (Ephes. v). Et execrabilis illa subiectio, quam Sabelliani et Marcionitæ asserebant, quod Filius in Patrem refundatur, quod specialiter improbat. Creaturæ quoque subiectio ad Creatorem subiectio solius voluntatis, quæ non diversa est in Patre et Filio, sed eadem. Cunctis his generibus subjectionis a Filio Dei secundum divinitatem remotis consequenter et convenienter infert auctoritatem Apostoli de subjectione Filii ad humanitatis naturam referendam esse, sicut prædictum est. Quam subjectionem beatus Ambrosius auctoritate sua confirmat prædictis quædam inserendo, et in fine capitulum ipsum sub hac sententia concludendo, quod homo Deo subjiçatur. Ait enim : « Cum subjiçendus esse dicitur in tempore dispensationis, ergo susceptæ, non perpetuæ infirmitatis erit illa subiectio, maxime cum sempiterna ei virtus non possit statum mutare pro tempore, ne

Deo Patri ex tempore ejus potestati accedere. » Non itaque gloriantur adversum nos ex hac auctoritate, qui dicunt Dominum Jesum ante passionem subjectum fuisse Deo Patri, et nunc post passionem et resurrectionem nec subjectum esse, nec subjiçendum, quia quod dicit Ambrosius : « Susceptæ, non perpetuæ infirmitatis erit illa subiectio, » parti eorum non favet, sed contra hæreticos dictum est, qui æternam in Filio Dei infirmitatem asserebant, ut supra explanavimus, secundum quos perpetua Dei esset infirmitas, si perpetua esset subiectio. *Fur non venit, nisi ut furetur* (Job x). Sed nemo sic furetur hanc auctoritatem, ut demendo præcedentia omnia, subsequencia dicat solummodo : « Susceptæ, non perpetuæ infirmitatis erit illa subiectio, » quasi tunc tantum subjectus, cum adhuc esset mortalis, et modo non cum immortalis et impassibilis.

Item infra : « Nondum subjectus est Christus, cujus adhuc membra non sunt subjecta. Cum autem fuerimus non multa membra, sed unus spiritus, tunc et ipse subjectus erit, ut per ipsius subjectionem sit Deus omnia in omnibus. » Item infra : « Subiectio itaque obedientiæ mortis, mors assumptionis humanæ, assumptionis ergo humanæ erit illa subiectio. Nequaquam igitur divinitatis infirmitas, sed dispensatio ipsa pietatis est. » Item infra : « Maledictus omnis qui pendet in ligno. Maledictus, quia nostra maledicta suscepit; subjectus quoque, quia subjectionem nostram ipse suscepit, sed in servilis formæ assumptione. » In fine autem vim sententiæ concludit his verbis : « Secundum carnem ei omnia subjecta tradentur, secundum quam et a mortuis suscitatus est. Et secundum animam humanam ac rationabilem subjectionem Domini jure plerique interpretantur, quia scriptum est : Nonne Deo subjecta erit anima mea? Animam dixit, non divinitatem. Et ut sciremus quia Dominus per Prophetam de susceptione naturæ locutus est humanæ, addidit : Usquequo adjoiçietis super hominem, secundum illud quod ait in Evangelio : Quid me quæritis interficere hominem? Et addidit : Verumtamen pretium meum cogitaverunt repellere, cucurri in siti, ore suo benedicebant, et corde suo maledicebant. » Judæi enim reportante Juda pretium recipere noluerunt currentes in siti amentitiæ, quia spiritalis potus gratiam recusarunt. Hæc est piæ subjectionis interpretatio. Etenim cum Dominicæ passionis hoc munus sit, utique in quo passus est, in hoc erit subjectus in nobis. Unde constat quod, si in natura humana passus est, ergo et in ea subjectus est in nobis, quia et *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis* (Joan. 1, 14), id est in humana natura. Unde et Mediator dicitur Dei et hominum homo Christus Jesus. Neque enim subjiçemur, nisi per ejus subjectionem, sicut nec resurgemus nisi per ejus resurrectionem. Ipse enim Pontifex factus est futurorum bonorum, per quem accessum habemus ad

Deum. Vel nunquid modo post resurrectionem non A habemus accessum ad Deum per eum? Subjectus itaque et ipse est per nostram subjectionem, qui caput nostrum est, et nos, qui membra ejus sumus, subjiciemur Deo Patri per subjectionem ejus, et ipsi subjiciemur et secundum quod Deus est, et secundum quod homo est, quia Redemptor noster est, et Deus subiecit omnia sub pedibus ejus, sicut et fecit, quæ futura sunt. Nonnunquam enim capiti quod membrorum est, et vicissim membris datur quod capitis est. Nimirum eadem virtute inhabitationis suæ in nobis per unitatem naturæ consideremus et nos in cœlestibus nunc per eum, qui sedet ad dexteram Patris, ut Ambrosius ait, in futuro autem et sedes sedebunt in iudicio, et nos, qui membra illius capitis sumus, non solum sedebimus, sed etiam possidebimus præparatum nobis regnum ab initio sæculi. Unde Ambrosius : « Sic in illo sedebimus ad dexteram Patris, non quia cum ipso sedebimus, sed quia sedebimus in corpore Christi. »

Nunquid ergo minor non est qui inter summa et ima medius est? Quin potius per illud admirabile Incarnationis commercium Dei et hominis adimpletur ineffabile consortium. Leo papa : « Nisi esset verus Deus, non afferret remedium ; si non esset homo verus, non præberet exemplum. »

Est et alia adhuc ejusdem rei probatio, quia scriptum est : *Qui etiam interpellat pro nobis (Rom. viii)*. Et nè quis dixerit, quia et *Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus (ibid.)*, postulat Spiritus, quia postulare nos facit : interpellat autem Filius, quia suæ Incarnationis sacramento pro nobis intervenit, ipse iudex et advocatus noster semper æqualis Patri secundum divinitatem, minor Patre secundum humanitatem. Et semper est *Emmanuel*, quod est : *nobiscum Deus (Matth. i)*. Nobiscum in susceptione nostræ naturæ, nobiscum in subjectione, nobiscum in glorificatione, quia et ipse Deus, et nos dii. Sed ipse Deus secundum plenitudinem divinitatis, nos vero dii secundum participationem beatitudinis. Quod beatus Leo papa sic prosequitur : « Ecce Virgo in utero accipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel, quod est interpretatum : nobiscum Deus. Hic enim mirabilis sacræ Virginis partus vere humanam vereque divinitatem una edidit prole naturam, quia non ita proprietates suas tenuit utraque substantia, ut personarum in eis possit esse discretio. Nec sic creatura in societatem sui Creatoris assumpta est, ut ille habitator, et illa esset habitaculum ; sed ita, ut nature alteri altera misceretur. Et quamvis altera sit, quæ suscipitur, altera vero quæ suscipit, in tantam tamen virtutem convenit utriusque diversitas, ut unus idemque sit Filius, qui se et secundum quod verus est homo, Patre dicit minorem, et secundum quod verus Deus est, Patri proficitur æqualem. »

Et ne quid de nostro dicere videamur, audi Hilarium : « Ne se quisquam Unigenito per substantiam divinitatis exæquet. Sit nobis ille et frater, et

particeps secundum quod Verbum caro factum habitavit in nobis. Imo, quod Mediator Dei et hominum homo Christus Jesus est, sit nobis secundum servos et communis Pater, et communis Deus. » Has auctoritates velut in unum corpusculum redigere studuimus, ut et facilius possit memorie commendari, et catholicæ veritati difficiliter quis possit refragari, quatenus omnibus quasi sub oculo positus in promptu, et de copia esset electio contra eos qui veritatem Dei in injustitia detinent. Si quæ vero ex dictis Hilarii, quæ supra hominem sunt prædictis adversari videntur, primo dicimus quod quemadmodum Hilarius a lectione simpliciorum fratrum procul est, teste Hieronymo, ita et a nostra interpretatione. Verumtamen quia parati esse debemus omni poscenti rationem reddere de ea, quæ in nobis est, fide, non ad exponendum Hilarium, sed ad respondendum his, quæ forte objici possunt, pro viribus intendamus, firmiter animo retinentes, et in quantum possumus, exsequi cupientes, adjuvante Domino, doctrinam hanc beati Gregorii : « Cauta manu operantis id agendum est ut, dum spina tollitur, spica nutriatur. »

Videtur valde contrarium supradictis, quod ait Hilarius in libro nono : « Si nativitas hominis naturam novam intulit, et humilitas formam demutavit sub assumptione servili, nunc donatio nominis, formæ reddit æqualitatem. » Item : « Glorificatur Filius Pater major est, glorificatus in Patre Filius minor non est. Aut quomodo minor est, qui in gloria Dei Patris est? Aut nunquid Pater major non est? Major utique Pater est, dum Pater est, sed Filius, dum Filius est, minor non est. Nativitas Filii Patrem constituit majorem, minorem Filium esse nativitatis natura non patitur. » Item libro undecimo : « Naturæ nostræ corporis natura paternæ divinitatis invecta. » Et infra : « Adepturus in omnibus ex subjectione, quod Dei est, ne ex parte Deus sit, sed totus Deus. Non alia itaque subjectionis causa est, quam ut omnia in omnibus Deus sit, nulla experte terreni corporis residente natura. » Et post pauca : « Dum homo et Deus, jam Deus totum est. Denique id, a quo omnia pendent, datum est nomen, quod est super omne nomen, et D Jesus est in gloria Dei Patris.

Omnia hæc ad unum sensum respiciunt, ideoque facilius exitus erit, eo largiente qui sapientiam præstat etiam parvulis. Quid enim, si dicat Hilarius : Domine, vim patior, responde pro me? Quid vero si imperet Dominus Paulo, ut respondeat? Dicit utique de Christo : *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo (Philip. ii)*. Arbitratus est enim Christus non rapinam esse se æqualem Deo. Sod unde? *Cum in forma Dei esset*. Ex hoc profecto, non ex alio. Quid ultra moramur? *Oportebat pati Christum, et resurgere a mortuis, et ita intrare in gloriam suam (Luc. xxiv)*. Propheta ille magnus sine honore erat in patria sua, quem in propria venientem sui eum non receperunt

(Joan. 1). Granum ergo illud frumenti cadens in terram mortuum est, et ideo singulariter, et solum non remanens multum fructum attulit. *Datum est ei nomen, quod est super omne nomen* (Philip. 11). Nomen a notione dicitur: *In similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo* (ibid.). Ab hominibus ut homo tantum habitus est ante passionem. Discipuli etiam quia non credebant in eum ut postmodum, relicto eo fugerunt. Æstimatus est cum descendentibus in lacum. Quam inglorius erat, quam nullius nominis erat! Resurrexit a morte, illico datum est ei nomen quod est super omne nomen merito passionis, et per fidem et suæ divinitatis cognitionem exaltatus a terra omnia traxit ad seipsum. Siquidem ab initio incarnationis inhabitavit in homine illo plenitudo divinitatis corporaliter, sed carne velatur, et in ipsa passione obscuratus quodammodo ille Sol justitiæ, in resurrectione radios suæ divinitatis expandit, et data sunt ei gentes in hæreditatem, et termini terræ in possessionem, acceptis clavibus mortis et inferni: et sic intravit per passionem et resurrectionem in gloriam suam, ut sedeat ad dexteram Patris conregnando, et in potioribus ejus bonis quiescendo, non solum hujus nominis honorificentiam adeptus, ut credatur Deus, sed etiam immortalitatem et impassibilitatem secundum carnem consecutus, nulla ex parte terreni corporis in eo residente natura, ut ait Hilarius, non abjecto corpore, sed ex subjectione, videlicet priore, translato. Et sic jam Deus totum est, id est totum divinum, ut præmissum

est. Quod etiam in quodam *Apologetico* nostro abbreviavimus. Ecce filius ille fabri, sed totius fabricæ mundi fabricator, quanti nominis modo sit effectus, indicat, quia missis apostolis ad prædicandum, in omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum.

Et ne quis dubitet super his, audiat Augustinum: « In qua forma crucifixus est, in ea exaltatus est, et in ea donatum est ei nomen, ut cum ipsa forma servi nominetur unigenitus Filius Dei. Hinc illi donatum est nomen ut homini, quod jam habebat idem ipse Deus. » Nomen ergo istud tunc datum per manifestationem, non tamen alienum, sed jam ante inditum, et per ascensionem, et adventum Spiritus sancti confirmatum: et quotidie per fidem accrescens in nobis, in ultimo adventu consummabitur, quando in nomine Jesu flectetur omne genu celestium, terrestrium et infernorum, et confitebitur omnis lingua quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris (Philip. 11). Non minoris itaque, sed ejusdem gloriæ sicut nunc in re, ita tunc erit in omnium cognitione Jesus Christus, qui cum Patre unus est Deus. Atque hoc ordine complebitur gloria et clarificatio nominis ipsius, qui ipse homo cum Patre unus est Deus, unius gloriæ, sicut unius essentia.

Non objicias hic, quincunque sanæ doctrinæ adversari volueris, quod et Deus glorificatus est. Non

enim nec se ipsum glorificavit, nec Deum, ut ait Hilarius, sed Deus in eo glorificatus est et in Deum. Quod non mirum, cum etiam in resuscitatione Lazari glorificatus sit Deus in homine, licet tamen longe aliter. Plenariæ igitur donationis reddit illi formæ æqualitatem et glorificatus major, et glorificatus non minor: et Pater, dum Pater est, major; Filius autem, dum Filius est, non minor, et tantum esse datum est homini huic quantus ipse Pater est. Omnia hæc diversis respectibus sicut dicta sunt, ita et determinanda ut unicuique tribuatur quod suum est et glorificanti et glorificato Patri et Filio, danti et suscipienti, Deo et homini. « Omnis enim gloria, ut ait Hilarius, non Verbo sed homini acquirebatur. » Sic itaque et glorificanti et donanti, et Patri et Deo sua deferretur auctoritas, et homini Christo secundum ea quæ hominis sunt subjectiois humilitas, et secundum ea quæ Dei sunt, cum Deo coæqualitas. Quæ omnia beatus Augustinus de verbis Domini explanat hoc modo: « Deus Christus æqualis est Patri, tantus est quantus ille, talis est qualis ille. Hic est quod ille; non hic est qui ille, quia ille Pater. Hic Filius, sed hic est quod ille; quia ille Deus et ille, ille omnipotens et ille, ille immutabilis et ille, et sic de cæteris. » Æqualis ergo Patri, sed dico minor Patre, sed humaniter. Si quis altitudinem cisternæ hujus altius fodiendo aperire et non opereire voluerit, si ceciderit in eam bos aut asinus, de pretio jumentorum tenebitur.

EPISTOLA IX.

Eberhardi episcopi Babenb. epistola ad N. in qua ulterius sententia Gerhohi de gloria et honore Filii hominis, Christi, impugnatur, ostenditurque concilium Ephesinum eidem haud patrocinarî.

Cum et rei magnitudine, et multis occupationibus exsuperati aliis vacare, et vobis ultra omnino non esse disponeremus, litteræ domini G. supervenerunt. Quibus post excusationem quorundam verborum, in quibus posuisse visus est in cælum os suum, satis patienter respondit litteris, quas ei necessitate coacti direxeramus. Insuper etiam consensus quibusdam quæ non solebat ante concedere, prout nobis visum est. Etenim auctore Deo et verbis Domini: *Ascendo ad Patrem meum et Patrem vestrum* (Joan. xx), et cætera, his, inquam, verbis Domini et expositione beati Augustini super hunc locum dicentis in persona Christi: « Deum meum, sub quo et ego homo sum, » commonitus est et inclinatus usque ad nos, ut Christum secundum hominem et creaturam et Deo subjectum ut creaturam Creatori suo concedat. Sed adhuc longe distat a nobis; quia nec Deum concedit esse Dominum, nec ipsum Christum secundum hominem ita subjectum tanquam domino, sed tanquam filium patri et creaturam Creatori suo.

Hac ratione sententiam roborat, quod Christus nec ante resurrectionem, nec post resurrectionem Dominum nominat, sed Deum, aut Patrem solummodo. His ergo perspectis et auctoritatibus canonicis et divinis diligentius consideratis, quasi deli-

ramenta visa sunt verba hæc, et tamen non negligenda, neque silentio prætereunda propter incautos et minus exercitatos, ne in laqueum aut in foveam cadant, et gravissimum licet ignoranter periculum incurrant. In his namque ignorantia neminem excusat, sed ignorans ignorabitur. Tanta enim et talis morbi occasio, si sine contradictione tranquillitate diuturna potita foret, morbum induceret gravissimum, et sic silentio confota pravitas forte aliquo tempore erumperet in regulam. Ideo talibus non convenit alludere, sed, antequam convalescant, tanquam parvulos ad petram allidere necesse est. Quamvis autem non sit speciosa laus in ore peccatoris, tamen fraternæ commonitionis et correctionis gratia, licet aridum et exsanguis sit, quod dicimus, cum vidua illa, quæ duo minuta obtulit, quantum possumus, in gazophylacium offerre decrevimus. Præsertim cum hujusmodi maculosæ varietates ad iudicium illorum referendæ sint, quorum labia custodiunt scientiam, et qui in lege Domini meditantur die ac nocte.

Quam stabile, vel potius quam fragile sit fundamentum, super quod hic homo sapiens ædificat, ex hæc parte apparet. Quia si nihil aliud authenticum est, nisi quod Dominus Jesus ante resurrectionem vel postlocutus est in propria persona, ad antiquum chaos redibimus, ut sine lege simus et prophetis, et sine omnibus, quæcunque præter verba Domini ad nostram doctrinam scripta sunt. Quam absurdum hoc sit nemo sensatus est qui non videat. His ergo spreis quæ frivola sunt, Veteris ac Novi Testamenti sequamur auctoritates. Ad hæc autem improbanda cum inopes nos etiam copia faciat, de multis pauca proferamus: Ait Moyses: *Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus de fratribus vestris; tanquam me, ipsum audietis* (Deut. xviii). Quis vero ille est, qui loquitur, et cui loquitur in Propheta Dominus? *Tu autem Domine, miserere mei, et resuscita me, et retribuas eis* (Psal. xl). Nunquid Joannes Baptista est iste qui resurrexit a mortuis, aut Elias, vel Jeremias, aut unus ex prophetis? Irrisione potius quam responsione digna sunt hujusmodi vaniloquia. Sed quia sermo talium ut cancer serpit, etiam his responderi oportet: Quia luce clarius est nos in illa periculosa tempora jam devenisse, quæ Apostolus lustare prædixit, quando homines juxta desideria cordis sui *coacervabunt sibi magistros prurientes auribus* (II Tim. iv). Monstri simile potius quam veri simile est, Omnipotentem esse Deum alicujus creaturæ, et non esse Dominum. Augustinus in sermone super: *Non conturbetur cor vestrum*: « Agnoscamus geminam substantiam Christi, divinam scilicet, qua æqualis est Patri, humanam, qua major est Pater. Utrumque autem non duo, sed unus est Christus. » Et post pauca: « Licet unam personam in Christo credamus, duas tamen substantias, id est naturas fateamur, divinitatis scilicet et humanitatis, assumptis et assumptæ, creatricis et creatæ. Quæ tamen substantiæ non sunt confusæ, sed unitæ, at-

que in una eademque persona inseparabiles, et in sua semper proprietate manentes. » Quid evidentius auctoritate Isaïæ prophetæ? *Rorate cæli desuper et nubes pluant justum; aperlatur terra, et germinet Salvatorem; ego Dominus creavi eum* (Isa. xlv). Liquido apparet, quod ex creatione Dominus est Christi secundum quod homo est, et si perseverat creatio in Christo, perseverat et dominium in Creatore.

Ut autem securius incedamus, aliunde petitis utamur argumentis. Augustinus in prædictis sermonibus contra eos, qui creaturam asserbant Filium Dei etiam secundum divinitatem, indirecta ratione sic utitur: « Si creatus est, utique et servus est; quia omne quod creatum est necesse est ut Creatori deserviat. » Nos autem eadem ratione directa, quantum ad propositum nostrum utentes, dicimus: Si Filius hominis creatus est, utique et servus est. Sed creatus est, sicut prædictum est in Isaïa: ergo et servus est, et necesse est ut deserviat sicut creatura Creatori suo. Confidenter secundum Augustinum dicimus, quia « pulvis noster jam incorruptibilis factus sedet ad dexteram Patris, » cujus utique pulveris sicut Creator et Deus; ita Dominus est Pater. Sicut ipse Augustinus alio loco declarat super versum: « Et tu, Domine, Domine fac meum. Pater, inquit, adjuvat Filium, in quantum Deus hominem, propter formam servi, cui homini Deus, et cui in forma servi etiam Dominus est Pater. » Qui Dominus ejus ab angelo prædicitur, daturus ei sodem David patris ejus. Hinc ille servus, in Zorobabel præfiguratus, sicut in Aggæo legitur: *In die illo assumam te, Zorobabel, filii Salathiel, serve meus, et ponam te quasi signaculum; quia ego elegi te, dicit Dominus* (Agg. ii). In libro Sapientiæ omnes paginæ hujusmodi plenæ sunt, ut est illud: *Domine Deus meus, exaltasti super terram habitationem meam* (Ecli. li).

Ad Ephesinum concilium mittit non solum nos, sed et omnes qui audent de Christo dicere: « Æqualis Patri secundum divinitatem, minor Patre secundum humanitatem. » Sed non fallitur Propheta, (dum) ait: *Foderunt foveam, et inciderrunt in eam* (Psal. lvi). Ubi enim capere vult, ibi capitur, ut his verbis sancti Ephesini concilii primi declaratur: « Sed neque Deum aut Dominum Christi Verbum Dei Patris asserimus, ne iterum manifestius in duos dividamus unum Christum Filium, et Dominum, et in crimen sacrilegii incidamus Deum illi se ipsum facientes et Dominum. Unitus quippe, sicut superius diximus, Deus Verbum carni secundum subsistentiam Deus est omnium et dominator universitatis, verumtamen nec servus est sibi ipse nec Dominus; quia iueptum est, vel potius impium hoc sentire vel dicere. Quamvis enim Deum suum Patrem dixerit, cum Deus sit etiam ipse natura et de illius essentia, tamen nullatenus ignoramus, quod materius Deus homo quoque factus sit, qui sub Deo juxta debitam legem na-

turæ humanitatis existeret; ipse vero sibi quomodo vel Deus poterit esse vel Dominus? Ergo sicut homo, quantum decenter exinanitionis mensuræ congruit, sub Deo se nobiscum esse disseruit. Hinc etiam quodammodo [*Cod. quomodo*] sub lege factus est, quamvis ipse promulgaverit legem, et legislator ut Deus exstiterit. Quod mensura exinanitionis Christi, quæ ex tribus statibus hominis discrete colligitur, non necessitatis, sed solius voluntatis est. His verbis concilii primitus ab errore Nestoriano revocamur, ne unum Christum Filium et Dominum in duo dividamus, Verbum et Christum ab invicem quantum ad personam separantes, et Verbum Dei Patris Deum et Dominum Christi asserentes, quod esset eundem sibi crimine sacrilego Deum et Dominum facere, cum et Verbum Deus sit, et Christus secundum veritatem fidei Deus et homo sit. Deinde ab eo loco, ubi dicitur: « Unitus quippe, » etc., in fide catholica roboramur, ut credamus indubitanter in una persona Christi duas esse naturas, alteram Verbi et alteram carnis, Dei videlicet et hominis, et hominem sub Deo existere juxta debitam legem naturæ humanitatis, hoc est ut subserviat creatura Creatori suo: et hanc dispensationem « non necessitatis esse, sed voluntatis, » eo videlicet modo, quomodo legislator sub lege factus est. Sic illud profundum illæsi transibimus, Deo adjuvante, ubi et elephas natat, et agnus ambulat, involutiones illas sophisticas non metuentes, quæ diversa relatione minus cautos decipiunt. Quocunque enim modo pronuntietur, sive negando, sive interrogando, idem sibi Deus et Dominus, vel dominus et servus esse non poterit, hoc est, de una persona Christi, Dei et hominis duæ personæ non possunt fieri, sicut sensit Nestorius: unam videlicet esse personam Verbi quasi Domini, et aliam personam hominis assumpti quasi servi, quem purum hominem Christum appellavit. Qui error auctoritate concilii destruitur et fides catholica roboratur, unam videlicet personam Christi in duabus et ex duabus constare naturis, quarum altera subservit alteri, ut præmissum est in verbis concilii.

Si placet fratri et seniori nostro, hac ratione symbolum Athanasii symbolo Ephesini concilii adjuvabitur potius quam evacuetur, ut possimus salva pace ejus dicere semper in idipsum: « Æqualis Patri secundum divinitatem, minor Patre secundum humanitatem. » Præsumptuosum satis est iudicare et condemnare omnes nos, qui utramque naturam illius gigantis geminæ substantiæ audemus ab invicem discernere, « non » tamen « confuidentes personas, neque substantiam separantes. »

Quam inane sit universum quod dicitur sive de eo quod Christus jam Dominum non habeat altio rem se, secundum quod homo est, sive de eo quod dicitur, quod formam servi tantum retinuerit, et jam servus non sit Domini et Creatoris sui multis auctoritatibus probari potest. Augustinus super: *Non conturbe-*

tur cor vestrum: « Forma, inquit, servi accessit, non forma Dei recessit. Hæc est assumpta, non illa consumpta. Propter hanc dicitur: Pater major me est; propter illam vero: *Ego et Pater unum sumus.* » Et post pauca: « Hæc est forma servi, in qua Deus Filius minor est non Patre solo, sed etiam Spiritu sancto. Neque id tantum, sed etiam seipso; quia idem ipse in forma Dei major est se ipso. » Idem in libro primo De Trinitate: « Et etiam seipso minor factus est Christus formam servi accipiens. Nec enim sic accepit formam servi, ut amitteret formam Dei, in qua erat æqualis Patri, et ut in forma servi, et ut in forma Dei idem ipse sit unigenitus Filius Patris. » Iterum id ipsum in Actibus apostolorum evidentissime declaratur, Petro ita dicente: *Certissime sciat omnis domus Israel quod et Dominum eum, et Christum eum Deus fecit hunc Jesum, quem vos crucifixistis (Act. 11).* Secundum id ergo quod factus est Christus, minor est etiam seipso in natura divinitatis considerato, in qua est æqualis Patri, et in qua *omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil. (Joan. 1)* Si quis vero tanta sensus laborat inopia, ut hæc ei non sufficiant, ad eam quæ latissime patet heat: Augustini doctrinam se convertat, et velut antidotum contra omnia hæreticorum venena degustet. Ait enim in libro primo De Trinitate, capite decimo: « Contemplabimur Deum Patrem et Filium, et Spiritum sanctum, cum mediator Dei et hominum homo Christus Jesus tradiderit regnum Deo et Patri, ut jam non interpellet pro nobis mediator et sacerdos noster Filius Dei et filius hominis, sed et ipse, in quantum sacerdos est assumpta, propter nos forma servi, subjectus sit ei qui illi subiecit omnia, et in quantum Deus est, cum illo nos subjectos habeat in quantum sacerdos nobiscum illi subjectus sit. Quapropter cum Filius sit et Deus et homo, alia substantia homo in Filio quam Filius in Patre, sicut caro animæ meæ alia substantia est ad animam meam, quamvis in uno homine, quam anima alterius hominis ad animam meam. Cum ergo tradiderit regnum Deo et Patri, id est cum credentes et viventes ex fide, pro quibus nunc mediator interpellet, perduxerit ad contemplationem, cui percipiendæ suspiramus et gemimus, et transierit labor et gemitus, jam non interpellabit pro nobis tradito regno Deo et Patri. »

Iterum infra: « Quid est: *A Patre exivi*, nisi non in ea forma qua æqualis sum Patri, sed aliter in assumpta creatura minor apparui? Et quid est: *Veni in hunc mundum*, nisi formam servi quam me exinaniens æcepi, etiam peccatorum, qui mundum istum diligunt, oculis demonstravi? Et quid est: *Iterum relinquo mundum*, nisi ab aspectu dilectorum mundi auferam, quod viderunt? Et quid est: *Vado ad Patrem*, nisi doceo me sic intelligentium a fidelibus meis, quomodo æqualis sum Patri? Hoc qui credunt digni habebuntur perducere a fide ad speciem, id est ad ipsam visionem, quod perducens di-

ctus est tradere regnum Deo et Patri. Fideles quippe ejus, quos redemit sanguine suo, dicti sunt regnum ejus, pro quibus nunc interpellat. Tunc autem illic eos sibi faciens inhærere, ubi æqualis est Patri, non jam rogabit Patrem pro eis : *Ipse enim, inquit, Pater amat vos.* Ex hoc enim rogat, quo minor est Patre, quo vero æqualis exaudit cum Patre. » Item in libro eodem, capite decimo tertio : « Nisi idem ipse esset Filius hominis propter formam servi quam accepit, qui est Filius Dei propter formam Dei, in qua est, non diceret Paulus apostolus de principibus hujus sæculi : *Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.* Ex forma enim servi crucifixus est, et tamen Dominus gloriæ crucifixus est. Talis enim erat illa susceptio, quæ Deum hominem faceret, et hominem Deum. Quid tamen propter quid, et quid secundum quid dicatur, adjuvante Domino, prudens et diligens et pius lector intelligit. Nam ecce diximus : Quia secundum id quod Deus est glorificat suos; secundum hoc utique, quod Dominus gloriæ est. Et Dominus gloriæ crucifixus est; quia recte dicitur : Et Deus crucifixus est, non ex virtute divinitatis, sed ex infirmitate carnis. Sicut dicimus : Quia secundum id quod Deus est, judicat, hoc est ex potestate divina, non ex humana, et tamen ipse homo iudicaturus est, sicut Dominus gloriæ crucifixus est. »

Ecce quam plane et quam plene omnis illa quæstio decisa est, quæ inter nos et fratrem nostrum vertitur de Christo, quomodo æqualis Patri, quomodo minor Patre vel Spiritu sancto, vel etiam seipso; quomodo nobiscum subjectus Deo, et quomodo cum Deo subjectos nos habeat; quomodo etiam secundum naturam divinitatis exaudiat, et quomodo rogando, et interpellando pro nobis debitam honorificentiam Deo secundum naturam humanitatis exhibeat: licet hoc quibusdam scriptis ad nos directis noster scriba doctus sub nomine latriæ, hoc loco inusitato, contradicat, asserens nos et allos quoslibet sapientes, et beato Augustino, ut præmissum est, consentientes diversitatem Deorum introducere, unum cui latria solum debeat, alterum vero qui et latriam debeat superiori, et cui latria ab omni reliqua creatura debeat. Nos autem catholicæ fidei veritatem sequentes dicimus : Alius Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus, sed non alius Deus Pater, alius Deus Filius, alius Deus Spiritus sanctus. Quin imo Pater et Filius et Spiritus sanctus unus est Deus, et tamen solus Filius homo factus est. Unde ipsi tam ea, quæ Dei sunt, apte conveniunt, ut est crucifigi, Deo subjecti, rogare, interpellare, et e converso resuscitare, subjectos nos habere, exaudire, judicare, quando venerit in gloria sua cum angelis suis.

Cum ergo hæc cuncta, quæ dicimus, tanta veritate subnixæ sunt, plures amodo jam auctoritates et rationes adducere contra prædictam novitatem vel potius vanitatem superfluum videtur, et idcirco mi-

nus necessarium, quia litteris ad eum directis copiosius, quantum temporis dictavit opportunitas, prætaxatis adinventionibus ejus respondimus. Quod si adhuc amplius vellemus insistere, dies prius nos quam copia rationum et auctoritatum desereret. Verumtamen ad evidentiam præmissorum operæ pretium duximus, in sine opusculi quædam annexere, quæ superiora illuminent. Quæ tamen non quasi de cathedra loquentes nostra auctoritate depromimus, sed quasi in adjutorio Christi nobiscum in humilitate spiritus residentes consocios et condiscipulos et coadjutores cohortamur et commoneamus quatenus et scientibus ad memoriam suppeditent et ignorantibus ad scientiæ quantulameunque ædificationem.

Leo papa Flaviano patriarchæ Constantinopolitano : « Non dicimus, quod beata Virgo Mariæ hominem sine deitate concepit, qui creatus a Spiritu sancto postea sit susceptus a Verbo, quod Nestorium prædicantem damnamus. » Item post pauca : « Ab initio illo, quo in utero virginis Verbum caro factum est, nihil unquam inter divinam, humanamque substantiam divisionis exstitit. » Item idem Maximo Antiocheno episcopo : « Catholicæ fidei petra, cujus nomen beatus Petrus apostolus sumpsit a Domino, nullum recipit ad impietatem vestigium, et Nestorium anathematizat, qui Verbi carnisque naturam in beatæ Virginis conceptione sejungens, unumque Christum in duos dividens, aliam deitatis, et aliam humanitatis voluit esse personam, cum omnino unus idemque sit, qui et secundum sempiternam deitatem de Patre est natus sine tempore, et secundum veram carnem de matre est natus in tempore. » Ex his liquido apparet, et qualiter Nestorius unum Christum in duos diviserit, dominum et servum, quod sacrilegum, et ineptum, et impium erat dicere et omnino impossibile. Et ideo his verbis, quæ præmissa sunt de concilio, error Nestorii damnatur, et fides catholica roboratur.

Sed impedimenta multa nascuntur propter diversas auctoritates et violentè a proprio sensu ad alienum detortas, quod est velut ignem alienum offerre, et in filiorum Aaron, Nadab et Abiu damnationem incidere. Unde autem hoc malum in Ecclesia Dei proveniat, Leo papa signanter exprimit in epistola ad Flavianum episcopum contra Eutychem : « Quid iniquius quam impia sapere, et sapientioribus doctioribusque non credere? Sed in hanc insipientiam cadunt, qui cum ad agnoscendam veritatem aliquo impediuntur obstaculo, non ad propheticas voces, non ad apostolicas litteras, nec ad evangelicas auctoritates, sed ad semetipsos recurrunt, et ideo magistri erroris existunt, quia veritatis discipuli non fuerunt. » Quam enim eruditionem de sacris Novi et Veteris Testamenti paginis acquisivit, qui nec ipsius quidem symboli initia comprehendit, et quod per totum mundum omnium regenerandorum [Cod. regnandorum] voce depromitur, istius adhuc senis corde non capitur? Sic quidam

fratres, quibus cupimus et oramus ut ignoscat Deus, A quia nesciunt quid faciunt, in sacra Scriptura, ubi vasa mortis sunt, sibi metipsis retiacula nectunt, et suis retibus capiuntur, dum obscuritatem et subtilitatem scriptorum ad plenum non intelligunt, dubia pro certis, et quandoque falsa pro veris, et novicia pro his quæ profutura erant, recipiunt. Qui dum ignorantiam confiteri erubescunt; et ipsi laborant, et alios ducunt secum in eandem tentationem. Quod vitium tergiversationis et multiloquii papa Cælestinus Nestorio, qui semper nobis quasi lupus in fabula est, impropere in epistola ad eum directa, sic dicens inter cætera : « In his a nobis investigatus, deprehensus et tentus es quodam multiloquio labefactari, dum vera involvis obscuris, rursus utraque confundens vel coulteris negata, vel niteris negare confessa. Sed in epistolis tuis apertam non tam de fide nostra quam de te tulisti sententiam, volens de Deo Verbo aliter quam fides omnium disputare. Ecce quæ tuarum sunt beneficia novitatum. »

In his, quæ præmissa sunt, exponendis, bonisque ac malis ab invicem discernendis invocetur nomen Domini, et unusquisque in suo sensu abundet ipso auctore, qui sapientiam præstat parvulis. Hoc solum velut occulta fide conspicuum et declaratum a nobis esse sufficiat, quod clypeo Ephesini concilii tutus esse non poterit, quisquis symbolum Athanasii impugnare, vel ab eo discordare voluerit in eo, quod ait : *Æqualis Patri* etc. Et nos igitur novitates omnes cavere et evitare studeamus prout omnium orthodoxorum suadet auctoritas. Hæc vobis, Pater, scribere nos, agresti licet stylo, necessitas illa compulit, quam ab initio exposuimus. Insuper necessitati studium hujus voluntatis accessit, ut auctoritatis vestra dictis nostris utcumque commonita nostræ imperfectioni limam suæ correctionis apponat, ut in sermone nostro hinc inde non sit : *Est et non* (Matth. v), sed *Est tantum* in illo sit, et unanimes possimus habitare in domo Dei, et longe sumus ab illo regno, de quo scriptum est : *Omne regnum in se ipsum divisum desolabitur, et domus super domum cadet* (Matth. xii).

Ad evidentiam præmissorum duodecim capitulis Ephesini concilii Cyrillo præsidente promulgatis totidem blasphemias Nestorii subter annotavimus. [Desunt in cod.]

EPISTOLA X.

Gerhohi præpositi Reichersperg. ad abbatem Windbergensem epistola.— Nuntiat ei quid in collatione, cum Eberhardo ep. Babenbergensi super sententia sua instituta, se actum et dictum fuerit.

Amico amicus, amicitiam fidelissimam.

Vulgare proverbium est : « In necessitate amicus probatur. » Item : « Non est personæ, sed prosperitatis amicus, quem fortuna tenet mitis, acerba fugat. » Ut igitur amicitia inter nos hactenus habita, nunc in imminente necessitate firma probetur et vera, in ipsius amicitie veræ vera charitate rogo vos tan-

quam amicus amicum, ut si forte dominus Babenbergensis episcopus fecit, aut facit mentionem collationis, inter nos habitæ, eum essemus in domo sua, ut etiam de hac non sitis ignarus, scitote, quod in prima mea defensione, quæ fidem catholicam nitebar defendere, nemo mihi adfuit, sed qui juxta me erant mihi consentiendo, steterunt a longe per silentium, et vim faciebant qui quærebant animam meam. Quibus tamen neque ad horam cessi, sed auctoritates multas illis ingerendo neque victor, neque victus ab illo conflictu discessi cantando, quæ tunc imminebat, Sextam meam, cujus initium : *Defecit*. Dominus episcopus velut jocando arripuit contra me, quasi ego defecissem in ipso conflictu. Sed ego e contrario in ipsa psalmodia mea glorians defecissem animam meam non a salutari, sed in salutari meo, cum cætera, ut hora tunc urgebat, silenter cecinissem, quia festinabatur ad mensam, illud manifeste cantans auribus adversariorum ingessi : *Narraverunt mihi iniqui fabulationes, sed non ut lex tua* (Psal. xi). Pro fabulis quippe habui et habeo, quod homo in Deum assumptus, cui datum est nomen quod est super omne nomen (Philipp. ii), ita ut in nomine ejus flectatur omne genu caelestium, terrestrium, et infernorum, et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris (ibid.), negatur esse in gloria sibi data danti coequalis. Cum, ut subtiliores et majores taceam expositores mihi consentientes, hoc ipsum plano sermone affirmat Venerabilis presbyter Beda in homilia super Evangelium : *Facta sunt encaenia* (Joan. x). Illic namque illud exponens : *Pater quod dedit mihi, majus est omnibus* (ibid. vi), id ipsum quod affirmo, affirmat, videlicet homini datam gloriæ totius cum Patre suo æqualitatem, licet minor sit confitendus Patre increato secundum creatam et paulo minus ab angelis minoratam humanitatem. Legite, si placet, et id ipsum in homilia capitulum. Legite quoque Hilarium nostræ assertioni per omnia consonum, in quo etiam invenietis manifestam solutionem dicti, quod mihi opposuistis de his, quæ habet Pater vel in se, vel sub se. Quæ omnia sibi asserit Filius a Patre suo data.

Quodcum dicerem et ego prius dictum a Christo, ubi dicit : *Omnia, mihi tradita sunt a Patre meo* (Matth. xi). Item : *Omnia, quæ habet Pater, mea sunt* (ibid.), vos dixistis, prout memini, Patrem nihil habere in se, quod Filio suo dederit, cum simplex natura Patris non habeat aliquid in se nisi se. Utrumque autem, scilicet, Quod est, et quod habet Pater in se, non sub se, idem sanctus Hilarius docens in octavo libro De sancta Trinitate dicit inter cætera : « Deus immensæ virtutis vivens potestas, quæ nusquam non adsit, nec desit usquam, se omne per sua edocet, et sua non aliud quam se esse significat, ut ubi sua insint, ipse inesse intelligatur. Non autem corporali modo cum alicubi insit, non et ubique esse credatur, cum per sua in omnibus esse non desinat. Non autem aliud sunt, quam

quod ipse est quæ sua sunt. » Item in eodem: A « Non humano modo ex compositis est Deus, ut in eo aliud sit quod ab eo habetur, et aliud ipse sit qui habeat, sed totum quod est vita est, natura scilicet perfecta, et absoluta, et infinita, et non ex disparibus constituta, sed vivens ipsa per totum. » Claret in his dictis, aliisque Patrum documentis licenter de Patre dici: *Et quod est, et quod habet*; cum et ipse Filius dicat: *Sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit et Filio vitam habere in semetipso* (Joan. v). Unde miror vos contradixisse mihi dicenti, quod Omnia, quæ habet Pater in se et sub se, dedit Filio. De quibus loquens Ambrosius in Lucam exponens illud: *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo* (Matth. xi), dicit inter cætera: « Si omnia dedit, æternitatem, majestatemque transfudit. » Idem in eodem, « Quod, inquit, evidentius divinæ generationis indicium, quam quod de generatione Christi dicturus ipsum Patrem præmisit loquentem: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui?* Cum dicit: In quo complacui, non aliena in Filio sed sua laudat. » Hæc dicente sancto Ambrosio nostra illi consonat assertio, qua Christum, videlicet hominem, divinitus tam ab homine genitrice, quam a Deo genitore genitum prædicamus omnibus divitiis Paternæ majestatis, etiam secundum quod homo est, esse divitem, non sicut dives est aliquis vassallus, omnibus divitiis domini sui ditatus, sed sicut dives est hæres, qui cum sit Dominus omnium paternarum divitiarum, tamen *sub tutoribus et actoribus est usque ad præfinitum tempus a Patre* (Gal. iv).

Proinde in prænotato conflictu graviter me offendit, quod homo in Deum sic assumptus, ut sit Deus, vassallo fuit assimilatus a domino episcopo. Cujus tandem consiliis potius quam disputationibus inclinatus consulente idipsum domino archiepiscopo, laudavi, ut scripta mea diligentè consideratione pertractarem, et recapitularem beati Augustini exemplo, qui librum Retractionis composuit, in a se dicta quædam dilucidavit, quædam temperavit, quædam excusavit. Quem et ego promisi me imitaturum non tamen, ut quidam falsiloqui dicunt, recognoscendo in scriptis meis aliquid hæretico sensu dictum, etiamsi ab hæreticis novis Nestorianis et Photinianis valeat in pravum sensum detorqueri, sicut ab eisdem verba quædam sancti Evangelii detorquentur in pravum sensum perversorum dogmatum, de quibus modo non est dicendum per singula. Perstringimus tamen ex his aliqua in opusculo (14), quod hortatu prædictorum dominorum meorum episcoporum cepi, et nondum consummavi. Hoc autem, cum Deo favente consummavero, et non solum pontificali sed et apostolica censura examinatum ipsis quoque inimicis egendum proposuero, credo placebit bonis, etiamsi displiceat malis.

Beda: « Pater meus, quod dedit mihi, majus omnibus est. Majus autem omnibus quod Mediatori Dei et hominum homini Jesu Christo Pater dedit, hoc est, ut sit unigenitus ejus Filius gignenti nec natura dissimilis, vel virtute inferior, vel tempore posterior. Quam videlicet æqualitatem ipse Dominus in divinitate habuit, priusquam mundus fieret a Patre, ipse in humanitate ex tempore incarnationis accepit. »

EPISTOLA XI.

Eberhardi ep. Babenbergensis ad Gerhohum præpositum Reicherspergensis epistola. — Graviter in eum invehitur, quod sua dicta seciorem in partem acceperit et vulgaverit: *ampliusque ostendit, hominem in Christo minorem ac inæqualem esse Patri.*

E. Dei gratia Babenbergensis Ecclesiæ qualicumque minister, domino G. præposito de Reichersperge, *non plus sapere quam oportet sapere* (Rom. xii).

Sicut audivimus, ita et vidimus. Et in his, quæ venerabili et dilecto fratri nostro abbati de Windeberge scripsistis, oculata fide perspeximus quod prædicatis et disseminatis de nobis sinistra, quæcumque potestis, aliter quam vestrum deceat sacerdotium, quæ silentio præterire non possumus. Unum eorum hoc est, quod quasi nos blasphemantes Filium Dei, et adulterantes verbum Dei, ut quidam faciunt, dixerimus ipsum Dominum nostrum Jesum Christum vassallum Dei Patris, quod per Dei misericordiam longe est et ab ore et a corde et a conscientia nostra, et a proposito nostro procul semper fuit aliquid novitatis inducere, instruente et jubente Apostolo *profanas verborum novitates devitare* (I Tim. vi).

Si placeret vestræ majestati, alia condimenta et munimenta dictorum atque scriptorum vestrorum quærere possetis, quam hujusmodi commenta, in quibus maledicitis surdo, et coram cæco ponitis offendiculum. Sed quare detraxistis sermonibus veritatis? Verbis ad increpandum compositis subvertere nitimini amicum, qui vos dilexit: quia dilectione dignum credidit, et se vicissim rediligere, ac non solum famam nostram, sed et aliorum, qui et dignitate et merito vitæ longæ nos præcedunt; insuper et eorum qui, licet ordine et officio minores, vita tamen et scientia potiores multo nobis sunt, incrustare conamini. Quos aperte notatis, ubi dicitis in litteris vestris de quibusdam: « Steterunt a longe per silentium. » Et de aliis: « Vim faciebant, qui quærebant animam meam. » Melius faceretis et consultius, si operam daretis, ut sermo vester sale sapientiæ et discretionis conditus ædificaret infirmos, et nævo careret suspicionis, detractationis et irrisionis. Quod si rite meministis conferentibus nobis ad invicem et jucundantibus, charitative tractantibus sine contentione et æmulatione super verbo hoc, quod dicere soletis: « et Christus æqualis est Patri secundum quod homo est, » cum hoc usitatis allegationibus vestris adstrueretis: *Quia omnia ei*

traditæ sunt a Patre (Matth. xi) : Et quia ei datum est nomen, quod est super omne nomen (Philip. ii) : Et quia inhabitat in eo omnis plenitudo divinitatis corporaliter (Coloss. ii) : Et ipse est Dei virtus, et Dei sapientia (I Cor. i) : Et quia ipse est in gloria Dei Patris (Philip. ii). Consequenter ut vobis visum est, sed non cohærenter, prout verum est intulistis : « Ergo Christus æqualis est Deo Patri secundum quod homo est. » His omnibus sane et catholice determinatis, et illatione repudiata multis ex Evangelio et sanctorum Patrum auctoritatibus, ex abundanti tamen quadam similitudine argumentum vestrum falsificavimus, licet nulla egeret falsificatione propter ipsam falsitatis evidentiam et incohærentiam eorum, quæ posita fuerant cum eo quod illatum est. Simile autem falsificandi et argumentandi gratia introductum hoc erat : Jure civili is possidet, cujus nomine possidetur, ejusdemque rei et vassallus et dominus possessor est. Quidquid unus possidet, et alter possidet : ergo vassallus domino æqualis in possessione est ? Secundum hominem dico, Absit ! Alius enim possessor principalis, alius secundarius est. Unus enim suo nomine possidet, alius autem alieno, ejus videlicet, qui principalis possessor est. Et quamvis totum possideat, quod dominus, non tamen æquale possessionis dominium est inter vassallum et dominum. Sed non absolute, nec per se, sed explanandi et verbi gratia tunc a nobis dicta sunt et ruminata secretius sine declamatione et lite. Et si fidem secreti servare nolletis, tamen si novissetis legem modumque falsificandi, forsitan aliter judicaretis. Falsificandi enim modus hic talis est, ut non res rebus per omnia coæquparemus, sed rationes rationibus comparantes ex adverso dicta per dissimilium similitudinem refellamus.

Equidem alia comparationis proprietas est, alia directæ locutionis simplicitas. Universaliter autem quam multa et varia similitudinum genera sint, dinumerare per singula prolixum nimis et superfluum est. Sed ut quædam ad majorem evidentiam in medium proferamus, scriptum est : *Non est discipulus super magistrum. Sufficit discipulo, ut sit sicut magister ejus* (Matth. x). Ergo magister discipulus, et discipulus magister erit ? Nequaquam. Aliter **D** *Jerusalem, Jerusalem, quoties volui congregare filios tuos quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, et noluit ?* (Matth. xxiii.) Ergo Christus gallina est ? Quinimo non minus gallina non est quam vassallus, et econtra. Amplius : *Sicut fulgur coruscans de sub cælo, sic erit adventus Filii hominis* (Luc xvii) ; nunquid ergo fulgur erit Filius hominis ? Minime. Denique ut omne os obstruatur, ad expressam et præcipuam omnium similitudinum similitudinem veniamus : « Qualis Pater, talis Filius, » ergo Pater Filius, vel Filius Pater est ? Secundum vos sint omnia hæc inconvenientia, non secundum veritatem, neque secundum nos, qui eam sequimur, ut etiam dies Domini vel et ipse Dominus

ex improvise veniens fur vocari dicatur in Evangelio : quia scriptum est : *Dies Domini sicut fur, ita in nocte veniet* (II Petr. iii). Sciendum enim, quod quamvis res ad invicem aliqua similitudinis ratione conferantur, non tamen ab his, quorum nomina sunt, ad res alias vocabula transferuntur. De hujusmodi sat dictum sapienti.

At vero summam quæ dicta sunt recolligamus. Nihil aliud vel tunc vel etiam nunc dicere intendimus, quam quod omnis divina clamat auctoritas quia, « quod Filius Dei habet per naturam filius hominis habet per gratiam. » Unde necessario consequitur, quod non æqualis est Deo secundum quod homo est ipso testante, cujus Evangelium et testimonium non erubescimus : *Pater, inquit, major me est* (Joann. xiv). Ante passionem quidem hoc. Ut autem nullus tergiversandi locus remaneat circa hoc, in quibus paulo minus minoratus est ab angelis, quo minus post resurrectionis gloriam prædicta serviat auctoritas, post ipsam resurrectionem Mariæ dictum est : *Vade ad fratres meos, et dic eis : Ascendo ad Patrem meum et Patrem vestrum, Deum meum et Deum vestrum* (Joan. xx). Patrem utique secundum divinam, Deum secundum humanam appellans naturam. Ergo et post resurrectionem sicut et ante « Deus ejus, et Dominus ejus est. » Unde etiam : *Adorate scabellum pedum ejus, quoniam sanctum est* (Psal. xcvi). Qui tamen et thronus ejus est, et sedet ad dexteram majestatis in excelsis. Qualiter autem hoc, qui habet aures audiendi audiat, et quid secundum quid dicatur, intelligat. Scientibus enim legem loquimur.

Vos autem Evangelium, quod traditis, neque ab homine accepistis, neque per hominem didicistis, nisi fallimur, sed utrum per revelationem Jesu Christi, ipse novit, et vos videritis. Risum fecistis de nobis, et facitis de vassallitate Christi aliter quam vestram deceat prudentiam. Non imputetur, et non requiratur a vobis hoc : *Qui maledixerit tibi sit ille maledictus* (III Reg. ii). Neque veniat super vos illud : *Qui deridet, deridebitur* (Eccli. xiii). Mihi autem pro minimo est, ut a vobis judicer, aut ab humano die. Miserum ignorantæ refugium, et imperitiæ solatium seu dissimulatio est cachinnus insipientium qui, dum ratione se deficere præsentium more vulpium, quod vobis non servit, obgannunt. Quæ tamen etsi foveas habent, plerumque tamen capiuntur et pereunt. Quarum pellis utilis, caro mortifera. Hactenus hæc. Ipse quidem Dominus noster Jesus Christus in Propheta se vermiculo comparavit : *Sed et semetipsum exinanivit formam servi accipiens in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo. Humiliavit etiam se ipsum usque ad mortem, mortem autem crucis* (Philipp. ii). Ipse ovis, ipse leo, ipse petra, et aliis multis nominibus in sacro appellatur eloquio. Veruntamen absit a nobis, ut aliquo exinanitionis ejus intuitu quod libet nomen adinventium ex sensu nostro vel figurato vel non figurato sermone audeamus ei attri-

buere, vel quemlibet ex his pusillis, qui in eum A credunt, scandalizare.

Excluso igitur et anathematizato vassalli nomine Dominum nostrum Jesum Christum corde credimus, et ore confitemur, sicut in Symbolo regenerationis accepimus : « Æqualem Patri secundum divinitatem, minorem Patre secundum humanitatem. » Unde beatus Hilarius : « Manens, inquit, in forma servi, qui manebat ante in Dei forma, homo Christus Jesus locutus est : *Ascendo ad Patrem meum et Patrem vestrum, Deum meum et Deum vestrum* (Joan. xx). Ecce adhuc Christus in forma servi etiam post resurrectionem secundum Hilarium vestrum. Aut ne figurata laude vos percuti putetis, et nostrum dicamus et vestrum. Qua in re ut nullus dubitationis scrupulus remaneat, audite et intelligite, quid dicat Augustinus super eundem locum Evangelii : « *Vade et dic fratribus meis : Ascendo ad Patrem meum, et Patrem vestrum, Deum meum et Deum vestrum*. Non ait : Ad Patrem nostrum. Aliter ergo meum, aliter vestrum. Natura meum, gratia vestrum. Deum meum et Deum vestrum. Neque hic dixit : Deum nostrum, ergo et hic aliter meum, aliter vestrum. Deum meum, sub quo et ego homo sum, Deum vestrum inter quos, et ipsum mediator sum. » Non surdis auribus audiendum, quod dicitur : « Sub quo et ego homo sum. » Sed etiamsi fuerint velut aspidēs surdæ et obdurantes aures suas, oportet ut audiant ipsum Christum clamantem : *Deum meum* (Matth. xxviii), et Augustinum succinendo conclamantem in persona ipsius Christi : « Sub quo et ego homo sum. » Subjectiōnem audis, naturam audis remanentem post resurrectionem, sola naturæ infirmitate absorpta. Quid amplius desideras ? Quid adhuc egemus testibus ? Sed cum abundans cautela non noceat, succedat Augustino beatus Gregorius super eundem locum : *Ascendo ad Patrem meum*, etc. : « Quia ego homo, Deus mihi est, quia vos ab errore liberati estis, Deus vobis est. » Apparet hic eadem natura, et subjectiōnis minoritas, quia non divinitatis Deus est, sed subjectæ sibi humanitatis.

Quia hos auctores sequimur nihil de nobis præsumentes, et propter evitandam subversionem aliorum nihil novi sine certa auctoritate recipientes, D exacuisit in nos linguam ut gladium acutum. Sed considerate quia qui gladium accepit, gladio peribit (Matth. xxvi). Qui non habebat usum armorum funda Goljam prostravit, sed suo sibi [ita cod.] gladio jugulavit. Ut igitur vestris amodo armis utamur, licet extorquere clavam de manu Herculis difficile sit, hæredem eum esse conceditis, quia negare non potestis : sed quomodo hæres paternæ constitutionis et gratiæ prærogativa sicut ait Apostolus : *Quem constituit hæredem universorum* (Hebr. i), secundum quod homo est : *per quem fecit et sæcula* (ibid.), secundum quod Deus est. Quia quamvis cum Patre omnia possideat secundum divinitatem, secundum humanitatem tamen est

hæres constitutus secundum illud : Dabo tibi gentes hæreditatem tuam (Psal. ii). Unde Joannes Chrysostomus : « In hoc quod dixit hæredem, humilitatis demonstravit indicium. »

Ad ultimum quod de Beda introducitis ad probandum filium æqualem esse Patri, secundum quod homo est, manifeste contra vos est, cum non aliud dicat datum esse homini nisi ut sit Deus, qui unigenitus ejus Filius gignenti similis, nec natura dissimilis, vel virtute inferior, vel tempore posterior ; quod de Christo, secundum quod homo est, constare non posset. Quod vero sequitur : « Quam » videlicet æqualitatem, « ex tempore incarnationis accepit, » similiter intelligendum est, videlicet secundum quod ipse homo in unitate personæ a Deo assumptus minor omnino confitendus est Patre increato non solum secundum creatam, et paulo minus ab angelis minoratam humanitatem, ut in litteris vestris dicitis, sed etiam secundum ipsam eandem humanitatem jam nunc post resurrectionem et ascensionem glorificatam ; minor, inquam, confitendus est, nec minus ex propectu divinitatis, secundum quod homo est, subjectus : alioquin ingratus videretur et gratiam non habere pro gratia. Cum autem par sit culpæ in his, quæ ad fidem spectant, falli posse et fallere, hortamur, monemus et obsecramus vos in charitate ejus, quem ipsa charitas de cælo ad terras deposuit, ut providendo bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus ita dicta et scripta vestra modificetis, ut nemo scandalizetur aliqua involutione, et dissimili verborum acceptione vel transpositione, ut in simplicitate fidei christianæ ambulantes id ipsum dicamus omnes : « Æqualis Patri secundum divinitatem, minor Patre secundum humanitatem, » unam in Christo personam, duas naturas confluentes. Quorum proprietates evidenter distinguit beatus Ambrosius his verbis : « Volvi et revolvi divinam Scripturam, et Filium Dei nusquam adoptivum inveni. Sed sicut Christus, in quantum Deus est, naturaliter habet, ut sit naturalis Dei Filius, et sit Deus, ita in quantum est homo, per gratiam habet, ut sit idem Dei Filius naturalis. »

Si quid obscurius occurrerit, ut sunt multa verba Hilarii, ad sanum intellectum retorqueatur, ut non res verbis, sed rebus verba subserviant. Quod in uno saltem significare ut liceat, venia prolixitatis indulta propter eos, qui adhuc similes nobis sunt, ut lacte potius indigeant quam solido cibo, in libro undecimo, ubi agitur de subjectiōne, de traditione regni, de fine, sic ait beatus Hilarius : « Quanto brevius, tanto obscurius. Homo et Deus, jam Deus totum est. » Ac si dicatur : Una persona Dei et hominis, totum videlicet hoc ex duabus et in duabus constans naturis Deus est. Totum autem nec integraliter, nec alio quolibet modo, ut loqui solemus, usualiter accipiendum est, sed singulariter et ineffabiliter. Quia tanto fœdere duæ naturæ in unum coiere personam, ut Leo papa innuit, ut vicissim

alterum dicatur de altero, et utrumque verum sit dicere: « Homo est Deus, et Deus est homo immortalis, impassibilis. » Leo papa: « Utrumque Deus de potentia suscipientis, utrumque homo de humilitate suscepti tenet sine defectu proprietatem suam, in utraque natura; et sicut formam servi Dei forma non adimit, ita formam Dei servi forma non minuit. » Omnes fideles, qui scripta hæc, stylo licet inculto exarata, legere vel audire non despererint, commoniti sint et communiti, quantum in nobis est, ut in omni locutione, qua dicitur: « Secundum quod Deus est, secundum quod homo est, » caveant et diligenter studeant advertere, quo respiciat quod dictum est, utrum ad personam, an ad naturam, vel forte aliquando ad causam, et ita determinent hoc, et alia his similia, ut a tramite et a regula fidei catholicæ non recedant. De quantum in hoc, vel ex hoc, et in eo, vel ex eo et cæteris hujusmodi similiter judicandum. De similibus enim idem iudicium. Semel hæc dicta sufficiant.

EPISTOLA XII.

Gerhohi præp. Reicherspergensis epistola ad Eberhardum episc. Babenberg. — Respondet breviter ad priorem ejus epistolam, nuntiatque se plenum opus de controversa quæstione perscripsisse.

Serenissimo Domino suo E. Babenbergensi episcopo, frater G. de Richersperge, devotas orationes cum fidei obsequio.

Litteras vestras gratanter accepi, acceptas diligenter perlegi, perlectas memoriæ commendavi et attentius, quod in eis animadverti eam sapientiam, quæ suaviter et fortiter disponit omnia, quia fortitudo increpationis mista suavitate discretionis vehementer meam parvitatem commonuit, ne rebus ad similitudinem inductis arbitrer assignandam proprietatem significationis, ut verbi gratia, quia furi Dominus in Evangelio seu fulguri assimilatur, ideo fur aut fulgur esse putetur. Unde quod vestra prudentia in quadam similitudine vassalli nomen Christo assimilavit, non ita mihi suasistis intelligendum, quasi Christus officio vassalli fungatur. Sciatis ergo quod non ita sapui, imo non ita desipui, ut a vobis putaverim hoc sentiri, quamvis pro similitudine quadam in collatione fraterna introduxeritis nomen vassalli. Sed quia intellexi ex occasione illius collationis murmurare quosdam, quasi ego ibidem confessus, aut convictus fuero de indubitabili hæresi, ad dominum abbatem Windbergensem, vestrum fidelem, pro mea excusatione, non pro vestræ honestatis infamatione quædam scripsi, quibus etiam improbationem vassalli breviter interserui, quod ulterius in scriptis meis iterare libenter cavebo, quia vobis grave sentio. Ex occasione autem illius vestræ collationis mea scripta diligentius pertractando potius quam retractando scrutatus, opusculum peregi ad personam domini mei Salzburgensis, quod, ab ipso lectum, domino Briensi misi legendum, cogitans etiam vestræ discre-

tionem mittere idipsum considerandum, et sicubi videbitur, limandum.

EPISTOLA XIII.

Ejusdem ad eundem epistola. — Falsum esse a se eum in curia imperatoris fuisse diffamatum. Reditus ad controversam quæstionem, in qua magno sibi præsidio concilium Ephesinum esse arbitratur.

Serenissimo domino suo E. venerabili Babenbergensis Ecclesiæ antistiti, frater G. de Richersperge devotas orationes cum fidei obsequio.

Dilectus filius noster Joannes capellanus domini mei archiepiscopi veniens a vobis intinnavit mihi, graviter vos erga meam parvitatem commotum, eo quod ex relatione aliquorum insinuatam sit vobis, me coram domino imperatore sinistre locutum de vobis, et, unde magis moveremini, de domino archiepiscopo. Fateor quod justa esset erga me indignatio, si esset verum, quod dictum est vobis. Ne autem putetis verum, quod falsum est, ab ipso Augusto vobis clementissimo cognoscere poteritis me non aliud vel aliter dixisse, quam nunc vobis confiteor.

Cum sinistre delatus ei fuissem ab illo Folmaro, qui quasi follis amarus amara de me seminaverat, quique velut meretrix infausta domino imperatori velut alteri Salomoni suggererat mortuum suum esse meum, et meum vivum esse suum, quasi ego Dei honori, atque ipsius Augusti coronæ imperiali detraxerim in scriptis meis, quod ipsum fecisse palam est legentibus profanum ejus libellum, domino meo archiepiscopo missum, sicut e regione manifestum est legentibus mea, me ita non sapere, ut ille de me disseminavit, mittens circumquaque sua figmenta, quæ dicit et scribit hæreses esse Gerhohi; cum, inquam, sic delatus fuissem in curiam imperialem, iste quoque sermo exiit inter capellanos curiæ, aliosque multos fratres, quod vos me convicissetis de manifestis hæresibus, et coarctassetis ad confessionem hæresium. Quod non ita esse novit vestra pietas, qua exhortante promisi me scripta mea diligentius inspecturum, et si quod in eis invenirem, offendiculum, beati Augustini exemplo planandum. Quod etiam facere studui in opusculo, quod noviter perfectum iudicio domini mei archiepiscopi et vestro paratus sum supponere, atque ipsius Romani pontificis, cum opportunum fuerit tempus, tempestate, quæ nunc sævit, imperante Domino sedata.

Cum ergo talia fuissent in curiam seminata, quæsitum est a me an hæc vera essent. Negavi dicens esse quidem vos adversarium mihi in sententia sicut multi litterati, sed non ita crudeliter, ut me judicaretis hæreticum. Tunc interrogante Augusto, utrumne dominus meus archiepiscopus esset mecum, an contra me, dixi neque pro me neque contra me illum esse. Unde rogo super accusatione ista habeatis me excusatum, neque vobis indignum sit vel grave, quod hæresis notam repuli, et adhuc repello a me, qui cupio esse ac dici catholicus, etsi

pauper ac modicus, paratus in Christi patientia A
ferre multa convicia præter notam schismatis et
hæresis. Nam hæreticum esse ac dæmonium ha-
bere pene sunt paria, neque in talibus habenda
est patientia, ut si fuerint objecta, non refellantur.
Cætera opprobria sunt ferenda exemplo Christi,
qui cum diceretur homo vorax, potator vini, se-
ductor, samaritanus, amicus publicanorum, tacuit
quasi homo non habens in ore suo redargutiones,
cum potuisset hæc omnia falsificasse ac negasse.
At cum diceretur habere dæmonium, non tacuit,
sed respondit dicens: *Ego dæmonium non ha-
beo, sed honorifico Patrem meum, et vos inhonorastis me* (Joan. viii). Exemplum dedit nobis,
ut et nos ita faciamus patienter sufferendo, quod
assimilamur aspidi surdæ et obduranti aures suas, B
vel Goliæ suo gladio feriendo, vel etiam vulpi
foveas habenti, et aliis monstris, ut non inde mo-
veamur ad iram, sed ad compassionem talia de no-
bis credentium et dicentium. Verum si hæresim,
scilicet errorem in fide pertinaci animositate defen-
sum quis objiciat, licet unicuique recte credenti, et
id, quod obedit, confidenti dicere: Non sum hæreti-
cus, et ego pestilentiae hujus, dæmonium non habeo,
et honorifico Deum, et vos inhonorastis me. Omnis
quippe catholicus honorificando Christum honori-
ficat Deum, quia Christus Deus est. *Creditis, inquit,
in Deum, et in me credite* (Joan. xiv). « Consequens
enim est, » ait super Joannem Augustinus, « ut si
in Deum creditis, et in me credere debeatis, quod C
non esset consequens, si Christus non esset Deus. »
Est autem Christus homo unctus et perfectus Deus et
perfectus homo, etiam in forma servi Dominus altis-
sissimus, non habens altiorem se dominum, licet
ipse, in quantum est homo, super se vel potius in
se habeat Deum, cui dixit in cruce: *Deus Deus meus,
ut quid dereliquisti me* (Matth. xxviii). Quem etiam
post resurrectionem dicit *Deum suum* (ibid.); Dei
videlicet nomine significans altissimam Divinitatem,
cui subjecta serviunt omnia creata, cui etiam ser-
vavit in Christo humanitatis creatura exinanita in
eo Dei forma, non ut non esset, sed ut occulta es-
set, quoniam ibi abscondita erat fortitudo ejus,
quando ante faciem ejus morientis ivit mors: abs-
condita, inquam, non annihilata. Similiter ubi
absorpta morte in victoria forma servi exinanita
est, non ut non sit, sed ut optime sit, videlicet non
jam serviendo sed dominando. Quisquis ei domi-
num constituit altiorem se, videat unde hoc probet,
quod in Scripturis veritatis nusquam invenitur.
Nam Deum quod suum dicat post resurrectionem sed
nec ante, nec post resurrectionem dicit Deum
suum esse *Dominum suum*: *Confiteor, inquit, tibi,
Pater, Domine cæli et terræ, quia abscondisti hæc a
sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis*
(Matth. xi). Dominum cæli et terræ dicit Patrem,
non cæli et terræ, sed suum, et recte, quia non
idem est Dominum esse et Patrem Deum, cum alterum
sit relativum ad filium, sive ad filios, alterum

vero ad servum sive ad servos. Quia ergo perpe-
tuum est in Christo, ut sit Filius, recte nunc et in
æternum Deus asseritur esse Pater ejus. Item quia
perpetuum in Christo, ut sit creatura, recte creator
Deus asseritur Deus ejus. Verum quia non est in
eo perpetuum, ut serviat, cum servituti ejus domi-
nium succedat, non quaecumque sed summum ex-
inanita forma servi, non ut non sit, sed ut domine-
tur in tota republica Dei Patris. Quisquis in Christo
vel Deum hominis Dominum, et servum vel homi-
nem Dei servum prædicat, Christum secat in duos,
Dominum et servum contra Ephesinum concilium,
quod utinam vos pensaretis ex integro cum episto-
lis et gestis et sententiis eidem insertis. Credo
quod, sicut Hilarium dicitis et vestrum et nostrum, B
sic idem concilium diceretis et nostrum et vestrum,
et tam Hilario, quam prædicto concilio consentien-
tes idipsum diceremus, et saperemus pie interpre-
tando subjectionem qua, licet Filius maneat et per-
maneant in æternum subjectus, gratias illi agendo se-
cundum naturam humanam, gratis in eo exaltatam,
et gloria divina glorificatam, tamen æquale imo idem
cum Patre Deo habens dominium, non ultra cum
nominabit vel recognoscet Deum suum, sicut cum
recognoscit Deum suum et Patrem suum: Deum
suum, sub quo est homo; Patrem suum, cum quo
est unus Dominus ipse homo.

Claret, sicut putamus, non surdis auribus nos
audisse illud Augustini: « Deum meum, sub quo
ego homo sum. » Commonemus et nos parvuli
celsitudinem vestram, ut sicut nos audimus ex
commonitione vestra, sub quo, ita et vos audiat,
cum quo et in quo, asserentibus multis auctoritati-
bus evangelicis et apostolicis, quod cum Patre at-
que in Patre suo assumptus homo consummata suæ
virtutis obedientia potentissime dominatur, vivit
et regnat in æternum. Quia, ut ait Apostolus, *Con-
sedit in dextera sedis magnitudinis in excelsis, tanto
melior angelis effectus* (Hebr., I), hæud dubium, quin
in ea natura, in qua est factus, quanto differen-
tius præ illis nomen hereditavit (ibid).

EPISTOLA XIV.

*Eberhardi ep. Babenberg. ad Gerhohum præp. Rei-
chersp. epistola. — Explicatur doctrina concilii
Ephesini, aliorumque tum doctorum tum sacræ
Scripturæ verba, quæ Gerhohus pro opinione sua
stabilidina adduxit.*

E. Dei gratia Babenbergensis Ecclesiæ vocatus
episcopus, venerabili fratri G. præposito de Richers-
perge, idipsum sapere in alterutrum secundum Je-
sum Christum.

Principium litterarum vestrarum, ubi de maledic-
tis vos excusatis, sicut mel dulce est, novissima
vero amara sunt velut absinthium vel acetum felle
permistum, ubi nos quasi Ephesino concilio con-
trarios notatis, minus fraterne salva charitate ve-
stra, dictum sit. Sed abterso et excusso nunc isto
pulvere multas grates referimus benevolentiae ve-
stræ, quod cum aliquantulum discordes essemus, in
charitate fraterna submonuistis, et magnopere invi-

tastis nos ad convivium epularum vestrarum hoc est : ad Ephesinum concilium. Hilari itaque vultu et læto animo accedimus, eo alacriores utique, quo et securiores, quantum ad fidem, utinam operantem per dilectionem! confidentes quod pro nobis esse debeat, et non contra nos quidquid appositum fuerit aut propositum. Vos Scripturam adimplevistis : *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum; si sitit, potum da illi : hoc enim faciens carbones ignis congeres super caput ejus (Rom. xii).* Utinam carbones isti vivi urentes et non consumentes congerantur super capita nostra, ut ignis charitatis et lumen veritatis exardescat in nobis! Itaque epulemur non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ et nequitiae, sed in azymis sinceritatis et veritatis. Videamus non tantum quid verborum superficies redoleat, sed quid intimi saporis gustus nobis ab intus renuntiet. Vestrum Ephesinum concilium (super nos enim est, ut nostrum dicamus, nisi quemadmodum fides catholica nostra in communione fidelium contra Nestorium habitum est, ut canon ipsius concilii indicat, qui ita reperitur : « Incipit canon sancti Ephesini primi concilii, habitus contra Nestorium Constantinopolitanum episcopum, qui purum hominem ex sancta Maria Virgine natum asseruit, ut aliam personam carnis, aliam faceret deitatis, nec unum Christum in Verbo Dei et carne sentiret, sed se junctim alterum Filium Dei, alteram Filium hominis prædicaret. Cui synodo vice sancti Cœlestini papæ præsedit sanctus Cyrillus patriarcha Alexandrinus, » et cætera sequentia sancti concilii.)

Sed jam ad ea veniamus, quæ vos ex symbolo ejusdem concilii quasi contraria nobis denotare ex sensu litterarum vestrarum percepimus, et graviter, prout oportebat, accepimus. Quorum textus subnotatus est, ubi præscribitur Nestorio quid abdicare vel abjurare debeat : « Sed neque Deum aut Dominum Christi Verbum Dei Patris asserimus. Ne iterum manifestius in duo dividamus unum Christum Filium et Dominum, et in crimen sacrilegii incidamus, Deum illi se ipsum facientes et Dominum (sic). Unus quippe sic, ut superius diximus, Deus Verbum carni secundum substantiam Deus est omnium et Dominator universitati. Verumtamen nec servus est ipse sibi nec Dominius. Quamvis enim Deum suum Patrem dixerit, cum Deus sit etiam ipse natura, et de illius essentia, tamen nullatenus ignoramus, quod manens Deus homo quoque factus sit, qui sub Deo juxta legem naturæ humanitatis existeret. Ipse vero sibi quomodo vel Deus poterit esse vel Dominus? Ergo sicut homo, quantum decenter exinanitionis mensuræ congruit, sub Deo se nobiscum esse disseruit, hoc etiam modo sub lege factus est, quamvis ipse promulgaverit legem, et legislator ut Deus exstiterit. »

Ad has, ut credimus, epulas invitastis nos, quasi contra nos sint, quæ præmissa sunt. At nos isto cœlesti manna libenter vescimur, ut ariditas

animæ nostræ atiquatenus saginata non ponat amarum dulce, et dulce amarum, habito certo moderamine discretionis, quid non credendum, vel quid credendum sit. Credere, quod Deus Verbum Dei et Dominus Christi sit, Nestorianum virus est. Si quis autem hoc credit, manifestissime in duo dividit unum Christum Filium et Dominum, et se ipsum Dei Verbum Deum sibi facit et Dominum. Sed ipse Deus sibi nec servus est nec Dominus, quia omnia inconvenientia sequerentur ex illo errore Nestoriano, si quis Deum Verbum diceret esse et Dominum Christi, scilicet Dei et hominis.

Illud vero non surda aure prætereundum, sed firmiter retinendum est, quod dicitur : « Nullatenus ignoramus, quod manens Deus homo quoque factus sit, etc. Evidenter enim homini assignatur, ut sub Deo sit utpote Domino, quod superius remotum est a Deo et comprobatum, quod Deus sub Deo esse non possit, et quod sibi Deus nec servus esse possit nec Dominus. Quapropter apte concluditur : « Ergo sicut homo, quantum decenter exinanitionis mensuræ congruit, sub Deo se esse nobiscum disseruit, hoc etiam modo sub lege factus est, quamvis ipse promulgaverit legem, et legislator ut Deus exstiterit. » Si ergo nos Verbum Dei Patris diceremus Deum vel Dominum esse Christi, de Verbo et carne duas personas facientes, qui sensus hæreticus est, et capitulo sexto prædicti concilii condemnatus, sine dubio contra symbolum, et contra fidem catholicam gravissime peccaremus, manifestius in duo dividentes Christum, quam illæ hæreses, quæ ibi ante hunc locum articulatim et sigillatim damnatæ sunt. Quia cum omnes communiter Christum dividant, tamen secundum illa priora membra ab incarnatione Deus non negatur homini unitus quoque modo : secundum Nestorium autem homo purus de Virgine natus, et postmodum susceptus affirmatur a Verbo quasi Deo et Domino creatore suo, et ita Christus Deus et homo unus et idem in persona sectus secundum eum in duos, Dominum videlicet et servum sibimetipsi et Deus esset et Dominus. Quod ineptum et impium esset credere. Et si nos eodem modo Christum divideremus, foras deberemus projici absque dubio. Sed nos annuente Deo neque confundentes personas, neque substantiam separantes, non ita dicimus, sicut Nestorius dixit, aliam esse personam Verbi, aliam Christi, et Verbum esse Deum et Dominum Christi. Sed hoc dicimus quod Verbum Patri coæternum, et homo temporaliter assumptus una persona est, Deus videlicet et Dominus noster Jesus Christus « æqualis Patri secundum divinitatem, minor Patre secundum humanitatem ; » sicut ipse, qui Veritas est, ait : *Pater major me est (Joan. xiv).* Hæc est antiquitas fidei christianæ, cui manus injicere execrabile est. Certum est enim, quam perniciosæ sint sententiarum novitates secundum Cœlestinum papam, quæ de vanæ gloriæ amore descendunt.

Respicite ergo et attendite, et dijudicate si nos contra concilium Ephesium Christum in duo secamus, dum inseparabiliter unam personam Verbi assumptis, et hominis assumpti credimus et confitemur, et naturam a natura ita distinguimus, quod altera major, sicut prædictum est, et sicut tota universalis Ecclesia et tenet et concinit hoc modo : « Qui licet Deus sit et homo, non duo tamen, sed unus est Christus. » Fidelis sermo. Qui loquitur mendacium, de proprio loquitur. Ne putetis nos de propriis loqui ea, quæ dicimus. Si forte non habetis blasphemias Nestorii, quaerite, et invenietis ita prave et impiissime eum sensisse de Verbo Patris, quod Deus et Dominus Christi fuerit quasi alterius personæ, quam prius creaverit, et postea suscepit, et sic duæ personæ fierent, quemadmodum duæ naturæ sunt, una persona suscipientis, et altera persona suscepta. Unde et blasphemiam illam, quæ respondet per contrarium præmisso capitulo Ephesini concilii, tali fine concludit maledicus et maledictus ille Nestorius, ac si Deus Verbum manens in illa postmodum suscepta persona ita locutus sit de ea velut de sanctuario suo : *Solvite templum hoc, et post triduum reædificabo illud* (Joan. 11). Ac si diceret : Ego habitator habitaculum propria virtute suscitabo, quod per se impotens est. Sic ab invicem non discutimus nos Verbum et carnem sicut Nestorius, ut Verbum Deum et Dominum, et Creatorem dicamus Christi et ipsum Christum alium in persona ab ipso Verbo, Domino et Creatore suo, quod esset evidentissime in duo secare Christum. Sed hanc impiam divisionem detestantes simul cum ea et omnes illas hæreses monstrosas reprobamus, quæ abdicandæ ibi Nestorio præscribuntur vel benignitate, vel dignitate, vel auctoritate, vel collatione aggregativa, vel connexion quasi per partes constitutiva, vel participatione, vel inhabitatione unum esse Christum cum Deo. Omnibus autem erroribus execratis nos colligentes in eo, et cum eo, qui dicit : *Qui non colligit mecum, dispergit* (Luc. 11), simpliciter dicamus unum Christum esse Deum et hominem semper in idipsum, minorem confitentes eum secundum humanitatem Deo, æqualem autem Deo, secundum quod Deus est. Quod non est unam et eandem personam in duos dividere, sed duas naturas arcano quodam ineffabili divinæ operationis in unam personam consociatas discernere : quia unus Dominus, una fides, unum baptisma (Ephes. 1v). Paulus apostolus non in duo secuit et se et omnes, quando dixit : *Etsi exterior homo noster corrumpitur, interior tamen renovatur de die in diem* (II Cor. 1v) ; sed quæ in uno homine erant, ab invicem discrevit. Sic ergo quilibet hominum secundum hominem interiorem et exteriorem se ipso major, et se ipso minor est diversis respectibus, nec ideo unus homo plenus, sed unus homo duplicis naturæ est. Quid ergo mirum, si et nos in Christo ea, quæ Christi sunt, distinguimus, naturam videlicet divinam et humanam? Non est hoc

A Christum in duo secare, ut sæpe dictum est, sed naturam a natura distinguere. Non est nostrum super hujusmodi vobiscum quasi contentiosum funera trahere, aut aliud quam Christi gloriam quaerere. Vincat Christus in nobis, vincat justitia, vincat veritas fidei, adversus quam portæ inferi non prævalent. Hæc est enim illa gloriosa victoria, quæ vincit mundum, fides nostra.

Ex jam dictis constat, ut credimus, omnibus sanè sapientibus quod nos Christum non dissecamus, et Ephesino concilio contrarii non sumus. Angelus autem magni consilii inspiret vobis, ut vos Deum Patrem omnipotentem non deponatis de sede majestatis suæ, et eum sibimetipsi non detrahatis dicendo esse Deum et non Dominum creaturæ suæ, videlicet hominis assumpti, quod prorsus esset contra Ephesinum concilium. Concordatis, Deo gratias, nobiscum in eo, quod jam post resurrectionem Christum subjectum Deo Patri conceditis et creaturam, secundum quod homo est, quæ per omnia vos concedere ante non intelleximus. Sed quid valet inter nos concordia istorum, si adhuc perseveraverit tanta discordia in nobis, ut vos Patrem Deum et Dominum Christi dicamus, secundum quod ipse homo est, et vos Deum ejus tantum concedatis et non Dominum? Minima quævis distantia maximam facit dissonantiam, si proportionalis non fuerit. Primo dicimus quia rota in medio rotæ est Vetus Testamentum in Novo, et Novum in Veteri, quia alterum continetur in altero. Et hæc sunt duo labia sponsæ sibi consonantia. Quid ergo refert, ubi reperitur hic vel ibi? tantum ut inveniat certa auctoritas eorum, quæ tenemus, et dicimus. Si Christus ante resurrectionem vel post resurrectionem non dixit omnia, non præjudicat veritati eorum et auctoritati, quæ prophetæ protulerunt vel apostoli, vel eorum successores, quia idem utriusque Testamenti auctor est teste Apostolo : *Multifariam, multisque modis olim Deus loquens patribus in prophetis, novissimis diebus istis locutus est nobis* (Hebr. 1), etc. Et semper iteratur, et reiteratur? *Os enim Domini locutum est* (Isa. xl). Et cætera his similia. Novum proprie Testamentum est. Testimonia sunt dicta prophetarum. Morte testatoris testamentum confirmatum est, testibus præmissis corroboratum; alioquin, testamentum inofficiosum videretur, quod nullum haberet testimonium. Si crederetis Moysi, crederetis utique et mihi (Joan. v), dixit Christus. Intrepide ergo testes veritatis sequimur. Et forte Veritas omnia dixit in propria persona Christi, sed nos intelligere aut non possumus, aut nolumus secundum Augustinum super Joannem, cum ipse Christus dicat : *Omnia, quæcunque audivi a Patre meo, nota feci vobis* (Joan., xv). Quando Deum dixit, satis declaravit et Dominum, sed vos forsitan noluitis advertere. Quapropter audite quid ipse dicat : *Non me videbitis amodo, donec dicatis : Benedictus, qui venit in nomine Domini* (Matth. xxiii). Audite David, audite pueros

clamantes : *Benedictus, qui venit in nomine Domini* (Psal. cxix). Ipse et Dominus, et a Domino missus. Agnoscite eum, quem Simeon agnovit Christum Domini, de quo responsum accepit non ab alio quam a Spiritu sancto.

Vidimus equidem, et bene vidimus secundum gloriationem litterarum vestrarum, quam bene intellexeritis illud in Augustino : « Sub quo et ego homo sum. » Vellemus tamen aliquantulum melius intellexisse vos. Cum enim subjectum concedatis in natura humana ut creaturam Creatori suo, quare non ut Domino? Quid timebatis ab illo negotio perambulante in tenebris hæresis Nestorianæ, ne idem sibimet esset Deus et Dominus? Jam timendum non est quia comminutum est illud caput vituli, et in cineres redactum, Deo gratias. Quamobrem sicut vos dixistis nobis, si ri:e meminimus, Videte an bene intellexerimus Augustinum : ita nos æqua lance remetimur vobis multum pacifice : audite, et intelligite Christum loquentem in propheta, de se contentor dicente : *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus* (Psal. lxxxiv). *Exsurge*, inquit, *et intende iudicio meo, Deus meus, et Dominus meus in causam meam* (Psal. xxxiv). Sic Christus Agnus ille occisus ab origine mundi. Et quid Augustinus? « Exsurge, et intra iudicium mecum Deus meus, et Dominus meus, non in pœnam meam, sed in causam meam; non in id quod mecum habet latro commune, sed in illud quod beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam. Martyrem non facit pœna, sed causa. » Item : « Et tu, Domine, fac mecum propter nomen meum. » Super quem locum Augustinus ait : « Pater quippe adjuvat filium, in quantum Deus hominem propter formam servi, cui homini Deus, et cui in forma servi etiam Dominus est Pater. » Cum dixeritis vos, nusquam in Scripturis veritatis hoc inveniri, videte an hæc Scriptura veritatis sit.

Si objicitis quod Altissimus altiozem se non habet, quia canimus Christo : « Tu solus Dominus, tu solus Altissimus, » cavendum est ne offendatis in petra scandali. Gigas enim ille geminæ substantiæ est, altitudine divinitatis tantum excedens hominem assumptum, ut et Deus et Dominus ejus sit : et quantum ad hoc, *solus Dominus, solus Altissimus* est Christus, a Patre et Spiritu sancto essentialiter indivisus. Sicut in prædictis locis, sic et in aliis pluribus in eodem propheta Deus et Dominus Christi Pater vocari reperitur. Item in Isaia propheta : *Hæc dicit Dominus : Ecce servus meus, suscipiam eum, electus meus, complacuit sibi in illo anima mea* (Isa. xlii). Quod in Evangelio mutato nomine dicitur : *Ecce puer meus* (Matth. xii), neminem moveat : quia translatio translationi non præjudicat, cum et centurio dicat : *Puer meus jacet in domo paralyticus* (Matth. viii), puerum vocans servum usitato more loquendi. Quid ultra petitis?

Si dicitis : quia Christus nec ante resurrectio-

nem, nec post resurrectionem invenitur Patrem appellasse Dominum, ideo negatis eum esse Dominum suæ creaturæ, videte quid dicatis. Vocando enim Deum, Dominum quoque professus est, cum non possit esse Deus alicujus, cujus non sit Dominus. Quia quamvis diversis respectibus dicatur idem Deus et Dominus, neutrum tamen excedit alterum, et proprie et singulariter accepta nomina hæc uni soli conveniunt ex quo et in quo, et per quem omnia. Unde est illud : *Dominum Deum tuum adorabis et illi soli servies* (Matth., iv). Aliter autem acceptis vocabulis sunt et dii multi, et domini multi. Enim vero omnes paginæ sacræ Scripturæ plenæ sunt, qualiter et Deus in Domino, et Dominus intelligatur in Deo. Verbi gratia : *Hæc dicit Dominus*. Et item : *Ego sum Deus vester* (Lev. xxi). Et Deus in Domino, et Dominus in Deo intelligitur. Si non vultis credere mihi, credite saltem prophetis, et ipsi Moysi; et si non vultis credere Moysi, credite saltem angelo, et videbitis veritate niti, quæ dicimus. *Ave Maria*, inquit angelus, *gratia plena, Dominus tecum* (Luc. i), id est : Deus. Unde Petrus Alexandrinus episcopus, damnator Arii : « Verbum caro factum est, et habitavit in nobis, scilicet ex quo angelus virginem salutavit dicens : *Ave gratia plena, Dominus tecum*. Dominus tecum dixit Gabriel, quod est Deus, demonstrans carnem futurum, juxta quod scriptum est : *Spiritus sanctus superveniet in te* (Luc. i). Denique cum Christi nomina sint Dei in Hebræo plena mysterio, nunquid omnibus his nominibus privavit Patrem Filius, quia non omnibus his invenitur eum appellasse in Evangelio? Miramur, nec satis admirari possumus, cum Deum Christi dicatis, quare Dominum Christi non recipiatis, cum istorum nominum vim ex dulia et latria, quæ vobis satis nota sunt, evidenter positus pendere, cum latria Deo, dulia Domino conveniat, non Domino soli, qui est Deus, sed et angelis et hominibus suo modo deferenda. Quæ autem ratione vos utimini a Christo ad Patrem, eadem a simili uti possemus et nos a discipulis ad Christum, ne quibuslibet aliis vocabulis appellaremus Christum quam eis, quibus discipuli leguntur usi fuisse in Evangelio, quæ Salvator ipse comprehendit : *Vos vocatis me, Magister et Domine, et bene dicitis, sum etenim*. Nunquid ergo Deus eorum, et noster non erit, quia non dixerunt : *Magister, et Deus, et Domine?* Ast nisi in Domino Deum intellexissent, utique correpti fuissent sicut et ille, qui dixit ei : *Magister bone*. (Marc. x). Sed quia ille Deum non credidit, et simpliciter magistrum appellavit, isti vero Dominum vocando in Domino etiam Deum intellexerunt, jure laudem istorum recipit inquit : *Bene dicitis*. Illum vero redarguit dicens : *Quid me dicis bonum? Nemo bonus nisi unus Deus* (Marc. x). Ac si diceret : *Quia Deum me non credis, impie me et non recte bonum magistrum coniteris*. Hac ipsa ratione Dominus noster Jesus Christus privabitur suo speciali nomine, quod

est tetragammaton, quod dicitur interpretatum : **A** spicit, sed veritas nihilominus in ipso est. Unde Augustinus : « Formam servi, id est naturam servi accepit in suam Deus ille personam, atque ita hominum Factor in similitudinem hominum factus est » etc. Quæ rerum veritas in ipso non est abolita in resurrectione, excepta mortalitate, et cæteris hujusmodi, quæ sunt pœna peccati. Quia tunc vere ante faciem ivit mors, ut vos dicitis, et sicut Propheta prædixit. Quod autem de exinanitione formæ servilis introducit, satis supersederi poterit, ut nobis videtur, quia exinanitio ad humilitatem respicit, servilis autem formæ demutatio ad glorificationem et exaltationem. Sed his omissis ad hæc redeamus, quod Christus, suæ dispensationis obedientia completa, per gloriam resurrectionis et ascensionis exaltatus, sedet ad dexteram majestatis in excelsis Deus verus, et homo verus, æqualis Patri secundum divinitatem, minor Patre secundum humanitatem. Hoc credimus et confitemur, et contra hanc fidem Romanæ et universalis Ecclesiæ auctoritate corroboratam nullam novitatem, vel etiam antiquitatem recipimus. Si quid autem quæstionis emerit, sequimur institutionem aedis apostolicæ, decretum Cælestini papæ : profundiores difficilioreque partes ingruentium quæstionum, quas latius pertractarunt, qui hæreticis restiterunt, sicut non audemus contemnere, ita non necesse habemus astruere. Satis sufficere credimus, quidquid secundum prædictas regulas apostolicæ sedis nos scripta docuerunt, ut prorsus non opinemur catholicum, quod oportuerit præfixis sententiis esse contrarium.

est tetragammaton, quod dicitur interpretatum : **A** spicit, sed veritas nihilominus in ipso est. Unde Augustinus : « Formam servi, id est naturam servi accepit in suam Deus ille personam, atque ita hominum Factor in similitudinem hominum factus est » etc. Quæ rerum veritas in ipso non est abolita in resurrectione, excepta mortalitate, et cæteris hujusmodi, quæ sunt pœna peccati. Quia tunc vere ante faciem ivit mors, ut vos dicitis, et sicut Propheta prædixit. Quod autem de exinanitione formæ servilis introducit, satis supersederi poterit, ut nobis videtur, quia exinanitio ad humilitatem respicit, servilis autem formæ demutatio ad glorificationem et exaltationem. Sed his omissis ad hæc redeamus, quod Christus, suæ dispensationis obedientia completa, per gloriam resurrectionis et ascensionis exaltatus, sedet ad dexteram majestatis in excelsis Deus verus, et homo verus, æqualis Patri secundum divinitatem, minor Patre secundum humanitatem. Hoc credimus et confitemur, et contra hanc fidem Romanæ et universalis Ecclesiæ auctoritate corroboratam nullam novitatem, vel etiam antiquitatem recipimus. Si quid autem quæstionis emerit, sequimur institutionem aedis apostolicæ, decretum Cælestini papæ : profundiores difficilioreque partes ingruentium quæstionum, quas latius pertractarunt, qui hæreticis restiterunt, sicut non audemus contemnere, ita non necesse habemus astruere. Satis sufficere credimus, quidquid secundum prædictas regulas apostolicæ sedis nos scripta docuerunt, ut prorsus non opinemur catholicum, quod oportuerit præfixis sententiis esse contrarium.

Nec quisquam hoc æstimet quod pristinæ subjectionis et obedientiæ servitutem Christo dicamus incumbere, cum etiam apostolis dictum sit : *Jam non dicam vos servos, sed amicos* (Joan. xv). Et alibi dicitur : *Jam non est servus, sed filius* (Galat. iv) : Ubi timoris illius servitus denotatur, quem charitas foras mittit, quæ servitus longe a Christo est, et fuit semper. Sed hoc tantum dicimus, quod legibus humanis solutus legi Dei solummodo subjectus est, quæ lex æterna est, ut, secundum Augustinum, serviat omnis creatura Creatori suo. Lex quidem illa temporalis obedientiæ tunc finem accepit, quando dixit : *Consummatum est* (Joan. xix), ubi et vetus noster homo simul crucifixus est cum illo. Sed lex universæ creaturæ, quam præmisimus, quam et ipse suscepit pro nobis, non quia debuit, sed quia voluit, adhuc statum habet, et perseverat immobilis. Christus ergo resurgens a mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur : quod enim vivit, vivit Deo (Rom. vi) : secundum Augustinum « Post nummum tempore suo Augusto redditum, se ipsum caput cum membris reddens Deo. » Non ergo subjacet illi maledicto quod ab Achan sumpsit initium, non Moysi, non Augusto tenetur Cæsari, nec sub ea nota servitutis est, qua decalvatus, et cum impiis reputatus est, nec etiam parentibus solutus est. Omnibus enim legibus humanis jam solutus est. Sicut ille Lator qui sub lege factus erat, præter illam,

est tetragammaton, quod dicitur interpretatum : **A** spicit, sed veritas nihilominus in ipso est. Unde Augustinus : « Formam servi, id est naturam servi accepit in suam Deus ille personam, atque ita hominum Factor in similitudinem hominum factus est » etc. Quæ rerum veritas in ipso non est abolita in resurrectione, excepta mortalitate, et cæteris hujusmodi, quæ sunt pœna peccati. Quia tunc vere ante faciem ivit mors, ut vos dicitis, et sicut Propheta prædixit. Quod autem de exinanitione formæ servilis introducit, satis supersederi poterit, ut nobis videtur, quia exinanitio ad humilitatem respicit, servilis autem formæ demutatio ad glorificationem et exaltationem. Sed his omissis ad hæc redeamus, quod Christus, suæ dispensationis obedientia completa, per gloriam resurrectionis et ascensionis exaltatus, sedet ad dexteram majestatis in excelsis Deus verus, et homo verus, æqualis Patri secundum divinitatem, minor Patre secundum humanitatem. Hoc credimus et confitemur, et contra hanc fidem Romanæ et universalis Ecclesiæ auctoritate corroboratam nullam novitatem, vel etiam antiquitatem recipimus. Si quid autem quæstionis emerit, sequimur institutionem aedis apostolicæ, decretum Cælestini papæ : profundiores difficilioreque partes ingruentium quæstionum, quas latius pertractarunt, qui hæreticis restiterunt, sicut non audemus contemnere, ita non necesse habemus astruere. Satis sufficere credimus, quidquid secundum prædictas regulas apostolicæ sedis nos scripta docuerunt, ut prorsus non opinemur catholicum, quod oportuerit præfixis sententiis esse contrarium.

Nec quisquam hoc æstimet quod pristinæ subjectionis et obedientiæ servitutem Christo dicamus incumbere, cum etiam apostolis dictum sit : *Jam non dicam vos servos, sed amicos* (Joan. xv). Et alibi dicitur : *Jam non est servus, sed filius* (Galat. iv) : Ubi timoris illius servitus denotatur, quem charitas foras mittit, quæ servitus longe a Christo est, et fuit semper. Sed hoc tantum dicimus, quod legibus humanis solutus legi Dei solummodo subjectus est, quæ lex æterna est, ut, secundum Augustinum, serviat omnis creatura Creatori suo. Lex quidem illa temporalis obedientiæ tunc finem accepit, quando dixit : *Consummatum est* (Joan. xix), ubi et vetus noster homo simul crucifixus est cum illo. Sed lex universæ creaturæ, quam præmisimus, quam et ipse suscepit pro nobis, non quia debuit, sed quia voluit, adhuc statum habet, et perseverat immobilis. Christus ergo resurgens a mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur : quod enim vivit, vivit Deo (Rom. vi) : secundum Augustinum « Post nummum tempore suo Augusto redditum, se ipsum caput cum membris reddens Deo. » Non ergo subjacet illi maledicto quod ab Achan sumpsit initium, non Moysi, non Augusto tenetur Cæsari, nec sub ea nota servitutis est, qua decalvatus, et cum impiis reputatus est, nec etiam parentibus solutus est. Omnibus enim legibus humanis jam solutus est. Sicut ille Lator qui sub lege factus erat, præter illam,

quæ declarata est, nostræ conditionis humilitatem A absque peccato, et pœna peccati, solus utique inter mortuos liber, qui tanquam filius caput cum corpore manet in domo in æternum, excluso illo servo, qui non manet in æternum.

Adoretur ergo Christus, Deus et homo, et serviat suo modo, secundum quod creatura Creatori suo. Elevatis enim oculis ad montes, unde veniat auxilium nobis, semper ad id revertimur : « Cum tradiderit regnum Deo Patri, tunc et ipse subjectus erit ei, qui subjectus ei omnia. Subjectus erit, secundum quod homo est, » ut ait Augustinus, cum corpore suo, quod est Ecclesia illi, qui subjectus et omnia, hoc est, Divinitati. Si autem quæris, qui vel in quo serviat? Accipe. Quid servit Petrus? quid Paulus? quid spiritus et animæ justorum? quid angeli et archangeli? quid cherubin et seraphin? Non est, qui dicat : *Fodere non valeo, mendicare erubescio* (Luc. xvi). Vis scire quid : Audi : *Benedicite, omnia opera Domini Domino* (Psal. cii). Vis scire quomodo? *Omnis spiritus laudet Dominum* (Psal., cl). Quod specialiter ad Christi personam respiciendo Propheta idem his verbis expressit : *Conscidisti saccum meum, et cinxisti me lætitia, ut cantet tibi gloria mea : Domine Deus meus, in æternum confitebor tibi* (Psal. xxix). Augustinus : « Quid est : in æternum confitebor tibi ? In æternum laudabo te. » Hæc causa finalis, hoc totum illius vitæ negotium, hoc illud holocaustum, quod in ultimo festivitatis die offertur, et votum quod redditur Domino in Jerusalem, quando colaudabit Jerusalem Dominum, caput cum corpore suo sabbatizans ab omni opere servili in illo sabbatismo, ei soli, qui posuit fines ejus pacem, et adipe frumenti, se ipso videlicet convivas exsatiens. Vis ergo scire secretum hoc, quid modo serviat Christus? Interpellat pro nobis, et respicit Dominus in faciem Christi sui. Augustinus. Adhuc dubitas, an serviat Christus? Audi quantum serviat. Scabellum pedum ejus est. Unde : *Adorate etiam scabellum pedum ejus, quoniam sanctum est* (Psal., xcvi). Totum autem hoc servire Deo, regnare est. Dixi vobis jam pridem, et audistis, teste beato Hieronymo super psalmos : « Quia idem et sedet in throno majestatis, et thronus est et scabellum pedum est. » Si ultra quæris, primum respondeo, quia *posuit tenebras latibulum suum* (Psal., xlii). Si magis et magis institeris, dico tibi cum Propheta : *Hic labor est ante me, donec intrem in sanctuarium Dei, et intelligam in novissima eorum* (Psal. lxxiii). Et cum Apostolo : *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei!* (Rom. xi.) Hæc est confessio Petri dicentis : *Tu es Christus filius Dei vivi* (Matth. xvi), cum quo, et in quo, et per quem, et apud quem idem Dominus noster Jesus Christus vivit, et regnat cum Spiritu sancto in sæcula.

EPISTOLA XV.

Gerhohi responsio ad præcedentem Eberhardi epistolam. — Prolize explicat, quomodo homo in Christo jam servus non sit conditione, licet talis sit

genere naturæ. *Quædam de modo adorandi hominem in Christo, etc.*

Dilectissimo domino suo E. venerabili Babenbergensis Ecclesiæ episcopo, frater G. de Richersperge, devotas orationes cum fideli obsequio.

Ludens in orbe terrarum ab æterno æterna Dei sapientia tunc maxime pro deliciis habet esse cum filiis hominum, quando Ecclesia, vel quæque etiam rationalis, vel fidelis anima Verbi Dei sponsa invenitur plena deliciis, juxta illud in Canticis : *Quæ est ista, quæ ascendit de deserto deliciis affluens, et innitens super dilectum suum?* (Cant. viii.) Talis nimirum, ni fallor est anima vestra lectioni sacræ intenta, et in Scripturis veritatis exquirens veritatem. Hinc est illa vestra patientia, qua sustinetis me pusillum, cum sitis vos magnus in Ecclesia et in regno princeps ac dominus principum. Supportatis tamen me, sicut dixi, eadem, quæ inquitur vos, inquirentem, et ad hoc summo studio nitentem, ut, sicut vos hortamini, idipsum dicamus et sapiamus. Quod ex parte nunc fieri gaudemus, cum vobis placet Ephesinum illud capitulum, quo prohibemur cum Nestorio dividere Christum in Dominum et servum, quasi Verbum increatum creati, et præ suis participibus uncti hominis sit Dominus, ut jam dictus Nestorius docuerat. Contra quem prædicta synodus Ephesina sic intonat : « Si quis dicit Deum aut Dominum esse Christi ex Deo Patre Verbum, et non magis eundem confitetur simul Deum et hominem, utpote facto carne Verbo secundum Scripturas, anathema sit. » Quia ergo sapit vobis istud capitulum, sapiat necesse est, unum et indivisum esse Dominum Verbi et hominis Verbo uniti, quod totum est Christus, unus Dominus cum Patre suo ac Spiritu sancto. Licet enim de Verbo Filio dictum sit : *Pluit Dominus a Domino* (Exod. ix), non tamen duo domini sunt Pater Dominus, et Filius Dominus, quomodo non duo dii Pater Deus, et Filius Deus.

Nempe, ut vos intelligere innuitis, et verum est, non aliud est Deo esse Deum, et aliud esse Dominum, quando utrumque absolute dicitur in designationem divinæ substantiæ. Quando autem nomen Domini, quod est relativum, refertur ad servum, non possumus acquiescere, hominem assumptum, jam dominantem in regno Dei Patris, habere super se Dominum, vel ipsum dici oportere servum Domini alicujus, nunc maxime, postquam intravit in gloriam suam, in dominium suum dicente ad eum Patre : *Sede a dexteris meis* (Psal. cix), quod idem est, ac si dixisset : *Conregna et condominare mihi. Sequitur enim : Dominare in medio inimicorum tuorum* (Psal. cix). Proinde quod in Scripturis prophetiis Christus dicitur servus, aut Pater Dominus, est, recte arbitramur, ad illud tempus referendum, quo iste homo novus, cum esset Dominus omnium, tamen sub tutoribus et actoribus erat, nihil differens a servo, usque ad præ-

finitum tempus a Patre (Galat. iv). At ubi finito A servitio successit regnum æternum ab angelo matri ejus prænuntiatum, jam non dico eum *servum*, sed *Dominum*, habentem cum Patre suo indivisum dominium, licet manente in eo essentia servilis formæ, quæ tamen servilis obedientiæ modo jugum non portat, sed in Deo et cum Deo regnans dominatur summo dominio, jam transacto illo tempore sessionis illius, in qua fatigatus ex itinere sedit super fontem, largitus aquam vivam, reprobatam prius aqua non viva, quam, qui biberit, sitiet iterum. Non autem semper illic sedit, sed surrexit, ulterius non ita sessurus, quia nimis exaltatus jam non habet necesse dicere, quod dixit in illa sua fatigatione: *Exsurge, inquit, et intende iudicio meo, Deus meus et Dominus meus, in causam meam (Psal. xxxv)*. Hoc ipsum pertractans Augustinus, ut commemorastis, ad idem tempus refert, quo fatigatus ex itinere invocavit Deum suum et Dominum suum tanquam creatura Creatorem, et servus dominum, cujus tunc in servitio et obedientia fatigatus erat ex itinere. Sed nunc sedens et quiescens ad dexteram Dei Patris omnipotentis in ætæternum quidem recognoscet eum Deum suum, utpote factorem, a quo factus est ex semine David secundum carnem, et Patrem suum, utpote generationis suæ divinæ auctorem, et humanæ operatorem simul et auctorem, Sed non recognoscet illum Dominum suum, quia, transacto servitio, summum cum Patre suo habet dominium indivisum in utraque natura.

Quæ ergo, ut dicitis, de nobis miramini, cum Deum Christi dicamus, quare *Dominum Christi* non recipiamus, ecce habetis causam. Quia videlicet quod factum est in ipso, semper erit factum recognoscens Deum factorem suum. Quod autem secundum formam servi observavit mandatum juxta illud: *Sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio (Joan. xiv)*, jam totum est præteritum, ex quo ipse transivit ad Patrem forma servi glorificata et clarificata ea claritate, quam expetiit ipse adhuc servus: *Clarifica me, inquit, Pater, apud te ipsum claritate, quam habui, prius quam mundus esset, apud te (Joan. xvii)*. Quod exponente Hilario sic est intelligendum, ut id, quod de tempore erat, gloriam ejus, quæ sine tempore est, claritatis acciperet, quæ scilicet illa est claritas, quam Verbum prius habuit. Hac igitur claritate induta, servi essentia et forma non est ita exinanita, ut non esset, vel semetipsa fieret inferior, sed glorificata, ut se ipsa facta sit superior. Unde approbamus quod vestra prudentia sugillavit hoc in litteris nostris dictum, quod forma servi exinanita sit, non ut non sit, sed ut optime sit, videlicet non jam serviendo, sed dominando. Quia ergo vocabulum exinanitionis fecit vobis offendiculum, licet non induceret sensum pravum, cavebo tamen ulterius illud iterare, utens in hoc vestra emendatione seu correptione.

Iaceat autem et nobis, obsecro, quædam modestè tangere, quæ nostram humilitatem in vestris ad nos scriptis offendunt, aut sua ambiguitate dubios reddunt. Dicitis, et constanter affirmatis Deum Patrem hominis assumpti Deum et Dominum existere, et non id quidem solum de tempore dispensatoriæ humilitatis, sed et hodie jam, videlicet eidem homini assumpto servitum quamdam æternam assignatis. Hoc igitur est, quod nostram parvitatem offendit, eo quod sicut Deum Patrem assumpti in Deum hominis Dominum esse dicendum, ex quo sedit in dextera sedis magnitudinis in excelsis, in Scripturis canonicis non invenimus, ita et servitum jam glorificato assignari non invenimus. Nam quod in propheticis libris vel ille Dominus, vel hic servus dici invenitur, tempore dispensatoriæ humilitatis assignandum ipsa verba, et verborum circumstantiæ innuunt, ut est illud: *Exsurge et intende iudicio meo, Deus meus et Dominus meus, in causam meam (Psal. xxxv)*, quæ tempori et causæ passionis congruere dubium non est. Simul quoque perpendat prudentia vestra quod, cum Dei et Domini nomen pro uno et eodem accipiendum in Deo asseratis, hominem assumptum, ni fallor, dicitis in Dominum quoque assumptum, ita ut unus cum Verbo assumente Dominus sit, apud vos, et apud omnes constare debere, maxime cum et Apostolus hoc indubitanter asserat dicens: *Nobis autem unus Deus Pater, ex quo omnia, et nos ex ipso, et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, et nos per ipsum (I Cor. viii)*. Qui cum se testetur venisse in nomine Domini, quod et pueri clamaverunt dicentes: Benedictus, qui venit in nomine Domini, pronomen possessivum neque ab ipso, neque a pueris additur, ut dicatur in nomine Domini sui venisse, sed tantum in nomine Domini. Alias dicit: *Ego veni in nomine Patris mei (II Thess. i)*. Et ex hoc sane intelligi potest in nomine Domini Pater figurari, qui et in lege Moysi dixit: *Ecce mitto Angelum meum, qui præcedat te, et custodiat te semper (Exod. xxxii)*, et cætera usque: Et est nomen meum in illo. Sed quia non dicit: *Ego veni in nomine Domini mei*, sicut dicit: *Ego veni in nomine Patris mei (II Thess. i)*, rectius mihi videntur sensisse, qui in nomine Domini totam Trinitatem potius, quam solam Patris personam intellexerunt. Quia sic venit ille benedictus in nomine Domini, ut ei conveniat nomen Domini æque ut Patri et Verbo, et Spiritui sancto, cum quibus tribus assumptus in Filium benedictus ille homo unus Dominus est, ita ut sit unus illorum trium, quia homo assumptus non adauxit numerum personarum. Habet ergo nomen Domini, et est nomen Domini in illo, non ut sit Dominus vel Deus inter illos, qui nuncupative dominantur dii vel domini multi, sed omnino super illos Dominus omnipotens in summo totius Trinitatis dominio, quia homo assumptus cum Verbo, quod illum assumpsit, non duo domini sed

unus est Dominus. Unde licet sit *gigas geminæ substantiæ*, tamen cavendum videtur ne Verbum Dei Deus, quod in concilio, ut vos prudenter animadvertistis, negatur Dominus Christi Jesu hominis uncti, aliquomodo asseratur esse Dominus hominis assumpti: quia nihil est aliud homo in Deum assumptus, quam homo in Deum unctus, cui assumi fuit ungi, quia non prius assumptus, et postea unctus creditur, sed ipsa ejus assumptio fuit ei regalis unctio, qua proventus est in Regem regum et in Dominum dominantium, ita ut neque in se, neque supra vel extra se habeat altiolem se dominum, qui hominem illum assumptum in gloriam reputet servum suum, cum adoretur ab omnibus Deo servientibus angelis et hominibus beatis.

Absit autem a nobis aliud de vestra prudentia ^B æstimare, quam ut assumptis et assumpti indivisum dominium asseratis, sicut Patris quoque et Unigeniti dominium et regnum indivisum est? Absit etiam hoc de vobis æstimare, ut, cum Pater et Filius et Spiritus Sanctus unus Dominus, et unum singulare trium dominium sit, extra illud singularis domini consortium, in quod assumptus est, hominem collocetis! Non enim simul stare possunt, ut in singularis illius domini consortium sit assumptus, et in fide nostra sit extra vel infra collocandus. Assumptionem vero hanc in singularis domini consortium ad nostræ humilitatis formam sive naturam pertinere dubium non est. Nam Verbum ab illo singulari dominio nunquam destitit. ^C Et hæc quidem assumptio secretiori sacramento in nativitate facta est, manifestius autem in assumptione ipsius in cælum sanulantibus angelis coram omni cœlesti curia facta et celebrata est, quemadmodum evangelista Marcus testatur dicens: *Et Dominus quidem Jesus, postquam locutus est eis, assumptus est in cælum, et sedet a dexteris Dei (Marc. x).* Et Lucas evangelista: *quia cœpit, inquit, Jesus facere, et docere usque in diem, quo præcipiens apostolis per Spiritum sanctum, quos elegit, assumptus est (Act. 1).* Et angeli aiunt: *« Jesus, qui assumptus est a vobis in cælum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum. »* Quia igitur in fide vestra, simul et nostra, in illud unicum et singulare dominium in nostri generis ^D forma, quæ utique in ipso *forma servi* dicitur, est assumptus, quomodo convenire potest, ut in eadem forma, in qua in singulare dominium est assumptus, sit in æternum servus? Nam formam quidem servi nos in ipso in æternum permansuram dicimus, sed per id, quod dicimus *formam servi*, non servilis conditionis indiguitatem, sed naturæ nostræ, qui conditionales servi sumus, in ipso veritatem exprimimus. Et quidem servilis conditio si in ipso æternaliter esset, æternam quoque fore servitutem necessarium esset. Sed absit a nobis, ut magnum illud pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, justificatum est in spiritu, servilis conditionis humilitate deformemus, ita ut

A vel tunc, cum in carne ministravit, quemadmodum ait: *Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare (Matth. xx)*, servili conditione, et non potius filiali dilectione hoc fecerit. Hoc autem et ipse confitetur dicens: *Meus cibus est, ut faciam voluntatem Patris mei (Joan. iv)*. Non ait: *Meæ servilis conditionis, sed meus, ait, cibus est*, quomodo si diceret: *Filialis in me dilectionis est ut faciam voluntatem Patris mei*.

In facili et brevi vestræ æstimo prudentiæ persuasum iri, uti ne Christum, quamvis in forma servi, id est, in natura nostri generis sit, sub servili conditione, qua omnis creatura Creatori obnoxia est, vel in eo quod homo est, collocetis; nisi, quod absit! et quod ego de vestra prudentia non crediderim, etiam unci et naturalis filii nomen et dignitatem simul ab eo in eo, quod homo est, velletis abstrahere. Hæc enim simul se non patiuntur, ut et naturalis atque unicus Patris in eo, quod homo est, filius sit, et in eodem conditionalis servus.

Quod autem Christus etiam in eo, quod homo est, communis creaturæ vocabulo non censeatur, etiam Patrum documenta nos instruunt, in quibus beatus Ambrosius præcipuus est, cujus verba sunt hæc in libro primo de Trinitate: *« Probemus, inquit, creaturam non esse Dei Filium. Audivimus enim in Evangelio Dominum mandasse discipulis: Prædicatè Evangelium omni creaturæ. Qui universam creaturam dicit, nullam excipit. Et ubi sunt, qui creaturam Christum appellant? Nam si creatura esset, sibi mandaret Evangelium prædicari, et subjectus esset vanitati: quia testante Apostolo: Omnis creatura vanitati subjecta est. Non igitur Christus creatura est, sed Creator, qui decendæ creaturæ discipulis mandat officium. Arii hæc fuisse perfidia legitur, ut Christum creaturam confiteretur: ideo effusa sunt Arii viscera, atque crepuit medius prostratus in faciem, ea, quibus Christum negaverat, foeda ora pollutus. »* Hæc verba tanti Patris, quoniam auctoritate evangelica simul et ratione subnixæ sunt, pro duobus nobis, vel tribus testibus esse possunt, quod Christus, homo videlicet in Deum unctus et assumptus, quamquam recte dicatur, et sit nova creatura, utpote homo secundum Deum creatus in justitia et sanctitate veritatis, tamen communis creaturæ vocabulo censeri non debeat, ne videlicet ipsi Evangelium prædicandum sit, ac ne vanitati subjectus deputandus etiam in eo, quod homo est.

Ista quoque in hunc sensum ratio concurrit, quod si Christus, quod utique nomen est uncti in Deum hominis, creaturæ communi vocabulo censendus esset, servitus ei, quæ patria dicitur, et soli Deo debetur, indebita esset. At hoc Ephesina synodus non patitur, ut homo a Verbo assumptus ab una Verbi adoratione separetur. Augustinus quoque de adoratione scabelli: *« Nemo, inquit, carnem Christi manducat, nisi prius adoret. »* Florus quo-

que in Decadis de adoratione scabelli : « Non dividitur, inquit, ab adoratione, quod conjunctum est unitate. » Et plura in hunc modum in dictis Patrum reperiuntur, quæ et hominis adorationem indicant, simul etiam adoratores hujusmodi de idololatria excusent, eo quod non purus homo, sed Verbo unius adoretur.

Sunt vero nostri temporis quidam, quorum Folmarus, ille Christi et noster adversarius est unus, qui malam sibi partem delegerunt dicentes, Verbo latriam, homini vero dulia, sed majorem tamen quamdam speciem dulix deferendam. Hoc autem est, hominem illum divinitate sua nudare, et cum Pilato atque Judæis tale quid dicere : *Ecce homo!* Hæc enim Græca illa nomina, latria videlicet et dulia, ut a Patribus, Græcæ linguæ peritis, didicimus, a se differunt, quod servitus soli Deo debita latria est, dulia vero servitus, qua sibi homines invicem deserviunt, sive pares paribus, sive minores majoribus, sive etiam majores minoribus. Hoc autem ita esse ex Græcorum probant colicibus. Nam ubi nos legimus in Epistolis Pauli : *Spiritus ferventes, Domino servientes* (Rom. 12:1), Græci legunt : *Latreuontes*. At vero ubi nos legimus : *Per charitatem servite invicem*, Græci codices Duleuite habent inscriptum. Tantum quoque nominum illorum significatio inter se discreta apud illos est, et apud nos esse debet, ut nunquam latria ad aliam, præterquam soli Deo debitam servitutum significandam adaptari debeat. Latriam quippe Deo exhibemus, non inter omnia, sed super omnia ipsum adorando, et super omnia ipsum diligendo, eique sacrificando, et thurificando, atque in ipsum credendo, quod nulli creaturæ, quæ non aliud quam creatura est, exhiberi debet, quia nullus quantumlibet sanctus homo vel angelus tali veneratione colendus est, ut vel sicut Deus adoretur, et ex toto corde, ac tota mente diligatur, vel ei sacrificetur, vel thurificetur, vel in eum credatur, licet ei vera dicenti sit credendum. Unde homo, qui dicit : *Creditis in Deum, et in me credite*, innuit se ultra omnes creaturas Deum esse colendum potius latria quam dulia : Quia dulia non ad aliam servitutum præter eam, quam rationalis creatura sibi invicem exhibet, recte adaptatur. Unde inter peritos hujus discretionis proverbium est : *Latreus est, duleus non est : Duleus est, latreus non est*. In qua enim servitute quis latreus est, duleus esse non potest, et e converso, eo quod latria Creatori, dulia creaturæ exhibeatur.

Hoc autem dico condolens illis, qui, nescio unde inducti, homini in Deum assumpto dulia sive majorem speciem dulix, hæctenus inauditam, et non latriam docent exhibendam. Magui enim sunt etiam hi scholasticis disciplinis valde exercitati, sed minoris in hominis Christi divinitatem, quam oportet, fidei. In Petri enim Longobardi glossis in Psalterium de adoratione scabelli simul et in Sententiis ejus hoc invenitur, et Augustini quidem dictis in

A glossis adscriptum, et quasi ipsius sit, continuatum. Sed aliter esse facile inveniunt tractatum Augustini de scabelli adoratione perquirentes. At hoc non dicimus, ut vestram in hunc sensum adduci posse timeamus prudentiam, sed quod quædam in dictis vestris ambiguitas sit, unde hic sensus ab aliquibus concipi posset. Dicitis enim, quod laudabile est, Christum vos sub Verbo quasi Domino suo non ponere, ne Deus sub Deo, vel Domino sit, sed tamen hominem sub Deo quasi Domino suo constituitis. Servitutum quoque ei æternum, eidem Domino et Deo suo exhibendum, satis divinum describitis. Sed quia servitus apud nos Latinos, interdum verborum inopes, æquivocum est, et ad eam servitutum, quæ latria est, soli Deo debitam, et ad eam, quæ dulia est, qua sive conditionales, sive per charitatis debitum alterutrum servi existimus, accommodatum, eo quod non habeamus diversa nomina diversarum servitutum : hæc est, Domine mi, ambiguitas illa, quæ nos sive alios, vestra legentes, ambiguos reddere possunt, quamnam servitutum homini in Deum assumpto assignetis, an videlicet eam, qua et angeli, cherubin et seraphin serviunt? Hos enim et vos in exemplum illius servitutis inducitis. Quorum quidem servitutum valde divinum est in æternum laudare Deum factorem et illuminatorem suum, beatificatorem et conservatorem se. Sed tamen quoniam servitus illa latria est, non satis videtur homini illi convenire, qui super omnia Deus est benedictus in sæcula, et cui ab omnibus nobis pariter et ab angelis latria potius est exhibenda, quam ut ipse eam Deo suo vel Domino suo tanquam creatura simplex Creatori exhibeat.

Quod si dixerit quis, quod a vobis alienum arbitrator, ipsum in eo, quod homo est, Deo suo debere latriam, quæ sibi a nobis utpote Deo nostro juste exhibetur, valde incongruum et hoc est. Hoc enim deorum diversitatem induceret, unum cui latria solum deberetur alterum vero, qui et latriam deberet Deo superiori se, et cui latria ab omni reliqua creatura deberetur. Nam quod latriam non solum Verbo, sed et homini indivise debeamus, jam olim in concilio memorato diffinitum est. Proinde hunc sensum a vestra prudentia valde alienum æstimo, siquidem et latriam hominem Deum Patri suo debere hæctenus inauditum. Si vero aliam servitutum, quæ dulia dicitur, quam æquales interdum exhibeant æqualibus, homini in Deum assumpto adscribitis (nam conditionalem servitutum confessus throni Paterni simul et Filii privilegium non admittit), vocis quidem novitas displicet, quod quælibet ex tribus personis, quorum unum et indivisum est dominium, alteri servus sit ei, et serviat, maxime servitutis Christi dispensatoria servitute completa, ex quo dixit : *Consummatum est* (Joan. 11:1) : Sensus vero stare posset, si verbis Evangelio consonis diceretur, verbi gratia : *Mens cibis est, ait ipse Filius, ut faciam voluntatem Patris mei* (Joan. 14), non ait : *Ut serviam Patri meo*. Item : *Quæ placita sunt ei, facio*

semper (Joan. viii), non ait : *Serviam ei semper*. A post pauca : « Nullatenus, aiunt, ignoramus quod manens Deus, homo quoque factus sit, qui sub Deo juxta debitam legem naturæ humanitatis existeret : Ipse vero sibi quomodo vel Deus poterit esse vel Dominus? Ergo sicut homo, quantum decenter exinanitionis mensuræ congruit, sub Deo se nobiscum esse disseruit, quomodo etiam sub lege factus est, quamvis ipse promulgaverit legem, et legislator ut Deus exstiterit. » Hæc Patrum dicta vos, reverendissime domine, satis caute scripto vestro inseruistis, et in his fortiter animadvertistis, quod manens Deus homo quoque factus sit, qui sub Deo existeret, et sub Deo se nobiscum esse disseruit, ubi Patrem suum dixit esse Deum suum. Vellemus autem et hoc vos attentius perpendisse, vel adhuc perpendere, quod non alio modo sub Deo juxta debitam legem naturæ humanitatis exstitisse asseritur, quam eo modo, quo etiam sub lege factus est, quamvis ipse promulgaverit legem, et legislator ut Deus exstiterit, sub quâ nimirum sicut homo fuit non utcunque, sed *quantum decenter exinanitionis mensuræ congruebat*. Mensura vero illius exinanitionis terminum tunc habuit, quando assumptus homo in gloriam suam divinam intravit, in qua licet genere naturæ humanæ sub Deo sit, quæ suæ humanitatis Creatorem agnoscit, non tamen servili conditione, ut angeli et homines beati, subest illi, sed conregnat, ei condominatur ei, data sibi omni potestate in cælo et in terra. Data, inquam, sibi non in divinitate, in qua semper habuit hanc potestatem, qua Omnipotens erat cum Patre, sed in humanitatis natura, in qua claritatem factus homo accepit, quam habuit, priusquam mundus fieret apud Deum Patrem.

Quod si dicitis : Quoniam et cum resurrexisset a mortuis, adhuc Patrem *Deum suum* appellaverit, de quo Augustinus : « Sub quo et ego homo sum, » perpendat prudentia vestra, quando hoc dixerit, adhuc videlicet ad Patrem ascensurus, quando videlicet talem se discipulis exhibuit foris, qualis apud eos erat intus. Jam enim sibi apud Patrem erat, pascha videlicet peracto, quo transierat ex hoc mundo ad Patrem, sed discipulos paulatim, et non salta quodam subito eodem provocare habebat, videlicet sicut aquila provocans ad volandum pullos suos, et super eos volitans. Itaque non se subito ab eis abruptit, ut diceret : *Ascendo ad Patrem meum, Deum vestrum* (Joan. xx.) Sed : *Ascendo, inquit, ad Patrem meum et Patrem vestrum, Deum meum et Deum vestrum*, mediatorem videlicet se exhibens, parvaque inter se et nos distinctione facta secum nos trahere gestiens, quemadmodum et ipsa ejus resurrectio non subito, sed paulatim, et per incrementa discipulis manifestata est. At nos partem eloquiorum cælestium non sic aspicere oportet, ut ea, quæ alias æque manifeste de æqualitatis ejus concessu, de claritate sibi postulata, quam habebat, antequam mundus fieret, de omni potestate sibi tradita inveniuntur dicta, negligamus. Simul ea legamus, et simul teneamus. Homo enim adhuc sub Deo genere naturæ non generis conditione servili est, sed idem ipse Filius cum Patre nativitatis natura et naturæ nostræ privilegio singularis celsitudinis est. Nec puto Augustinum inter hominem et Deum dividere, cum dicat ipse in libro primo de Trinitate, hominem illum sine Deo intelligi non posse, eo quod unus sit ipse homo qui et Deus, sed eum, quem nunc diximus, sensum exprimere voluisse. Simul cum animal illud quatuor facierum sit homo et vitulus sub Deo, leo et aquila cum Deo est, et ita stabit apud nos etiam nunc inconvulsus ille fidei articulus sive hoc, sive illo modo : *Æqualis Patri secundum divinitatem, minor Patre secundum humanitatem*, salvo utriusque naturæ uno dominio, la quo nulla, ut credimus, divisio est.

Veneramur sane assertiones Patrum dicentium : « Sed neque Deum aut Dominum Christi Verbum Dei Patris asserimus, ne iterum manifestius in duos dividamus unum Christum filium et Dominum. » Et

Perpendat quoque adhuc attentius prudentia vestra, si placet, apud Nestorium Christum non fuisse nomen hominis Dei, sed nomen puri hominis, in quo Deus tanquam in templo suo habitaverit, et cujus Verbum inhabitans Dominum dixit, unde et beatam Mariam non *Theotochon*, sed *Christotochon* dici voluit ; ne idem Nestorius, ut vobis visum est, Verbum Dominum Christi, id est Dei et hominis faceret. Patribus vero concilii, apud quos constabat Verbum Christum, et Christum Verbum esse, ineptum atque impium visum est, eundem sibi servum et dominum dicere. Sicut verbi gratia ineptum esset in me rationale, quod ego sum sensibilis, quod est in me quodque [*ita vitiose* cod.], item ego sum Dominum dicere, hoc enim esset me in duos dividere, sicut ille quodque Christum in duos divisit. Sciebant vero iidem Patres, quod Christus Patrem suum etiam Deum suum dixerit, cum tamen Verbum Deus carni unitum Deus omnium et Dominator universitatis sit. Quod etiam sic dicunt. Quamvis enim Deum suum Patrem dixerit, cum sit Deus etiam ipse natura et de illius essentia, tamen nullatenus ignoramus quod manens Deus homo quoque factus sit, qui sub Deo juxta debitam legem naturæ humanitatis existeret. In quibus verbis apparet eos

Deum sub Deo, id est Filium in eo, quod homo est, A sub Deo Patre debita naturæ lege humanitatis recognoscere, non autem sentire, vel dicere quod Verbum Deus homini Deo Deus sit, cum potius ipsum sit homo, quam ut homini Deus sit. Hunc etenim sensum potius execrantur dicentes : « Ipse vero sibi quomodo vel Deus poterit esse vel Dominus? » At vos, Domine mi, in subsequentibus Epistolæ vestræ dicitis : « Gigas ille geminæ substantiæ est, altitudine divinitatis tantum excedens hominem assumptum, ut Deus et Dominus ejus sit. » Quæ verba, quantum ad faciem dictorum, vel sensum, qui ex eis prima facie concipitur, parum aut nihil distare videntur ab his dictis vel sensu, quem Patres execrantur. Quid enim aliud est altitudo divinitatis in illo gigante geminæ substantiæ, nisi Verbum Dei Deus homo et ipsum in homine? Dicere autem Christum in eo quod Deus Verbum est, sibi homini Dominum, perpendat prudentia vestra, an a Patribus prohibitum non sit.

Enim vero nec totam Trinitatem hominis assumpti Deum vel Dominum dici debere ratio sinit. Sic enim etiam ipse sibi Deus et Dominus fieret, cum homo Verbum unus ex tribus sit. At nos huic sensum a vestro corde credimus alienum, ac proinde, si placet discretioni vestræ oportere cautionem adhiberi, ne in dictis vestris valeat id concipi, quod, ut credimus, non sentitis.

Hoc vestræ sublimitati, domine mi, fiducialius scripsi credulitatis meæ simplicitatem vobis pandendo, sperans me in his una vobiscum et cum universitate Ecclesiæ colligere, et vobiscum id ipsum sapere, excepto, quod servitutis nodum vel nomen nunc in Domino meo Jesu Christo non libenter admitto. Nam quod latria ipse vel in eo, quod homo est, Patri deferat, tam longe a vestro quam a meo sensu alienum confido, eo quod ab omnium fidelium sensu debeat esse alienum. Quod si hæc nostra sensa vestræ sanctitati complacent, date aliqua signa erga nos pacis et clementiæ. Simul perpendat prudentia vestra, non satis esse ad conterendum caput vituli Nestorianæ hæreseos duas in Christo personas non dicere, cum et hoc multi alii ante ipsum et post ipsum non dicerent, tamen in hoc parvitatibus illius consortes, quod hominem D illum non substantive Deum, sed per Inhabitationem tantum Dei Deum esse dicebant. Unde magnificentia vestra convertat gladium vestrum in locum suum, convertat ad eos, qui dicunt hominem illum non natura sed habitu Deum existere, et similiter Deum non natura sed habitu dici et esse hominem, qui dicere non dubitant nihil assumptum esse Deum; qui dicunt hominem illum non esse latria sed dulia venerandum, et eo non contineri dilectionem, quæ in eum habenda est, mandato, quo præcipitur Deum toto corde, tota anima, et tota mente diligere, sed potius illo quo proximum sicut nos ipsos diligere jubemur. Parcat gladius vester civibus, et comprovincialibus, atque in adversarios converta-

tur. Nos enim sumus et semper esse cupimus cives atque domestici Dei simul et vestri, habentes nimirum una vobiscum grandem fiduciam in illa interpellatione Christi, quam licet vos interpretemini esse quamdam servitutem ejus, nobis magis complacet approbare ac tenere sensum beati Gregorii qui in *Moralibus* libro vigesimo secundo exponens illud Apostoli : *Christus Jesus, qui mortuus est, imò qui et resurrexit, qui est in dextera Dei, qui etiam interpellat pro nobis*, (Rom. VIII), ait : *Unigenitum enim Filio pro homine interpellare est apud coæternum Patrem se ipsum hominem demonstrare : eique pro humana natura rogasse, est eandem naturam in divinitatis suæ celsitudinem suscepisse. Interpellat igitur pro nobis Dominus non vocè, sed miseratione, quia quod damnari in electis noluit, suscipiendo liberavit.*

EPISTOLA XVI.

Responsio Eberhardi ad antecedentem epistolam. — Probat, Christum qua hominem creaturam et servum esse etiam post ascensionem in cælum. — Quæ sit mensura exinanitionis in Christo, etc.

E. Dei gratia Babenbergensis Ecclesiæ vocatus episcopus, domino G. præposito de Richersperge, recte offerre et recte dividere.

Litteras vestras nobis directas, ubi accepimus, in continenti nec perspicere, nec advertere poteramus utpote solliciti et turbati erga plurima. Posmodum autem consideratione habita cum in eis plus cavillationis, quam rationis invenerimus, et quamvis assertio veritatis inter nos et vos prioribus litteris satis declarata sit, pauca tamen superaddere curavimus propter improbitatem ad abolendum penitus, si quid adhuc nebulæ superest, ipso auctore, qui de tenebris jussit splendescere lumen. De verbo quidem ad verbum respondere propter prolixitatem et superfluitatem incongruum duximus, sed ad ea tantum, quæ magis animum pulsare videntur, quatenus ex quibusdam dictis alia non dicta intelligantur.

Miramur, sed nec satis admirari possumus super doctrina, et responsis vestris, quod toties dicta vestra variatis, et quasi fluctuando eadem modo negatis, modo conceditis. Insuper quasi non legitis, aut non intellexeritis litteras nostras, non respondetis ad objecta vobis, sed alia quædam longe aliena a verbis et a sensu nostro proponitis, et impugnatissimam aerem quasi verberando. Et quidem modo formam servilem, modo formæ servilis essentiam in Christo post resurrectionem et ascensionem remansisse dicitis, modo dicitis de Christo, quod in æternum Patrem recognoscet Deum suum, modo id ipsum denegare videntur, ubi dicitis : « Perpendat prudentia vestra, quando hoc dixerit : *Ascendo ad Patrem meum et Patrem vestrum, Deum meum et Deum vestrum* : Adhuc videlicet ascensurus ad Patrem, quando talem se exhibuit discipulis foris, qualis apud eos erat intus. » Item alibi dicitis : « Enimvero nec totam trinitatem hominis assun-

pti Deum vel Dominum dici debere ratio sinit. » Qualiter hæc scripta vestra inter se conveniant, vos videritis. Nobis videtur, quia est et non in sermone restre est, et non solum in his, sed et in aliis quam plurimis. Propheticas scripturas et alias, quæ de humanitate et humilitate Christi sunt, illi tantum tempori adaptatis, quod fuit ante resurrectionem Christi. Atqui non solum ante resurrectionem, sed et post resurrectionem hoc, quod sequitur, Christo convenire testatur Ambrosius de Trinitate, et quem pro vobis esse putatis, contra vos est ita exponens : « De ventre matris meæ Deus meus es tu (Psal. cxl.) » Cum dicit : « De ventre matris meæ Deus meus es tu, ex illo Deum sibi esse signat, ex quo de ventre matris factus est. » Si ergo ex tunc semper Deus ejus est sine præscriptione temporis, debet ei semper, quod Deo suo, et quod creatura Creatori suo.

Et ne hoc nomen creatura vos scandalizet in Christo, secundum quod homo est, attendite post illam auctoritatem, quam vos introducitis de Ambrosio ad probandum, quod Christus creatura dicens non sit, attendite, inquam, quid in consequentibus dicat Ambrosius : « Imperiti, inquit, legant totum, et intelligant. » Et addit : « Discant, quemadmodum dictum sit : Dominus creavit me. Non dixit : Pater creavit me, sed Dominus creavit me. Caro Dominum agnoscit, gloria Patrem signat, creatura nostra Dominum conficitur, charitas Patrem novit. » Præcedentia vero ejusdem capituli, quibus Ambrosius probat non esse creaturam filium Dei, et Christum non vocandum esse creaturam, huic loco non sunt contraria. Ibi etenim tantum de divina natura agitur contra Arianos, asserentes Filium Dei secundum Divinitatem creaturam esse, hic vero agitur de humana. Longe quippe aliud est : *Ex utero ante luciferum genui te (Psal. cxix).* Et aliud : « Dominus creavit, » vel « possedit me initium viarum suarum. » Itemque : *De ventre matris meæ Deus meus es tu.* Quarum utriusque naturæ differentiam in eodem contextu sic idem exprimit Ambrosius : « Videmus magnam inter creaturam et Dominum esse distantiam : quia servitus creatura est, Dominus autem spiritus est : ubi autem spiritus Domini ibi libertas. » Huic et Augustinus concinit super : *Non turbetur cor vestrum (I Joan. xiv)*, hoc modo argumentando contra Arianos : « Si creatus est, utique et servus est, quia omne quod creatum est necesse est ut creatori deserviat. » Et ipse quidem indirecta ratiocinatione usus est ad probandum Filium Dei, secundum quod Deus est, non esse creaturam. Nos eandem ratiocinationem directe ad propositum nostrum utentes similiter dicimus : Si Filius hominis creatus est, utique et servus est; sed creatus est, ut in Isaia legitur : *Rorate, cæli, desuper, et nubes pluant justum, etc. (Isa. xlvi.)* Et post pauca : *Ego Dominus creavi eum (ibid).* Consequenter igitur et servus est, et necesse est ut deserviat suo modo sicut creatura Crea-

tori suo. Hæc, si placet, auctoritatis verba et rationes patienter accipite, et ab his saltem non abhorreatis, si nos et nostra despectui habetis. Hæc enim vestigia humiliter sequentes de Christo dicimus ea, quæ vos improbatis, scilicet quod Christus, secundum id quod Deus est, creator est, et secundum hoc, quod de muliere factus est, creatura est, et cætera evidenti rationis necessitate his coherentia.

At ne illud forte remordeat, quod dictum est : *Prædicate Evangelium omni creature (Marc. xvi).* Et : « Vanitati creatura subjecta est, non volens, » quasi et Christo Evangelium prædicandum fuerit, et Christus vanitati subjectus sit : de priori quidem ad Gregorium sine verecundia confuginus dicentem post alia : « Omni creature prædicatur Evangelium, cum soli homini prædicatur, » Quod si quis acrius insistens dicat, quia Christus homo est, sibi quoque Evangelium mandasse prædicandum, viderit talem esse modum loquendi, qualis est hic : *Christus pro omnibus gustavit mortem (Hebr. ii).* Numquid ergo et pro se? Absit. Quia pontifex iste non habuit necessitatem offerre prius pro sua, deinde pro populi ignorantia. Similis modus locutionis est : *Deus creavit omnia (Ephes. iii),* et : *Cælum tegit omnia,* nec tamen vel Deus se creavit, vel cælum se tegit. De reliquo, quod præmissum est : *Vanitati creatura subjecta est non volens, ne forte et Christum, secundum quod creatura est, vanitati subjectum esse concedi oporteat, ita respondemus : Quia subijci vanitati illi proprie creature convenit, quæ ingemiscit, et parturit usque adhuc, et universaliter omni quod sub sole est. Christus autem, et secundum hoc quod homo est, non sub sole est; sed super solem est, et super omnem creaturam, quamvis et ipse in sole posuit tabernaculum suum, et portaverit nobiscum pondus diei et æstus perennans ipse sol justitiæ, cum sole et ante lunam in generationes generationum in gloria Patris, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudo obumbratio. Sed et angelici spiritus et animæ justorum per gratiam Dei jam sub hac vanitate non sunt.*

Proinde cum dicitis : « Christus, in eo quod est homo, communis creature vocabulo non censetur, » volumus in Christo sane vos intelligere, ne forte sentiatis, sicut quidam hæretici corpus Christi non de nostra communi materia factum; quod absit! ut credamus de vobis. Id namque non solum Ambrosio contrarium, qui ait in præmissis, quod nostra creatura est, sed Augustino dicenti, quia « pulvis noster jam incorruptibilis factus sedet ad dexteram Patris. » Item Beda : « Ut corpus quod de communi humani generis terra nascendo susceperat, resurgendo jam super terrena omnia sublevatum cælesti virtute indueret. » Boetius quoque de natura et persona contra Nestorium et Eutychem validissime hoc ipsum impugnat, probans secundum præmissum errorem hæreticorum falsas esse omnes prophetias, et irritas omnes promissiones Patris

factas, specialiter Abrahæ, et semini ejus. Si vero hoc dicere intenditis, quod Gregorius ait, corpus Christi post resurrectionem ejusdem quidem esse naturæ, sed alterius gloriæ: sensus quidem sanus est, sed aliis verbis, quam a vobis posita sint, explanandus fuerat.

In illa vero auctoritate Ambrôsii, quam indexistis his verbis: « Prohemus Christum creaturam non esse, » non agitur de humana natura, sed de divina contra perfidiam Ariandorum, qui Filium Dei secundum Divinitatem creaturam esse asserbant.

De dulia et latria satis dilatatis phylacteria, et magnificentis sumbrias dicendo: Duleus est, et lateus non est, et hujusmodi. Sed quia minus authenticum est, quod a Græcis vos accepisse dicitis, licet magna sit vestræ religionis auctoritas, eadem facilitate contemnitur quam probatur: et idcirco ea velut obelo digna silentio interim præterimus, his contenti esse volentes quæ a sanctis Patribus nobis tradita sunt.

Hoc autem silere non possumus, quod viris scholasticis circa hoc versando derogatis, et subsannatis, aliter quam vestram deceat religionem et prudentiam. Imperitis enim id moris est, ut aliis derogando suam quantulamcunque aut venditent scientiam, aut tegant, seu potius detegant imperitiam. Eorum autem, quos sale hujusmodi respergitis, quidam adhuc in carne superstites, cum ætatem habeant, ipsi pro se loquantur, et loquentur, ni fallimur, quorum ignorantia tanto facilius venia præstatur, quanto ipsi se promptiores exhibuerunt ad correctionem. Erroris etenim causa deterior fit, dum tegitur. Sed si Græcia secunda apud vos est, minus apparet, ni forsitan aut præmature de schola Græca exieritis, aut tarde nimis accesseritis. Aut quomodo factum est, ut illud vinum bonum servaretur usque adhuc, et non primo etiam allatum sit vobis velut architrifino, ut differentiam naturæ atque personæ, id est οὐσίας [ουσίας], atque ὑποστάσεως [ὑποστάσεως] cognoscere? Quod nimirum cognitu permaxime necessarium est. Sed ad hanc notitiam propriis descriptionibus, et vocabulorum subdivisionibus pervenitur, quibus magis Græci quam Latini abundant. Hic tamen in tenebris nemo ita ambulet, ut in simplici Divinitatis essentia aliquam æstimet per hoc diversitatem, cum idem sit Deus et Deitas, sapiens et sapientia, omnipotens et omnipotentia, quia quæ de rebus prædicantur, talia sunt, qualia subjecta permiserint. Et per omnia idem est Deo esse quod hoc esse, quæ altioris sunt propositi.

Si vero hæc, quæ præsentis sunt negotii, id est, naturæ ac personæ differentiam diligentius considerare velletis, profecto in scriptis vestris nulla erroris nebula quemlibet involveret, ubi de Christi persona agitis in duabus, et ex duabus constante naturis. Sed hoc in dictis vestris et vobis et aliis impedimento est, quod non discernitis, quid sequendum, quid dicendum vel accipiendum sit. Nam interdum cum de his agitur quæ secundum unita-

tem personæ conveniunt, naturam obtruditis, et e converso cum de naturæ diversitate agitur, ad personam transilitis, et juxta hoc et nobis injuriam facitis ea nobis imponendo, quæ nec dicimus, nec sentimus, ut in eo, quod de gigante geminæ substantiæ diximus, et de concilio Ephesino. Etenim ubi dictum est quod hominem assumptum altitudine Divinitatis tantum excedat ut Deus et Dominus ejus sit, per ejus non ad personam, sed ad naturam fit relatio: non quod extra eum sit Deus, sed ipse sibi quomodo vel Deus erit vel Dominus, secundum unitatem personæ dictum est, non secundum diversitatem naturæ, quæ aperte ostenditur, ubi dicitur: « Qui sub Deo juxta debitam legem naturæ humanitatis existeret. » Sicut et ibi præmissum est: « Manens Deus, homo quoque factus est. » Sic ergo nobiscum sub Deo, quantum ad naturæ nostræ participationem. Hoc etiam: *Quomodo sub lege factus est*, hic potius ad Apostolum, quam ad vestram doctrinam recurrere volumus. Dicit enim: *Factum est muliere, factum sub lege* (Gal. iv). Ubi profecto mensura exinanitionis exprimitur, quod et naturam nostram suscepit, et naturæ miseriam, quantum ad pœnam, non quantum ad culpam. Et secundum hanc miseriam nostræ susceptionem *sub lege factus* est ipse legislator, quando legem adimplevit, cum legi nihil deseret, voluntate tamen, non necessitate. Hæc est mensura illa exinanitionis, et legalis subjectionis modus, qui decebat Filium Dei, sicut ipse ait Joanni: *Sic enim decet nos adimplere omnem justitiam* (Matth. iii). Aptè itaque ab eo, quod Dominus dixit: *Decet, Patres concilii subdidderunt: Decenter*, ita dicentes: « Quantum decenter exinanitionis mensuræ congruit. »

Hac diversitate naturæ in unitate personæ conservata secundum auctoritatem concilii homo sub Deo etiam nunc est, nec ipse tamen sibi vel Deus, vel Dominus est, sicut sentit Nestorius, tam in re errans quam in nomine, purum videlicet hominem secundum se natum de Maria virgine Christum appellans, et Jesum Christum Dominum nostrum unum Filium et Dominum, qui secundum veritatem sive unus est personaliter, in duos divisit, *Dominum* videlicet et *servum*, quasi unus duo essent, alius Deus et alius homo, quem sequi hoc esset sacrilegii crimen incidere, quia nec Deus sine homine, nec homo sine Deo in persona Christi potest vel debet accipi, quod in quolibet homine persimile videri potest. Nullus hominum in duos potest dividi, sed ea quæ sunt in homine, ex quibus constat homo, intellectu potius quam actu dividuntur, ita ut anima, dum est in corpore, corpori dominetur, nimirum rationabile, quod vos estis, sicut in litteris vestris est, Dominus non est sensibilis ejus, quod in vobis est, et quod vos estis. Verumtamen si ratio sensualitati non dominatur in vobis, videte, patremfamilias domus vestræ habeatis. Cum autem aliud ratio, et aliud sensualitas sit, unus est tamen homo, vel anima rationalis ex uno sensibilis sive sensualis ex altero.

Unde quidam ait : « Animum rege, qui ni paret, A imperat : hunc frenis, hunc tu compesce catenis. »
Liceat et hic aurum de luto extrahere.

De verbis concilii sentimus, sicut prædiximus; doctoribus non præjudicantes, vestra tamen non per omnia recipientes, quæ de mensura exinanitionis dicitis, ubi mensuram et modum et terminum a sanctis Patribus præscriptum, in quibusdam ibi dictis exceditis, ut in his verbis vestris apparet : « Mensura exinanitionis terminum tunc habuit, quando assumptus homo in gloriam suam divinam intravit. » Quasi tunc omnis mensura exinanitionis terminum accepit. Quod si esset, jam Deus homo non esset. Doceat vos quæ recta sunt, ea quæ doctrix est omnium, sapientia. Perfectus autem Deus, perfectus homo unus est Christus salva per omnia utriusque proprietate naturæ, ut non magis Nestorii quam Eutycheis errorem devitemus, quorum alter, id est Nestorius, ut sæpe jam dictum est, sicut duæ sunt naturæ in Christo, ita duas personas, Dei et hominis esse impie credit; alter vero, id est Eutycheus, sicut una est persona, ita unam naturam ex duabus confusam falso reputavit, dicens personam Christi ex duabus, non in duabus constare naturis. Sed inter hæc devia medio loco est via, quæ est Christus in unitate personæ ex duabus et in duabus constans naturis simpliciter, incomposite et ineffabiliter. Hac itaque discretionem habita inter naturam et personam nullum, adjuvante Deo, incurremus periculum in eo, qui est lapis offensionis, et petra scandali secundum doctrinam beati Augustini, sic dicentis in supra dicto sermone : « Non turbetur cor vestrum. Hæc est forma servi, in qua Dei Filius minor est non Patre solo, sed et Spiritu sancto : neque id tantum, sed etiam seipso. » Qua ipsa discretionem duplicis in Christo naturæ non pluralitatem deorum inducimus, sicut vos per colorem occupationis, quo nimium abundatis, satis incivilliter, ne dicamus hostiliter, nobis imponitis : neque se junctum, quantum ad personam, Deum et hominem ab invicem dividimus; nec coadorandum hominem Deo tanquam diversum in persona dicimus, sicut in concilio Ephesino scimus prohibitum, quia *con* syllaba diversitatem subinnuit, sed coadoratur, et conglorificatur, sicut et conregnat Deo Patri in unitate personæ, quæ Filius est, unus et idem Dominus noster Jesus Christus indivisum et perpetuum habens dominium. Nec enim admittendum quod propter assumptam humanitatem Trinitas aucta supercreverit, ut quatrinitas fieret, dum, ut Boetius ait, homo additur supra perfectum Deum, sed unam eandemque personam numerum Trinitatis explere pie credendum est. Dum enim hominem ineffabiliter Deus induit assumendo naturam, nec personam mutavit, nec Trinitatem adauxit.

Sed neque hoc aliquando diximus, quod una persona in Trinitate duabus deserviat, sed potius totæ tres personæ coæternæ sibi sunt et coæquales,

humana tamen natura non abolita vel pereunte, sed in ordine suæ subjectionis juxta debitam legem naturæ humanitatis perseverante. Atque hoc modo, sicut æqualis Patri secundum divinitatem est Filius : ita non solum fuit, sed etiam et erit semper ab incarnatione minor Patre secundum humanitatem. Qui aliter crediderit, vel docuerit, apud eum inconvulsus non constabit catholicæ fidei articulus. Ne ergo dixeritis amodo, frater reverendissime, sub ambiguitate hoc vel illo modo, sed simpliciter eo modo, quo tenet catholica Ecclesia : « Æqualis Patri secundum Divinitatem, minor Patre secundum humanitatem, » ut dicit Augustinus de Trinitate libro primo, capite undecimo : « Cognita regula intelligendarum Scripturarum de Filio Dei, ut distinguamus, quid in eis sonet secundum formam Dei in qua est, et æqualis est Patri; quid secundum formam servi, quam accepit, in qua minor est Patre, non conturbabimur tanquam contrariis ac repugnantibus inter se sanctorum librorum sententiis. Nam secundum formam Dei æqualis est Patri et Filius et Spiritus sanctus, quia neuter eorum creatura est, sicut jam ostendimus : secundum formam autem servi minor est Patre, quia ipse dixit : Pater major me est. Minor est se ipso, quia se ipsum exinanivit. » Quid ultra nobis et vobis? Hanc regulam servate, et omnia salva erunt.

Quod vero subinfertis : « Salvo utriusque naturæ indiviso dominio, » amphibologicum est, et audientium sive legentium animos magis dubios reddit. Cum vel hoc videatur exinde posse intelligi, quod utraque natura, divina et humana, æque digna sit, quod credere infidelitatis est. Vel quod persona Christi indivisibiliter ex duabus, et in duabus constans naturis unus sit Deus, unus sit Dominus, quod pietatis et fidei catholicæ sacramentum est. Characterem ergo fidei catholicæ tota devotione veneramur et amplectimur, sensum vero huic contrarium detestamur. De cætero monemus charitatem vestram, ut si nobis vel aliis parcere non vultis, saltem beato Augustino parcatis, cujus retractationibus aliam superinducitis retractationem de eo quod in persona Christi dixit : « Sub quo et ego homo sum, » quasi dicere debuerit : « Sub quo et ego homo fui. » Et cum dixit : « Cui in forma servi etiam Dominus est Pater, » quasi præsens pro præterito posuit. Hæc tantum arrogetis vobis, ut Hilarium, Ambrosium, Gregorium, Hieronymum, Bedam, et alios sanctos Patres in his quæ similiter ab eis dicta sunt, uno et eodem modo corrigere debeatis, quasi amplius vobis, quam omnibus illis revelatum sit. Reverendis denique Patribus Ephesini concilii non præjudicetis, quasi noluerint, aut nescierint dicere : *quandiu*, pro *quomodo*, ubi dixerunt : *Quomodo sub lege factus est*, quod vel invidia esset, vel supina ignorantia. Esto, ut vobis liceat sanctorum Patrum scripta corrigere, et ambigue dicta ad sensum vestrum accommodare, quid dicetis ad hæc, quæ Augustinus in libro Sententia-

rum Prosperi dilucide scribit ita dicens : « Non miram est dicere Apostolum etiam in futuro sæculo Patri Filium subjectam futurum, ubi ait : Tunc et ipse subjectus erit illi, qui ei subiecit omnia, quando Filio forma humana mansura est, qua semper major est Pater? » Liceat ergo nobis cum Augustino credere et confiteri, quod et ipsa Veritas per se dixit : *Quia Pater major me est (Joan. xiv).*

Magis autem movet nos, quod Evangelii et ipsius Domini verba invertitis, quasi veritas in corde et corde locuta sit dicendo Patrem Deum suum, cum non esset Deus suus post resurrectionem secundum vos, tanquam aut humanitas in Christo abolita sit, aut in Patre potentia Divinitatis immunita. Quomodo ergo diceret Veritas : *Ascendo ad Patrem meum et Patrem vestrum, Deum meum et Deum vestrum? (Ibid., xx.)* Ad hæc enim vobis objecta nobis respondendo hæc verba intulistis : « Perpendat prudentia vestra, quando hæc dixerit, adhuc videlicet ad Patrem ascensurus, quando videlicet talem se discipulis exhibuit foris, qualis apud eos erat intus. » Et post pauca : « Itaque non se subito ab eis abruptis, ut diceret : Ascendo ad Patrem meum, Deum vestrum, sed : Ascendo, inquit, ad Patrem meum et Patrem vestrum, Deum meum et Deum vestrum. »

His dictis cum de consensu æqualitatis, et de claritate a Patre postulata, et omni potestate donata subnoctitis, id probare nitimini, [ut] videtur, quod post resurrectionem et ascensionem Pater non fuerit Deus assumpti hominis, sed ante, cum ipse Christus ageret causam assumpti hominis dicens : *Eloy, eloy, etc.* Ad hoc primo dicimus, quod Dominus noster Jesus Christus post resurrectionem quidem *fixit se longius ire*, ita ut *ingere pro componere* accipiamus, et visus est discipulis in via effigie talem se utique exhibendo foris, qualis apud eos erat intus. Sed quod ita in re non fuerit, quemadmodum in sermone dixit : « Deum meum et Deum vestrum, » credat Judæus Apella. Supra enim contra hoc satis dictum est. Et quidem audistis, et satis intelligere potuistis, cum Isaias legeretur : *Ego Dominus creavi eum, et : de ventre matris meæ Deus meus es tu (Isa. xlix)*, qualiter Ambrosius prosecutus sit. Audite et hoc : « Sapientia ædificavit sibi domum, etc. Et nisi puer, qui natus est vobis, a Deo creatus fuisset, nos recreati non essemus, neque renati fuissetis, nisi ipse de matre natus fuisset. Et tamen omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil (Joan. i) : quia licet est verbum caro factum. Proinde in eo, quod ultimo vel quasi penultimo loco litterarum vestrarum subjungitis, chaos magnum inter nos et vos firmatum est. Nimirum hic series verborum vestrorum est : « Enimvero nec totam Trinitatem hominis assumpti Deum vel Dominum dici debere ratio sinit, » subjuncta ratione secundum vos, quæ ratio non est, videlicet hæc : « Sic enim etiam ipse sibi Deus et Dominus fuerit. » Cum autem incarnatio-

nem Christi tota Trinitas operata sit, cujus opera inseparabilia sunt, patet quia tota Trinitas Deus et Dominus ejus est, quod creavit, licet a solo Verbo in ipsa creatione assumptum sit. Nec tamen ideo ipse sibi Deus vel Dominus fiet, quia in prioribus de natura assumpta agitur, hic autem de persona, quæ in duas dividi non potest, et in superioribus satis explanatam credimus. Hæc diutius ventilare, hoc est palpare tenebras in meridie, et, ut vulgo dici solet, nodum in scirpo quærere. Hic autem præmissis litterarum vestrarum finis, cui tam Veteris quam Novi Testamenti contradicit auctoritas, multum a suo discordat principio, ubi dicitis : « In æternum recognoscat eum Deum suum. »

Ut ergo finem loquendi omnes audiamus, ait Christus in Propheta : *Domine Deus meus, in æternum confitebor tibi (Isa. xli).* Quod idcirco ad memoriam revocamus, quia prætermissum est a vobis, sed quo animo ignoramus, cum illud, quod præcedit, exponeretis sic : *Ut cantet tibi gloria mea (Psal. cxix).* Non quod homo assumptus cantaret canticum illud Deo, sed quod illa gloria hominis assumpti cantaret, hoc est : Canticum esset Deo sacco mortalitatis jam concisso juxta illud : *Gloria Patris est Filius sapiens.* Sed quid sequitur? *Domine Deus meus, in æternum confitebor tibi (Isai. xli).* Quod Augustinus exponit : « In æternum laudabo te. » Hujus laudis ineffabile melos, hanc supercœlestem harmoniam, quæ omnem sensum angelorum et hominum exsuperat, destruere, non est aliud quam ipsum Deum denegare, et terram cœlo coæquando, omnem compagem corporis Christi destruere. Hanc beatissimam humanæ naturæ servitutem, quæ vere libertas est (ubi enim spiritus Domini, ibi libertas) Christo attribuimus nos, et non aliam, imò non nos, sed Ambrosius, Augustinus, Hieronymus, Gregorius, et cæteri sancti Patres, et tota Novi ac Veteris Testamenti auctoritas. Sicut beatus Ambrosius breviter explanat auctoritatem Prophete introducens et exponens : « Evertisti testamentum servi tui, etc. : In quo utique servum dixit nisi in carne? » Et post pauca : « Mea ergo susceptione servus, sua Dominus potestate est. » Si ergo caro permanet, permanent et jura carnis divinæ majestati debita. Ne autem ansas calumniæ quæritando habeatis in verbo, quod *servitus* dicitur, non est hæc servitus illa, qua secundum primam vocis originem ab hostibus capti a *servando servi* dicti sunt, qui vel timore poenali, vel etiam ad oculum serviunt, et unde multiplices personarum et rerum servitutes exortæ sunt. Sed nec illa servitus, quæ passione crucis et morte consummata est, ubi pertransiens ministrabat etiam nobis, sed potius illa præclara, et gloriosa, et nunquam finem habitura subjectio, quam et Apostolus signanter exprimit, et Augustinus eleganter exponit in libro contra Maximum, ubi dictum est : « Tunc et ipse Filius subjectus erit ei, qui illi subiecit omnia. » Nam de Spiritu sancto, qui nullam suscepit creaturam a unitate personæ suæ, quamvis se

per subjectam creaturam visibiliter et ipse sive per columbæ speciem, sive per linguas igneas sit demonstrare dignatus, nunquam dictus est Spiritus sanctus adorasse Patrem, nunquam minor dictus est Patre. Ad horam quippe apparuerunt illa. Christus autem, qui humanam non ad horam sumpsit effigiem, in qua hominibus appareret, ac deinde species illa præteriret, sed unitatem personæ suæ namentem invisibili Dei forma accepit visibilis hominis formam, et non solum natus est in ea de homine matre, verum etiam crevit in ea, et manducavit et bibit, et dormivit in ea, et occisus est in ea, et resurrexit in ea, et ascendit in cœlum, et sedet ad dexteram Patris in ea, et ad iudicandos vivos et mortuos venturus est in ea, et in regno suo ei, qui illi subiecit omnia, erit subiectus in ea.

Cui subiectioni clarificatio ejusdem naturæ non præjudicat sic actu completa suo tempore, sicut ab æterno fuit in prædestinatione. Unde inter alia plurima de clarificatione dicta sic ait beatus Augustinus super Joannem : « Quidam putaverunt sic intelligendum, tanquam natura humana, quæ suscepta est a Verbo, converteretur in Verbum et homo mutaretur in Deum ; imo si diligentius, quod opinati sunt, cogitemus, homo periret in Deo. Non enim quicquam existimatione hominis, vel duplicari Dei verbum dictus est vel augeri, ut aut duo sint, quod unum fuit, aut amplius sit, quod minus fuit. » Ubi tanta est auctoritatis evidentia, quare appenditis argumentum vestrum non in panibus, et laborem vestrum non in saturitate ?

In sue litterarum vestrarum ad principium questionis recurritis dicendo, tam a nostro, quam a vestro, et omnium fidelium sensu alienum, quod assumptus homo latrariam Deo exhibeat, ut admiratione nominis, hoc loco inusitati, horrore quodam veluti larva parvulos sensu peterreatis, et errare faciatis eos in invio, et non in via, et tam certas, et tam evidentes, ut præmissæ sunt, non sequantur auctoritates. Scimus quod flexo poplite Christus non adorat Deum, neque dicitur ei : *Veni, et veni* : neque ut servo, *Fac hoc, et facit* (Matth. viii). Verumtamen secundum quid, hoc est, quæ sunt Dei, redde Deo. Quia sicut ait beatus Augustinus in libro de Trinitate : « Sicut Pater ad Filium dicitur relative, ita et Dominus ad servientem creaturam. » Illud divini mysterii secretum humani eloquii excedit facultatem. Verius enim cogitatur quam dicitur, et verius est quam cogitatur. Nunc clamamus ad Dominum : *Abba Pater* (Rom. viii). Ibi linguæ cessabunt, et tamen omnis lingua constabitur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris. Instantis est temporis ad cultum Dei ab hominum reverentia distinguendus uti hæc vocabulorum differentia dulcia et latria. Sed ibi non solum in capite nostro, quod est Christus, verum etiam in membris ejus longe aliter se res habet, et habitura est.

Illic pie considerantes viri doctissimi et egregii aliorum doctores ad inquisitionem veritatis, quoad

licet, pertingere cupientes, aliquando secundum opinionem diversorum, aliquando secundum veritatis et auctoritatis assertionem locuti sunt, et ad doctrinam aliorum scriptis suis indiderunt. Equidem magister Petrus, quem vos de aensu vestro iudicatis, qui hoc, quod breviter in psalmis attingit de adoratione scabelli, ubi dulciæ et latriæ facit mentionem, plenius in sententiis suis exsequitur, ubi primitus questionem proponendo, et de ea disputando, utrum eadem sit adoratio humanitati, ei Deitati exhibenda, præmittit quorundam opinionem, quod caro et anima Christi non latria, sed quadam superiori specie dulciæ sit veneranda. Qua sententia non, approbata aliorum supponit sententiam de una adoratione hominis et Dei, et eam Joannis Damasceni, et beati Augustini auctoritatibus corroborat. Quas etiam supponere curavimus. Nec prolixum videri debet, quod tam necessarium est, ne in scriptis tanti doctoris ex verbis vestris potius, quam ex suis cuiquam scandalum generetur, cum dicta ejus et aliorum aut non intelligitis, aut molesta interpretatione depravatis inter personam et naturam nullam servando differentiam. Joannes Damascenus : « Duæ sunt, inquit, naturæ Christi, ratione et modo differentes, unitæ vero secundum hypostasin. Unus igitur Christus est, Deus perfectus et homo perfectus, quem adoramus cum Patre et Spiritu una adoratione cum incontinenti carne ejus, non inadorabilem carnem dicentes. Adoratur enim in una Verbi hypostasi, quæ hypostasis generata est, non creaturæ venerationem præbentes. Non enim ut nudam, carnem adoramus, sed ut unitam Deitati ad unam hypostasin Dei Verbi duabus reductis naturis. Timeo carbonem tangere propter ligno copulatum, ignem. Adoro Christi Dei mei simul utraque propter carni unitam Deitatem. Non enim quartam apponam personam in Trinitate, sed unam personam conflator Verbi et carnis ejus. » Item Augustinus : « Dicunt hæretici, Filium non naturam esse Deum, sed creatum. Quibus respondendum est : quia si Filius non est Deus natura, sed creatura, nec colendus est omnino nec ut Deus adorandus, dicente Apostolo : Coluerunt et servierunt creaturæ potius quam Creatori. Sed illi ad hoc replicabunt, et dicent : Quid est, quod carnem ejus, quam creaturam esse non negas, simul cum divinitate adoras, et ei non minus quam Divinitati deservis ? Ego Dominicam carnem, imo perfectam in Christo humanitatem ideo adoro, quia a Divinitate suscepta et Deitati unita est, non ut aliam, sed unum eundemque Deum et hominem Filium Dei esse constet. Denique si hominem sepeveris a Deo, illi nunquam credo necessario, velut si quis purpuram vel diademam regale jacens inveniat, nunquid ea, conabitur adorare ? Cum vero ea rex fuerit indutus, periculum mortis incurret, si ea cum rege quis adorare contempserit. Ita etiam in Christo Domino humanitatem non solum, vel nudam, sed Divinitati unitam, scilicet unum Filium, Deum verum, et hominem verum si quis.

adorare contempserit, æternaliter morietur. » Idem A super psalmum nonagesimum octavum, ubi dicitur : *Adorate scabellum pedum ejus, quoniam sanctum est* : Sciendum quia in Christo terra est, id est caro, quæ sine impietate adoratur. Suscepit enim terram de terra, quia caro de terra est, et de carne Mariæ carnem accepit. Hæc sine impietate a Verbo Dei assumpta adoratur a nobis, quia nemo carnem ejus manducat, nisi prius adoret. Sed qui adorat, non terram intuetur, sed illum potius, cujus scabellum est, propter quem adorat. »

Cum ergo ex præmissis luce clarius constet, quid vel Christusa, secundum quod homo est, Deo debeat, vel quid nos ipsi Deo et homini debeamus, vanum est de nomine hoc loco, ut jam dictum est, inusitato quærere, vel contendere, utrum latria sit, vel latria non sit illa prænotata hominis assumpti subjectio, et debita illa reverentia, qua Deum tanquam creatorem et glorificatorem suum recognoscit et diligit, et sine intermissione interpellat pro nobis. Quod totum diffinire vel comprehendere, sicut est, super hominem est. *Ex parte enim cognoscimus, et ex parte prophetamus (I Cor. II)*. Nam et Paulus audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui. Quæ omnia ad plenum nosse vita æterna est, in qua cognoscimus sicut et cogniti sumus. Aut quomodo ineffabile illud et inestimabile secretum in Filio Dei secundum divinam et humanam naturam penetrare possemus, quod omnem sensum et angelorum et hominum exsuperat, cum nec illud explicare, valeamus, quod nunc sumus servi Filii Dei, et quod adhuc per gratiam exspectamus, quod *oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se? (Ephes. II)*. Si quid ergo residuum fuerit igni comburere, nolumus ultra vobiscum rixari de Christo, quia nec otii nostri est nec ordinis vel officii, præsertim cum ipse dicat in Jeremia : *Væ, mater mea! quare me genuisti virum rixæ, virum discordiæ in universa terra? (Jerem. XV)*. Quod Væ super eos erit, qui passim de Christo disputantes legem nascendi, moriendi, resurgendi statuunt Christo pro sensu et arbitrio suo potius quam secundum regulas fidei. Persuasum itaque nobis est, et animo decretum de talibus ultra vobis nec scribere, nec a vobis scripta recipere, ne forte de perspicuis quasi de dubiis quæstionantes, omnibus, qui sanæ mentis sunt, insani videamur juxta illud Marciani imperatoris a papa Leone confirmatum. « Extremæ dementiae est in medio et perspicuo die commentitium lumen inquirere. Quisquis enim præter veritatem repertam aliquid ulterius discutit, mendacium quærat. » Ex concilio Ephesino : « Cavemus de Christo dicere : Propter assumptam veneror assumptum, et propter invisibilem adoro visibilem. Horrendum super hoc etiam illud dicere : Is, qui susceptus est, cum eo, qui suscepit, connumeratur Deus. Qui enim hoc dicit,

dividit in duos Christos eum qui unus est, hominem seorsum in parte, et Deum similiter in parte constituens. Evidenter enim denegat unitatem, secundum quam non alter cum altero coadoratur, aut connumeratur Deus, sed unus intelligitur Christus Jesus Filius Dei unigenitus una servitute cum propria carne venerandus. » Ex eodem concilio capitulum octavum : « Si quis audeat dicere assumptum hominem coadorandum Dei Verbo, et conglorificandum, et connumerandum Deum tanquam alterum cum altero (nam consyllaba semper adjecta hoc cogit intelligi), ac non potius supplicatione veneratur Emmanuel, unamque ei glorificationem dependit, juxta quod Verbum caro factum est, anathema sit. » Cautus lector intelligat hæc dicta esse contra hæreticos, unum Christum in duas personas dividentes.

EPISTOLA XVII.

Gerhohi ad Alexandrum III papæ epistola. — Nuncupat ei Expositionem suam psalmi cxxxii, denuntiat Petrum Lombardum, et reformationem Ecclesiæ commendat.

Suscipe, alme Pater Alexander papa, munusculum de manu mea, qui Dei gratia dicor præpositus cœnobii Reicherspergensis. Munusculum, inquam, non aurum vel argentum, quia talia mihi non abundant, sed expositiunculam super decimum tertium Canticum graduum, cujus tibi opto sensum convenire, ubi dicitur : *Inimicos ejus induam confusione, super ipsum autem effloret sanctificatio mea. (Psal. cxxxii)*. Nonne inimici tui sunt, qui confabulationibus pessimis alios corrumpunt, maxime ii qui docent contra fidem Petri apostoli constantis Christum Filium Dei vivi, cum de illo sentirent homines aliter aliis dicentibus eum Eliam, aliis Jeremiam, aut unum ex prophetis, quorum nullus erat vel Deus Altissimus, vel Altissimi Filius unicus, qui est Christus Filius Dei vivi, ac proinde credendus et confidendus est verus Deus, ita ut et homo Deus, et Deus homo vere nominetur in significatione illius personæ, quæ Deus est et homo.

Ad hæc et contra hoc inimicæ tandem confundendi solent objicere ac dicere alicui dicenti hominem illum Deum *subjecta* vel *supposita*, inquit, *persona verum dicit, supposita natura mentis*. Dumque inquiruntur, quam rem personam nominent? ad Verbi assumptam se significationem astringunt, ut hominem assumptum a Divinitatis, in qua natus est, naturali forma et gloria simul et personæ significatione penitus excludant. Item qui dicunt hominem illum Deum, vel a converso, tropo inquit, accidentalitatis verum loquuntur. Dumque tropum accidentiæ quid nominent inquiruntur, tropum accidentiæ se aiunt dicere solere, ubi prædicatum non redditur causæ, ut si dicat quis coloratus inquit (15)

At nos homine illo in Deum assumpto et nato in locutione supposito credimus cum simpliciter proprie ac vere Deum prædicandum ac pronuntiandum esse, sicut evangelistæ, apostoli simul et prophetæ docuerunt, nullaque figura ad exponendum, quæ plana sunt, opus esse, quemadmodum aiunt tropo comitantæ, tropo accidentiæ, vel ratione consortii. Quantum enim in assertionem fidei nostræ tropis addideris, tantum simplicitati ac veritati propriæ locutionis detraxeris.

Item alius nominatus Magister in Sententiis suis ait: « Christum, in quantum homo est, sicut nos diligere debemus, ejusdemque secundum hominem dilectio illo continetur mandato, quo proximum diligere jubemur sicut nosmetipsos, quem etiam secundum hominem magis quam nos, sed non quantum Deum diligere debemus, quia in quantum est homo, minor est Deo. » Item idem in glossis Psalterii in hunc versum: *Exaltate Dominum Deum nostrum, et adorare scabellum pedum ejus, quoniam sanctum est* (Psal. xcviij), ait inter cætera: Videndum est, quid nos jubeat adorare, cum dicit: *Adorate scabellum pedum ejus*. Terram scabellum pedum ejus esse dicit alibi Scriptura his verbis: *Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum*. Ergo terram jubet nos adorare, quia est scabellum pedum ejus? Sed alibi dicit Scriptura: *Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies*. Sed sciendum est, quia in Christo terra est, id est caro, quæ sine impietate adoratur. Suscepit enim de terram, quia caro de terra est, et de carne Mariæ carnem accepit. Hæc sine impietate a Verbo Dei assumpta adoratur a nobis, quia nemo ejus carnem spiritualiter manducat, nisi prius adoret. Et hæc, quæ de verbis Augustini sumpta, catholice dicta sunt, quibus jam dictus Magister dicta sua subjecit adorationis modum determinans: « Non dico, inquit, illa adoratione carnem Christi adorandam, quæ latria est, quæ soli Creatori debetur, sed illa, quæ in dulia dignior est. Dulia enim adoratio est, quæ etiam creaturæ exhibetur, quæ duas species habet, unam, quæ indifferenter omnibus, alteram, quæ soli humanitati Christi exhibetur. » Hæc Petrus in glossis Psalterii simul et in Sententiis suis dicere ausus est. Sed et alii licentia disputandi de Christo adeo abusi sunt, ut dicere non dubitaverint in hac locutione: *homo est Deus*, nullam rem dici Deum, sed aliquid Deo unitum. Item: *Christus est Deus*, et: *Ego principium*, pro parte totius vera est. Item: « Christum, cum sit nomen personæ compositæ tertiam in Trinitate personam non esse, eo quod nihil nisi simplex in Trinitate sit. Item alii nomen tantum Verbi assumpti Christum dicunt per hominem quasi per instrumentum fuisse locutum.

Hæc autem omnia et multa in hunc modum in eorum notulis vel opusculis invenimus. Et non quidem jam sufficit eis in scholis disculis inter dispu-

atandum, vel sententias proferendo talia dicere, quia etiam in conventibus ecclesiasticis, in multitudine cleri coram episcopis talia clamantur impune, Christum videlicet in eo, quod homo est, Dei Patris Filium non esse aliter quam unum ex nobis, ac proinde nunc quoque glorificatum in gloria non æquali gloriæ paternæ, sed in quadam inferiori et minori esse. Et quævis quidem omnes homines et angelos in gloria supergressus etiam in eorum fide sit, Patri tamen nec in sapientia, nec in scientia, nec in potentia, nec in ullo bono æqualis sit, aut æquari unquam possit. Insuper vero et anathema ab uno talia dicentium (duo enim erant soli hæc dicentes, et aliter sentientes) nimis superbe ac festine prolatus est. Et audita quidem sunt hæc in facie conventus ecclesiastici, præsentem archiepiscopo Salzburgensi, aliisque tribus episcopis, et a nemine contradictum est præter a duobus fratribus, meis uterinis, quorum unus est magister Rudigerus, pridem Augustanæ Ecclesiæ, nunc vero Nîwenburgensis cœnobii decanus, alter vero frater Aaron, tunc (16) decanus in cœnobio mihi commisso. Qui audientes natalibus Christi et gloriæ detracti, nimis indoluerunt, et prout tempus dictavit, contradixerunt, etiam Patrum testimonia secum et pro se, imo cum Christo et pro Christo facientia in medium proferentes. Audita sunt autem et hæc in facie illius conventus, itemque a nemine contradictum. Insuper vero et adjunctum est in hac de fidei controversia non scholasticorum, seu scholarium, de scholis disculis venientium, recipiendas determinationes contra orthodoxos Patres, inter quos non adversa, sed interdum diversa sentientes, maxime de fide catholica, si quid natum fuerit, quæstionis, referendum ad successores Petri principis apostolorum, pro cuius fide, ne deficeret, Christus, gratans obtinuit, eumque ad fratres suos, confortandos ita confortavit in fide, ut portæ inferi non prævaleant adversus eam. Unde super ipsam, et super successores ejus effloreat sanctificatio Domini, qua sanctificatus non dubitatur, seu legitimus ejus successor legitime agnoscitur subordinatus; quod de te, Alexander papa, credunt fideles, hunc de tuo apostolatu sperantes fructum, ut arca sanctificationis Dei, videlicet sancta Ecclesia, surgente in te Domino, per te introducatur in requiem suam, cooperante nimirum concordia inter sacerdotium et regnum, quod speramus in proximo futurum, si fuerit illud concilium, quod ex ore imperatoris audivimus in Longobardiâ celebrandum, si tamen a te, Alexander papa, tuisque fidelibus ad id colligendum fuerit consensus adhibitus. Tunc, si Deo placuerit, imperiali majestate ad concordiam hanc inclinata, videbimus arcam sanctificationis Dei per te quasi per legitimum sacerdotem justum, in requiem suam introduci ludente ac subsiliente domino imperatore quasi altero David coram arca

Domini, quam, sicut ab eo intellexi, optat introduci cum gaudio, et totius regni tripudio in requiem suam, liberatam videlicet ab allophylis et eductam de templo Dagon, reprobatis nimirum ipsius Dagon et Mammon sacerdotibus, prout in figura contigit, quando illos et eorum principes Deus percussit in posteriora opprobrium sempiternum dando illis, et arcam suam committendo sacerdotibus Leviticæ generis. Quod ita fieri orat spiritus gemitibus inenarrabilibus, quoties canitur in Ecclesia: *Surge, Domine, in requiem tuam, tu et arca sanctificationis tuæ. Sacerdotes tui induant justitiam et sancti tui exsultent (Psal. cxxxi)*. Magna utique tunc erit exultatio sanctis cernentibus talia, qui etiam prius, quam fiant, ea futura credentes et spe gaudentes exsultant in cubilibus suis, exsultant in rege suo, sicut ego pusillus aliquando exsultavi pro modulo mea in rege meo Christo, qui per antistites apostolicæ sedis me non semel confortans lætificavit, sicut agnoscitur ex litteris ab illa sede ad me et pro me directis, quibus confortabar in certamine pro lege Dei mei certans. Qualiter autem certanti mihi assistit beatæ memoriæ papa Eugenius, in ejus epistola videri potest, cujus textus ita se habet:

Eugenius episcopus, servus servorum Dei, dilecta filio G. Reicherspergensi præposito, salutem et apostolicam benedictionem. Scripta dilectionis tuæ benigne recepimus, et fervorem tuæ religionis ex eorum inspectione manifeste cognovimus. Concaluit enim cor tuum intra te, et in meditatione tua exardescit ignis. Ignitum quoque eloquium tuum vehementer. Super his itaque, quod contra pessimas novitates, somniationes quoque, quæ contra Ecclesiam Dei et personas ecclesiasticas oriuntur, te zelo charitatis exardescere cognoscimus, paterno affectu gaudemus, et devotionem tuam in Domino collaudamus. Verum quoniam bonum est incipere, sed multo melius consummare, dilectionem tuam in Domino commoneamus, ut in bono proposito firmiter perseveres, quia nos personam tuam tanquam litteratum, et religiosum virum paternam charitate diligimus, et in quibus secundum Deum possumus, honorare et manutenere volumus.

Data Sutris decimo septimo Kalendas Julii.

Ante hanc Romani pontifices Honorius, Innocentius, Cælestinus, Lucius etiam ipsi mihi viriliter astiterunt, et in hujus rei testimonium scripta ipsorum penes me sunt. Sed post obitum felicis Eugenii non est inventus similis illi, sic mihi assistens ut ille. Nam et conjugium quoddam post votum vidualis continentiæ contractum, quod ad meam relationem ipse cassaverat, post ipsum Anastasius papa firmavit, per quod mihi multas contrarietates excitavit. Cui tu eo tempore cancellarius adfuisti, nec per omnia, ut audivi, poteris eum temperare in suis motibus, licet fueris ei baculus invalidæ senectutis in multis illi opportunus utpote homo mansuetus et bene oculatus, ac proinde mansuetus Da-

A vid consimilis. Unde inter cætera mei laboris opuscula elegi tuæ mansuetudini offerre canticum istud, in quo tibi aliquoties innovetur mentio David, et omnis mansuetudinis ejus.

Incipit expositio canticæ: Memento, Domine, David, et cætera usque in finem psalmi.

His de psalmi expositione dictis ad te, Alexander papa, conversus ea fiducia tibi loquor, qua te confido ideo præ multis consortibus tuis unctum, quia dilexeris justitiam, et oderis iniquitatem, prius etiam quam sic unctus fueris. Quanto magis ergo nunc oleo lætitiæ perunctus diligere debes justitiam, et odisse iniquitatem? Habeas igitur odio hanc iniquitatem, quod arca sanctificationis Dei non habet B requiem nunc in suo tabernaculo, ubi eidem præsident sacerdotes et ministri tales, quales erant filii Heli sacerdotis, qui, ut refert Scriptura, dormiendæ cum mulieribus excubantibus ad ostium tabernaculi, et per fascinulam tridentem raptando carnes erudas, ad se non pertinentes, adeo facti sunt infames, ut propter eos detraherent homines Dei sacrificio, Quos, quia pater ipsorum non digne corripuit, iniquitas domus ejus neque victimis, neque maueribus expiari potuit, sed ira Dei super eam sic excaudit, ut repelleret tabernaculum Silo, tabernaculum suum, ubi habitavit in hominibus, Et tradidit in captivitatem virtutem eorum, et pulchritudinem eorum in manus inimici. Accessit quoque ad inflammationem iræ Dei, quod arcam sanctam, quæ debebat intra sanctuarium Dei custodita servari, exportaverunt in castra, ubi erat pugna inordinata utpote sine duce ac principe legitimo, qualis fuerat Josue, qui ordinate pugnavit orante pro ipso in monte sancto Moyse, juncto sibi Aaron et Hur. Sed pugna filiorum Heli nimis fuerat inordinata, et eis male cessit, licet arcam Dei, cui non bene ministraverant, apportari fecerint.

Non audea ad plenum litteris exprimere, quanta illius exordinationis hoc tempore, imo hac temporestate inveniatur similitudo, ita ut arca Dei non habeat requiem nunc in illo suo excellentissimo tabernaculo, dico autem in Ecclesia Romana, cui quasi alter Aaron præfuerat Petrus apostolus in æ, D ac suis diu successoribus, quorum vel sanguine purpurata, vel confessoribus illustrata est Romana Ecclesia. Sed postquam ab eorum doctrinis et exemplis deviatum est in tantum, ut Romani pontificibus contra cives Romanos et alios hostes bella inordinata moventibus arca Dei non potuerit habere quietem in urbe Roma, de ipsius inquietudine universa turbata est Ecclesia. Cum essem Viterbii apud sanctæ recordationis papam Eugenium, et ille familiari alloquio mihi retulisset de sua vexatione, in qua Tiburtinis contra cives Romanos favens multas pecunias expenderat, et tandem satis miseram pacis compositionem fecisset, ego respondi: Licet sit misera pretio multo coempta pax ista, melior tamen est quam pugna vestra, quia, cum Ro-

manus pontifex preparat se ad bellum per milites conductos agendum, videor mihi videri Petrum evaginantem gladium ferreum. Sed cum ei sic pugnanti vel pugnaturæ non bene cecidit, videor mihi audire Christum. . . . . et Petro dicentem : *Mitte gladium tuum in vaginam* (Joan. xviii). His a me dictis, et ab illo sancto pontifice benigne acceptis, non sensi eum ulterius evaginasse gladium ferreum, sed gladium spiritus, quem recte movendo sancto Samueli fuit assimilatus, non pariendo Agapitis ac cæteris Amalecitis hostibus Israel, quorum nonnullos apud eum captos velut in frusta concidit. Novit hoc tota Germania, in qua duos magnos archiepiscopos humiliavit, Moguntinum videlicet et Coloniensem pecunia eorum spreta et reprobata; ideo in diebus ejus requies data fuit Ecclesiæ Romanæ, sed non adeo plena et perfecta, ut ad eam perficiendam Samuelis zelo non indigeat sancta Ecclesia, in qua abundantibus scandalis adhuc homines detrahunt sacrificio Dei.

Quæro igitur salva gratia tua, quoniam in spiritu et virtute Samuelis aliquis creditur contra mala imminencia suscitandus, an tu sis ille, an alius expectandus? Cujus rei veritas licet in posterum ex fructibus secururis ad plenum cognoscendum sit, at nunc per flores, qui fructus parturiunt, ex parte cognoscitur, si a te, cum sis dignitate inter mortales altissimus, non despicitur admonitio a me pusillo ad te directa, non ausu temeritatis, quod absit, sed ausu illius charitatis quæ, cum non gaudeat super iniquitate, congaudet autem veritati, suasit me parvulum ad te magnum aliquid scribere pro veritate contra iniquitatem. Auxit quoque fiduciam meam, quod tu me ac fratres meos uterinos præveniens in benedictionibus dulcedinis, litteris tuis ad nos directis mandasti nobis salutem et apostolicam benedictionem, promittens etiam tui apostolatus gratiam sic mihi exhibendam, sicut ab antecessoribus tuis in gratia sui habitus, prout norunt domini cardinales nonnulli, quibus notus fui. Quod autem nunc pro veritate contra iniquitatem scribens elegi Samuelis exemplum suggerendum tibi, hac de causa scias factum, quia tibi opto in fine apostolatus tui, cum de hac vita eris egressurus in requiem Domini, ubi est arca sanctificationis, videlicet quem Pater sanctificavit et misit in mundum, sic posse gloriari in Domino in veritate, sicut ille gloriatus est in Domino coram filiis Israel dicens : « Ecce præsto sum, loquimini de me coram Domino et Christo ejus, utrum bovem cujusquam tulerim, aut asinum; si quempiam calumniatus sum, si oppressi aliquem si de manu cujusquam munus accepi, et contempnam illud hodie, restituamque vobis. Et dixerunt : Non es calumniatus nos, neque oppressisti, neque tulisti de manu alicujus quidpiam. » Sic te posse gloriari, Alexander papa in Domino, hoc est, in veritate circa finem tui papatus, ille tibi concedat, qui potens est omnia facere, super quam petimus,

A aut intelligimus, cui honor et gloria nunc et in æterna sæcula. Amen.

EPISTOLA XVIII.

Idem ad Henricum. S. R. E. cardinalem, cui expositionem psalmi LXIV misisse se scribit. — Cur in Franciam proficisci non potuerit. De adversariorum suorum multitudine ac insidiis, etc.

Domino H. venerabili, sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinali presbytero, ad titulum Sanctorum Nerei et Achillei, frater G. de Richersperg devotas orationes cum fideli obsequio.

Memor esto verbi tui servo tuo, in quo mihi spem dedisti. Nam cum fuisses Augustæ in domo fratris mei R. una cum domino Jacintho cardinali diacono, tu mihi promisisti, sicut meminisse potes dominum R. tunc cancellarium, nunc favente Dei clementia in apostolatus apice sublimatum, sic te ad mei notitiam et gratiam præparare, ut ejusdem pietatis oculo me respiceret, qua me respexerunt sui antecessores, quibus hortantibus et confortantibus nonnulla opuscula dictavi, per quæ non solum Christi gloria magnificaretur magnificante anima mea Dominum, et exultante spiritu meo in Deo salutari meo, sed etiam illius ignominia detegretur, qui sub velamine pietatis jam mysterium operatur iniquitatis. Feci hoc, prout juvante Deo potui in tractatu sexagesimi quarti psalmi, quem propria manu beatæ memoriæ papæ Eugenio porrexi, quemque tibi Augustæ item dedi. Feci etiam hoc in opusculo De laude fidei, quod exhortatione tua cooptum et perfectum Domino Jacintho cardinali, cum esset in curia Domini papæ Anagninæ, ita fuit a nuntio, qui te illic non invenit commissum, ut tibi hoc daret quasi fructum petitionis tuæ, qua diligenter expetens a me, ut tibi exponerem illud Salomonis : *Mulierem fortem quis inveniet?* (Prov. xxxi.) Si ergo hoc ab illo accepisti, bene; sin autem, vel ab ipso hoc require, vel a me illius rescriptum exige per litteras, quas committere poteris præsentī nuntio.

Nec mireris quod meam personam, senio debilitatam, non præsentavi domino papæ aut curiæ, quia de regno Teutonico in regnum Franciæ, etiam si possem venire, tutum non est mihi multis me observantibus et captantibus aliquid unde mihi turbent gratiam, et excitent offensam principis, cujus ira mihi est cavenda, in quantum fieri salva Dei gratia potest. Nuper enim contra me irritatus per mendacia quorundam, vix placatus fuit mihi, excusante me apud ipsum domino Frisingense ac suo clero, simulque aliis principibus, quod non essem, ut ei fuit relatum, gloriæ imperiali adversarius, pariterque, ut inimici disseminaverant, gloriæ Christi contrarius. Mihi enim quasi alteri Naboth falso impingebatur blasphemia in Deum et regem, ac proinde illius exemplo judicabar lapidandus a capellanis imperialibus, rei veritatem ignorantibus. At ubi prædictus episcopus cum aliis, veritatem scientibus, me sufficienter excusavit, gratia

Dei favente ipse Augustus adeo mihi fuit placatus, ut multa mecum privato colloquio tractaret, quæ, si auferem scripto committere, magna ex parte, ut credo, vobis placerent. Audietis tamen aliquando, si Deo disponente continget me ore ad os loqui vobis in illo celebri conventu, quem futurum speramus, prout a legatis Domini papæ, videlicet Papiense, ac Trecense venerabilibus episcopis, ut credo, jam audistis.

Nolo autem vos ignorare, vos dico, scilicet dominum papam et dominum Jacinthum ac te, alioque mihi clementes dominos cardinales, quod multum sunt multiplicati qui tribulant me, multique insurgunt adversum me dicentes animæ meæ: Non est salus ipsi in Deo ejus (*Jer. iii*). Neque vero nova mihi est hæc adversitas, quoniam plus quam triginta jam annis pugnando bestias ipsas habui et sustinui adversantes, meque si fieri potuisset, in errorem inducere cupientes, ut dicerem malum bonum, et bonum malum, lucem tenebras, et tenebras lucem, dulce amarum, et amarum dulce in scriptis meis approbando, quod ipsi, et idem improbando, quod ipsi valenter, ut gloriantur, litterati. At ego, cum fuissem primo scholasticis exercitationibus utcumque imbutus, postquam transivi ad ecclesiasticæ religionis exercitia, multas magistrorum sententias quasi aquas turbidas fastidiavi, et ad aquas Siloe, quæ fluunt cum silentio, me favente gratia Dei contuli, quibus prout mihi donatum fuit, etiam aliis per scripta mea propinatis quasi ad aquas contradictionis multos contradictores habui, a quibus per successores Petri liberatus et defensus habui materiam et causam frequenter canendi canticum graduum, quod sic se habet: *Nisi quia Dominus erat in nobis, dicitur nunc Israel (Psal. cxxiii)*, et cætera usque: *Benedictus Dominus, qui non dedit nos in captivum dentibus eorum. Laqueus contritus est, et nos liberati sumus (ibid.)*. Pervenimus autem canendo et exponendo, atque utinam et ascendendo ad illum gradum, in quo canitur: *Memento, Domine David, et omnis mansuetudinis ejus (ibid., cxxxi)*. Cujus nimirum cantici expositionem dulcis famæ Alexandro papæ, te mediante, suggero legendam, quia poterit innotescere illi per eam, quæ sentio de statu Ecclesiæ ad meliora instaurando, de incarnationis Dominicæ sacramento, de homine in Deum assumpto et nato, atque divinæ virtutis gloria et honore coronato, in quibus duobus maxime contradictores habeo asserentibus aliquibus hominem Deo unitum non esse Dei unicum Filium, neque ipsum in gloria Dei Patris ita esse honorandum, ut adoretur adoratione quæ latria dicitur, sed ea quæ vocatur dulia. Quorum asserentibus auctoritates Patrum contrarias, et nostræ assertioni consonas in unum studui colligere, primo in opusculo ad papam Adrianum dictato, et eidem cum esset Beneventi presentato. Deinde nuper in opere De sacrificio, quod in sartagine coquitur, ad archiepiscopum Salzburgensem Eberhardum desti-

nato. Quod si fuerit in apostolica sede perspectum, puto, placebit placentibus Deo, quia non semel comperi placuisse in ea, quæ, favente Dei gratia, scriptitavi contra malas abusiones, et pravas novitates, quibus, ut tu nosti, non semel obstiti, et adhuc, prout Deus donaverit, obsistere paratus ero tanto promptius, quanto sensero me instantius animari, et confortari a successore beati Petri.

Sed dicit aliquis: Jam satis est quod alii meliores et sanctiores, nihilominus et doctores invenerunt, et scripserunt. Illicitum est, temerarium est adjicere aliquid ad ea, quæ a nominatis, catholicisque viris dicta sunt, atque ita fastidium legentibus facere augendo multitudines commentariorum. Ad hæc inquam: Nimirum sanctorum spatiosus ager Scripturarum omnibus Christi confessoribus communis est, et tractandi illas nulli jure negari potest licentia, dummodo salva fide, quod sentit, dicat, aut scribat. Quisnam recte indignetur, eo quod in eadem possessione post unum aut duos puteos, quos foderunt Patres præcedentes, plures proprio labore fodiant filii succedentes? Denique Isaac et alios puteos fodit præter illos, quos foderant servi patris sui Abraham, quos illo mortuo olim obstruxerant Philistiim. Nam postquam et alios rursum fodit, appellavitque eos iisdem nominibus, quibus antea pater vocaverat, sequitur Scriptura, et dicit: *Foderunt in torrente, et reppererunt aquam vivam (Gen. xxvi)*. Item: *Foderunt et alium*. Ac deinceps: *Profectus inde fodit alium puteum (ibid.)*. Itaque juxta hanc regulam nobis quoque concedant post illos puteos, quos foderunt, id est, post illos tractatus, quos tractaverunt Patres et priores nostri, et alios fodere puteos proprii vomere ingenii, dummodo vivam et nos aquam reperire possimus, quæ nulli noceat bibenti, nulli scandalum vel errorem faciat legenti, nisi forte alicui proditoris Judæ subpari et consimili, cui bonus odor boni unguenti fuit malus, quia ipse malus: quomodo et nostra bona, et bene dicta bonisque lectoribus, qualis erat sanctæ memoriæ papa Eugenius, placentia, malis et malignis videntur mala. Qui et dicunt: Ut quid perditio hæc pergament et temporis, dum scribuntur quæ non leguntur, aut si leguntur, non placent legentibus contra ea indignantibus et frementibus? Contingat mihi audire contra tales vocem Christi per ora successorum Petri: *Quid molesti estis huic mulieri? opus bonum operata est in me (Matth. xxvi)*. Mulieri quippe infirmæ ac peccatrici, sed penitenti magis cupio assimilari unguendo pedes et caput Christi, venerando scilicet ipsius humanitatem cum divinitate pari adorationis cultu, quam superbis illis Rabbitis eorumque discipulis, qui latriam Verbo in carne manenti et duliā assignant ipsi carni, cum sit caput agni paschalis cum pedibus vorandum, nulla distantia penitus admissa in adoratione, qua non homo propter Deum quasi alter propter alterum est adorandus, ut voluit Nestorius hæresiar-

cha, sed homo in Deo, et Deus in homine adorandus adoratione una, ut Ephesina synodus affirmavit dicens : « Si quis audeat dicere assumptum hominem coadorari oportere Deo Verbo, et conglorificari, et coappellari Deum, ut alter alteri (co enim semper adjectum hoc intelligi cogit), et non magis una adoratione honorificat Eminuē, et unam ei glorificationem defert, secundum quod factum est caro Verbum, anathema sit. »

Ut autem prudentia tua intelligat, non leviter moveri prænотatas questiones, animadvertere subsequentes epistolas ad duos magnos viros, scilicet Dominum meum Salzburgensem archiepiscopum, et dominum Bambergensem, ut si assertio nostra a sede apostolica fuerit approbata, eisdem scribatur a domino papa et a curia, si fieri potest, aliqua communitio confortans illos ad assistendum mihi, et resistendum scholaribus, indisciplinatas quæstiones movere solitis non tantum in scholis, verum etiam in ecclesiasticis conventibus,

EPISTOLA XIX.

Idem ad Hyacinthum seu Jacinthum S. Rom. Ecclesiæ. cardinalem. — Ut cardinales ad controversiam, de gloria et honore Filii hominis motam, attentos faciat.

Domino JACINTHO venerabili sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinali diacono ad titulum Sanctæ Mariæ in Cosmedin frater G. de Richersperge devotas orationes cum fidei obsequio.

Ea quæ scripsi domino papæ, sic legere dignemini tanquam vobis ea scripserim, quia, cum sitis magnum in Ecclesia Romana membrum, quod capiti scripsi, non puto a vobis alienum. Rogo etiam ut per industriam vestram cæteris dominis cardinalibus innotescant ea quæ in quæstione versantur, quatenus ad hoc stant intenti, ne in diebus nostris resuscitentur hæresiarchæ Photinus et Paulus Samosatenus atque Nestorius, necnon et Bonosus, quorum doctrina pestifera in scholis discipulis crebrescit, ut jam plures magistrorum, et discipulorum et indisciplinatorum garriant adversus fidem catholicam dicentes : « Nihil assumptum Deus aut Omnipotens. Est autem, inquit, caro et anima, rationalis scilicet homo assumptus, cui etsi data sit magna potentia, non tamen data est, vel dari potuit omnipotentia, quam nulla capit, aut capere potest creatura. » Nos autem credimus homini assumpto in Deum dicenti : *Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra (Matth. xxviii)*. Item : *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo (Matth. xi)*. Quæ testimonia evangelica sancti Patres ita exponunt, ut omnipotentia et omnia bona, quæ Verbum Dei Deus habuit per naturam, contulit homini assumpto per gratiam. Quæ nimirum gratia, sicut ait beatus Augustinus, homini assumpto facta est quodammodo naturalis, quia eam non natus promeruit, sed nascendo accepit, non ad mensuram sicut angeli vel homines beati, quorum nulli sic est gratia data in naturam versa, ut nunquam potuerit, aut possit

A peccare. Homo vero in Deum assumptus nascendo accepit, ut peccare non potuerit, et omnia, quæcunque vellet, potuerit, quod erat et est omnipotentia summa, qua in Filio Dei ditata est natura humana. Cujus omnipotentia, quia quamplures detrahunt, sanctam Romanam Ecclesiam divina gratia suscitet contra obloquia talium. Et qui vos in Ecclesia Romana gratia Dei plurimum valetis, cavete, ne sitis ingratus gratiæ Dei, sed per ipsam resistite hostibus ejus.

EPISTOLA XX.

Idem ad Alexandrum III P. M. — Rogat ut quid in controversia de gloria et honore Filii hominis sentiat, rescribat. De quibusdam opusculis suis ad curiam Romanam missis, etc.

ALEXANDRO, divina favente clementia, sedis apostolicæ almo pontifici frater G. de Richersperge cum Petro vincere, cum Petro regnare.

Scripta dignationis vestræ, quibus me, ac fratres meos uterinos clementer salutastis per fratrem Witer. monachum Morimundensem, gratantissime accepimus, gratias magnas agentes almitati vestræ, quod, cum nihil adhuc scripserimus vobis, dignatus fuistis nos prævenire in benedictionibus dulcedinis, mihi specialiter promittendo quod velitis me in gratia eadem [habere] in qua me habuerunt antecessores vestri. Ut ergo sciatis, qualiter illi me habuerunt, legere dignemini scripta nostra in curiam per latorem præsentium missa. Quibus lectis et perspectis, ubi videbor adjuvandus, adjuvate; ubi emendandus, emendate maxime in duobus capitulis de quibus nunc agitur quæstio, duobus disputatoribus mea scripta lacerantibus ob hoc maxime, quod in eis assertitur assumptus homo esse Deus Dei Filii naturalis, et esse altissimus in summa gloria Dei Patris, licet minor Patre secundum humanitatis naturam, non tamen minor secundum datam eidem homini omnipotentiam, et omnimodam paternæ celsitudinis gloriam. Illis vero econtra certantibus negatur homo assumptus esse Deus, esse Dei naturalis Filius, esse omnipotens, esse altissimus. Jungitur vero illis tertius quidam Folmarus, hominis assumpti et natalibus et gloriæ adeo derogans, ut neget cum adorandum adoratione quæ latria dicitur, quem nos Ephesino concilio freti affirmamus adorandum, utpote unicum Dei omnipotentis omnipotentem Filium, in natura tam exaltata quam exaltante, tam glorificata quam glorificante, tam sanctificata quam sanctificante Altissimum, licet minorem Patre secundum humanæ naturæ conditionem, tamen non minorem secundum ejusdem naturæ provectionem.

In qua controversia quia Dominus meus archiepiscopus elegit sibi silentium, videlicet exspectans apostolicæ auctoritatis in alterutram partem assensum, sanctitas vestra non gravetur et illi, et mihi scribere, quod videbitur, ne sub vestro apostolatu apostolica sedes laceretur. Nam quod meam famam lacerant, et, sicut fertur, etiam lacerandam exposuerunt in curia vestra, ego parvipenderem, si Chri-

atum non tangerent contra illud : *Nolite tangere A christos meos* (Psal. xvi). At illi tangunt christos ejus, imo et Christum altissimum. Quem qualiter prædictus Folmarus tangendo lañiet, in ipsius considerari potest epistola, cujus rescriptum vobis monstrabitur, si vultis. Cui licet satis responderim, congruere tamen puto apostolatu vestro, ut et vos aliquid scribatis contra eam, vel domino meo archiepiscopo, vel domino Adæ abbati Eberacensi, quibus ille prædictam destinavit epistolam.

Idem quoque in alio scripto suo domino meo Salzbürgensi tam multa et profana, tamque horribilia contra meam personam finxit mendacia, ut nisi ille me ac meam doctrinam sanctorum doctrinis consonam plene cognosceret, induci potuisset in suspicionem sinistram de me, sicut capellani domini Imperatoris per illum inducti ipsum augustum fecerunt graviter mihi offensum, usque adeo ut necessarium mihi fuerit excusari apud ipsum de multis mendaciis in ejus curiam seminatis, quæ fortasse quoque in curiam vestram seminata sunt; frustra tamen, ut credo, quia non est illa curia similis arundini vento agitata. Ad quam non egui eatenus litteris commendatitiis utpote notus pontificibus, et dominis cardinalibus, atque in gratia eorum non ultimis. Nunc vero libenter obtinuissem ad vos litteras Domini mei archiepiscopi, nisi quod ipse ultra decem dietas remotus non potuit conveniri. Ab aliis autem nolui epistolas petere, quia quasi alter Nicodemus nocte facio quod facio, sed diem spero et exspecto. Esse namque in proximo, ut aspiret dies, et inclinentur umbræ, cum sint multa indicia, etiam hoc auroram diei prænuntiat, quod ut fama refert, legati a vestro apostolatu quaeruntur in Græciam de fide instruenda. Vellem igitur, si vestrae majestati placeret, eosdem legatos considerasse libellum nostrum contra Græcorum errores, quem antehac mihi in curiam illic examinandum, et si placeret, propalandum, cujus etiam nunc mihi rescriptum vobis et dominis cardinalibus inspiciendum, si placeret, remota nimirum erga me pusillum vestra et illorum super hoc indignatione. Quod, cum sim parvulus, de magnis rebus audeo loqui et scribere, atque in his veritatem investigare, et investigatam approbare, sicut et de vestri apostolatus introitu scriptis investigavi, et investigatam approbavi veritatem, paratus eandem confiteri coram regibus et principibus, proat eam et modo novi, et adhuc ex fructibus ejus me spero perfectius cogniturum.

EPISTOLA XXI.

Idem ad collegium S. R. E. cardinalium. — De variis, quibus nunquam non juctatus est, procellis, et in quibus semper sibi apostolicam sedem fuisse presidio gloriatur, etc.

Dominis cardinalibus frater G. de Richtersperge devotas orationes cum fidei obsequio.

Cogor in senectute mea reminisci ex parte laborum juvenutis meæ, illorum præcipue quibus, cum

anxiaretur cor meum, in petra exaltavit me Dominus consolidando me in fide Petri per successores Petri.

*Prima petit campum dubia sub sorte duelli
Pugnatura fides,*

ait quidam prudens versificator. Ego autem non dubito, sicut initium certaminis, ita et finem spectare ad fidem, tandiu pugnaturam donec species illi succedat, nec jam sit ambulandum per fidem cernentibus ipsam speciem. Cujus visio nunc occultatur, ut ipsa fides magis ac magis exercitata inde habeat meritum, quod ei humana ratio non præbet experimentum. Quanquam tamen secundum rationem fidei de fide liceat ratiocinari, non secundum sapientiam hujus mundi, quam stultam fecit Deus, a cujus deceptione monet apostolus cavere, dicens : *Videte, ne quis vos seducat per philosophiam et inanem fallaciam secundum traditiones hominum, et non secundum Jesum Christum, quoniam in ipso habitat omnis plenitudo Divinitatis corporaliter* (Col. 11). Hac philosophia decepti a sinceritate fidei multi aberraverunt autem nostra tempora, quorum fatuitas per catholicos doctores confutata non debet ulterius ad quaestiones revocari. Sed quia non quiescit serpens antiquus, antiquas illum non piget fraudulentias renovare, sicut ego multoties expertus sum, cum anxietur cor meum inter hostes fidei, quibus me anxiantibus in petra exaltabar, dum in fide Petri magis ac magis exercitabar assistentibus mihi successoribus Petri ad tuendam et tenendam fidem Petri.

Primus in hujusmodi certamine astitit mihi beatæ memoriæ Honorius, cum in ejus curia fuisset magister Luitolfus inter magistros Franciæ. Hic dum astruere conaretur, Christum, secundum quod homo est, hominis quidem Filium esse naturalem, sed Dei Patris filium adoptivum; et ego e contrario astruerem, non ad hominem assumptum pertinere adoptionem, quod Filius Dei esset, prædictus papa Honorius astitit mihi concitatus ad hoc ipsum per quemdam libellum a quodam canonico Lateranensi, valenter litterato, ipsi porrectum, et a me perlectum, in quo diligenter fuit investigatum, quæ differentia esset inter filios optatos, quos etiam proprios et naturales dici constat, et filios adoptatos filios naturalibus minime coæquandos. Tunc ergo refutato adoptionis vocabulo in Christo Dei et hominis proprio et naturali filio, ego in petra exaltatus, et in fide Petri per successorem Petri firmatus ab urbe redii cum lætitia, certum tenens verum esse quod Petrus de Filio hominis hominibus errantibus ipse non erraverit, dicens : *Tu es Christus Filius Dei vivi* (Matth. xvi).

Iterum alia vice, cum essem Romæ, [et] quidam Lateranensis canonicus nominis Adam noviter de scholia magistri Petri Abailardi egressus, conatur astruere Christum ex parte Deum, et ex parte hominem esse, quem ego totum Deum, et totum hominem credidi, propter quod et locutus sum, eo

quod homini Divinitas innata, et Deo esset humanitas unita in eam subsistentiam, in unum panem vivam, in unum electum, in unum mediatorem Dei et hominum, sancta Romana Ecclesia mihi astitit, meamque fidem fideliter approbavit in tantum, ut cum postea prædictus Adam factus apostata ivisset in Apuliam, diceret mihi unus cardinalium, recte illum pro sua perfidia relictum a Christo. Cui ego respondi: Benedictus Dominus meus Jesus Christus, qui mihi totus est Deus non dimidius, ut ille voluit. Qui quoniam semideum coluit non habens verum Christum, totum Deum, totum hominem, jure derelictus est illius potestati, qui est pater mendacii. Me autem sui gratia meus Dominus Jesus Christus totus Deus, totus homo conservavit in meo proposito, potens etiam conservare me usque in finem sine crimine in fide illa, quam confessus est Petrus, cui portæ inferi non prævalebunt. Ecce secundo cum anxiretur cor meum, in petra exaltavit me Dominus.

Tertia vice in schismate Petri Leonis, cum sacerdotes in schismate sacrificantes affirmarem non habere corpus Domini, eo quod in lege Domini prohiberentur carnes agni offerri foras, quæ in una domo sunt comedendæ, quæ domus una universalis Ecclesia est, in qua, cum quis culpa exigente privatus officio sacerdotali, non possit conficere verum sacrificium, sacrificando videlicet præter officium, multo minus extra Ecclesiam sacrificans offerre valet panem vivum, de quo sancta vivit Ecclesia, mortuis omnino ab illa præcisus culpa tali exigente, quam nec debet, nec potest intus Ecclesia tolerare. O quantos in hac sententia contrarios habui! Sed assistente mihi tunc Romano pontifice beatæ memoriæ papa Innocentiæ sic triumpho potitus, in petra sui exaltatus, ut flumen illis domui meæ non eam potuerit movere.

Longum esset enumerare quomodo sæpe, cum anxiretur cor meum, in petra exaltavit me Dominus per successores Petri Honorium, Lucium, Cælestinum, quibus exhortantibus et confortantibus non solummodo loquendo, sed etiam scribendo abusio- nibus et novitatibus pravis obviare studui, ex quibus multas in unum congeffi, primo in *Expositione psalmi sexagesimi quarti*, quam præsens dedi sanctæ recordationis papæ Eugenio, quam etiam postea dedi domino Henrico cardinali sanctorum Neri et Achillei, approbatam satis ab ipso papa Eugenio, cui et alia tunc scripta nisi, quæ quam fuerint ei acceptabilia, ejus contestatur epistola, cujus hic textus est:

« Eugenus episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio G. Richerspergensi præposito salutem et apostolicam benedictionem. Scripta devotionis tuæ benigne suscepimus, » etc.

Consonant hinc epistolæ aliæ quoque ad me, ac pro me directæ a sede apostolica, quarum pluribus prætermissis duas adhuc adnectam, ut in ore duo-

rum vel trium sedis apostolicæ pontificum stet pro- nie verbum testimonii boni quod infringere nituntur juniores tempore scholastici et scholares, per omnia illis consimiles, de quibus ait beatus Job: *Nunc autem derident me juniores tempore, quorum non dignabar patres ponere cum canibus gregis mei (Job xxx)*. Nempe optimi canes, bene latrantes, erant prænotati apostolicæ sedis pontifices, quorum istæ sunt epistolæ.

« Cælestinus episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio G. Richerspergensi præposito salutem et apostolicam benedictionem.

« Super tribulantibus et angustiis, quas pro veritatis et justitiæ assertionem, dilecti filii nostri G. diaconi cardinalis attestatione, te sustinere accepimus, paterna tibi affectione compatimur, et in quibus æcundum Deum possumus, opem tibi et consilium libenter impendimus. In quibus tanto majorem patientiam te oportet habere, quanto certius est tuam industriam easdem persecutiones pro defensione justitiæ sustinere. Scis enim nec novum esse, nec insolitum, quod juxta Apostolum, qui pie volunt vivere in Christo, persecutionem patientur ab impiis et dissimilibus. Quos Dominus in Evangelio consolatur beatitudinem eternam illis reproxiatens: *Beati, inquit, qui persecutionem patientur propter justitiam (Math. v)*. Nos tamen pro debito officii nostri æmulis tuis obviare, et censura ecclesiastica eos cohibere volumus. Unde per præsentia tibi scripta mandamus, quatenus proxima dominica, qua legitur: *Ego sum pastor bonus (Joan. xi)*, nostro te conspectui repræsentas, ut per te ipsum causa plenius cognita quieti et tranquillitati tuæ providere, et sicut dilecto filio opportune tibi subvenire valeamus.

« Datum Laterani, sexta Kalendas Februarii. »

« Lucius, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus C. Salzburgensi archiepiscopo et R. Gurcensi episcopo salutem et apostolicam benedictionem.

« Venientem ad apostolicam sedem dilectum filium nostrum G. Richerspergensem præpositum paterna benignitate suscepimus, et pro religione et honestate sua personam ejus honorantes cum gratia sedis apostolicæ ad propria remisimus. Ipsam itaque vestræ fraternitati attentius commendantes per præsentia scripta mandamus, quatenus sicut hactenus obtentu solius religionis et honestatis ejus fecistis, pro beati Petri et nostra reverentia de cætero ipsum honoretis, et diligatis, et in necessitatibus opem sibi et consilium tribuatis. »

Beatæ quoque memoriæ papæ Adriano misi opusculum contra novitates et abusiones pravas contextum. Ad quod licet nihil responderit scripto, at tamen dicto illud approbavit, mihique salutem et apostolicam benedictionem dicto simul et scripto mandavit, neque aliquid in scripto meo reprobavit. Exinde aucta mihi fiducia loquendi et scribendi contra novos Fontinianos, Paulianistas, et Nestorianos atque Bonosianos, de scholis discipulis venientes, ali-

qua dixi, et scripsi. Et ideo contra veritatis jacula, in illos a me directa, ipsi multa contra me disseminaverunt mendacia, partim, quæ dicimus, pervertendo; partim quoque novas et inauditas confligendo calumnias, quibus longe lateque disseminatis, et etiam in curiam apostolicam, sicut et in curiam imperatoris, delatis, cum alii pro me, alii contra me sentiant, et loquantur, nunc flantes ventus eloquentiæ ventosæ venientes ab aquilone graviter me turbarent coneuientes domum fidei meæ, si non ad austro venissent et venirent venti meliores. Fama quippe ad me pervenit quod in Romanam curiam sinistre delatus a quibusdam cardinalibus ita sim addictus, ut unus ex illis dixerit nuntio Domini mei archiepiscopi Salzburgensis, mirari se nimium, quod ipse me sustineret hominem graviter infamatum de magnis erroribus. Sed et hoc insinuavit mihi fama, nonnullos cardinales me cognoscentes, et in curia satis acceptos meliora de me loqui. Sicut etiam in curia domini imperatoris quidam pro me loquuntur, quidam vero contra me, ut loquelis oppositis quasi ventis contrariis imminente periculo compellar clamare, Jesumque dormientem suscitare, qui surgens imperet ventis et mari, ut fiat tranquillitas magna, non solum tempestate hac speciali, sed etiam tempestate generali sublata, schismatis malo mitigato, quatenus navæ universalis Ecclesiæ, quorum vos domini cardinales estis præcipui, non errent cum discipulis putantibus phantasma esse Christum super mare ambulantiem: sed cum Petro et ipsi ambulent super mare in ista quarta vigilia noctis, cui vicina creditur dies illa, dies iræ, dies calamitatis et miseræ, dies magna et amara valde, in qua homo, cui datum est omne iudicium, se ostendet omnipotentem Deum contra illos falsiloquos, qui eum negant omnipotentem in eo quod homo est. Quem quia ego et fideles mecum sentientes fateamur omnipotentem in eo quod est homo, licet non ex eo quod est homo, sed ex eo quod in Deum natus, et summa divinitatis virtute atque claritate magnificatus est, infamamur quasi erronei, cum potius errent illi, qui hoc negant, quod universalis credit Ecclesia, et omnis confitetur lingua, quod videlicet Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris, licet minor secundum naturam creatæ suæ humanitatis, tamen non minor, secundum naturam innatæ sibi Divinitatis, et datæ sibi omnis potestatis juxta illud: *Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra* (Matth. xxviii). Quæ nimirum potestas cum sit increata tamen homini in Deum nato et secundum Deum creato in justitia et sanctitate veritatis ita plene data est, ut sit omnipotens æque ut Pater ejus, operando æque potenter per Verbum in se incarnatum, quomodo Pater ejus per idem Verbum de se natus, quia Verbum caro factum non est in carne infirmatum, sed et testa carnis igne Divinitatis ita est consolidata, ut non sit minus fortis quam Divinitas ipsa, cui est unita unitione mira

per conceptionem, et conglorificata per ascensionem, gloria et honore Divinitatis altissimæ homine coronato et constituto super omnia, ut sit super omnia, non inter omnia Deus benedictus in sæcula.

De cujus hominis gloria et omnipotentia opuscula quæ scripsi, quæque nunc in curiam legenda misi, dignemini vos, domini cardinales, legere, mihi que significare, quid de vobis me oporteat sperare, nota quod in homine confidam, sed in Domino, cui et dico psallens: *In Domino confido, quomodo dicitis animæ meæ, transmigra in montem?* (Psal. x) et cætera usque in finem psalmi; quoniam ecce peccatores, de quibus in eodem agitur, intenderunt arcum suum contra me, paraverunt quoque sagittas suas in pharetra, ut sagittent me in obscuro, detrahentes videlicet mihi occulto susurrio, quod putant apud vos prævalere; quia sciunt me senio et morbis debilitatum, non ita ut prius, posse curiis interesse. Sed verbum Dei non est alligatum, quia ubi præsentari non possum per corporis præsentiam, Deo juvante præsentabor in spiritu orans et psallens mente ac spiritu. Quod ut efficaciter in me ac per me fiat, præstet homo in Deum natus, et in thronum Dei Patris exaltatus, atque ipsius Dei Patris testimonio commendatus.

Scitis autem, vos domini cardinales, quod si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei majus est, quia testificatus est de Filio suo. Nam *tres sunt*, ait Joannes, *qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, et Spiritus sanctus* (I Joan. v). Primo quæritur, cur non dixerit Pater et Filius, sed *Pater, ait, Verbum, et Spiritus sanctus*. Ad quod dicendum, quia non solum nobis tres illi testes testimonium dant, quod simus nati ex Deo, sicut proposuerat dicens: *Omne quod natum est ex Deo, vincit mundum* (II Joan. v). Et sicut in fine capituli: *Qui credit, inquit, in Filium Dei, habet testimonium Dei in se* (ibid.). Verum et ipsi, imo principaliter ipsi Domino Jesu testimonium dant, quia ipse est Christus, vel quia Christus est veritas. Quod et ipse de seipso testatus est dicens: *Ego sum via, et veritas, et vita* (Joan. xiv). Quo testimonio ipsum Verbum non eguit, quod ab æterno veritas et vita fuisse nec prophetas, nec etiam philosophos, maxime Platonicos latuit, sed homini assumpto, quod vita et veritas sit Verbi assumptis, necessarium fuit testimonium. Ne igitur occasio porrigeretur hæreticis dicturis duos esse filios, alterum Filium Dei, et alterum filium hominis, de illo homine, qui pependerit in cruce ac mortuus est atque sepultus, testificationem conferens noluit dicere, quia testimonium dant ei Pater et Filius, cum ipse in utraque substantia, Dei et hominis, unus sit filius, sed, Pater et Verbum, inquit, et Spiritus sanctus. Nam revera non Filius filio, sed Verbum assumpto homini testimonium dat, quod ipse, qui negatus et reprobatu est quasi falsus testis dicentibus Judæis: *Tu de te ipso testimonium dicis, testimonium tuum non est verum* (ibid. viii), ipse,

inquam, sit et veritas, et virtus, et sapientia Dei. A Cujus rei testimonium non altera Christi persona alteri Christi personæ, sed altera Christi substantia alterâ Christi substantiæ dat. Quomodo, ais, testimonium dat hoc Verbum sibi unito homini? Ut multa prætereamus, quæ nostram excedunt infantiam, in eo testimonium dat, quod præcedens de ore sibi uniti hominis non minus fuit efficax ad operandum, quæcunque voluit, quam de ore Patris olim prodiens ad operandum, quæcunque illi dixit, et facta sunt. Verbi gratia : *Dixit Deus Pater : Fiat lux (Gen. 1)*, et factum est ita. Item dixit homo iste hominibus : *Vos estis lux mundi (Matth. v)*, et factum est ita. Igitur quam potenter Deus Pater dixit, et dicendo fecit de tenebris lucem splendescere in creatione mundi, tam potenter fecit homo hic de tenebris lucem splendescere in restauratione mundi. B Pater imperavit aquis dicens : *Congregentur aquæ in locum unum, et appareat arida, et factum est ita (Gen. 1)*. Homo hic imperavit ventis et mari, et obedierunt ei. Dixit leproso : *Mundare (Marc. 1)*, et factum est ita. Dixit regulo : *Filius tuus vivit (Joan. iv)*, et factum est ita. Similiter in omnibus quæ, ut fierent, voluit et dixit, factum est, quod voluit et dixit, nec de ore ipsius egrediens Verbum fuit vel esse potuit aliquando irritum secundum ipsius testimonium dicentis : *Cælum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt (Luc. xxi)*.

Porro adversus inimicos ejus Judæos, qui eum quasi mendacem reprobaverunt, vel istud sufficiat, quia dixit de illis : *Et cadent in ore gladii, et captivi ducentur in omnes gentes (ibid.)*, atque ita factum est. Igitur secundum Verbi testimonium Jesus Christus est omnipotens, omnia, quæcunque vult faciens. Eodem Verbo quoque Pater ejus omnia, quæ voluit, fecit, quia Verbum humanatum non est in homine infirmatum, sed contulit homini omnem plenitudinem virtutum usque adeo, ut homo iste rectius dicatur virtus et sapientia quam virtuosus et sapiens. Unde Apostolus : *Nos, inquit, prædicamus Christum Dei virtutem et Dei sapientiam (I Cor. 1)*. *Christum*, inquit, non Verbum. Nam de Verbo Dei nemo dubitat, quin sit virtus et sapientia Dei, sed de Christo, de homine uncto, de homine in Deum assumpto et nato, quia dubitari poterat, quod esset virtus et sapientia Dei, ipsum Verbum Dei sonans per Apostolum veridicum suæ carni, homini videlicet sibi unito perhibet verum testimonium virtutis et sapientiæ, quam non habet sicut alii sancti accidentali dono, sed essentiali bono, quo nemo bonus nisi unus Deus.

Inter omnia vero testimonia Verbi hoc Ecclesiæ Dei sapit jucundius, ubi suam carnem testatus est panem vivum, dicens : *Caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus (Joan. vi)*. Hunc enim panem, sicut legitur, signavit Deus, non dubium, sigillo ipsius Divinitatis, ita videlicet, ut sicut ipsa Divinitas est cibus angelorum vivificans et beatificans eos, ita caro Verbi se digne participantibus

hominibus vitam conferat et beatitudinem. Quocirca recte censuit Ephesina synodus, carnem Verbi vivificatricem credendam et dicendam contra Nestorium, hoc negantem, et inter alias blasphemias evomentem, quod caro, quæ in altari sumitur, non dicenda esset caro Domini, sed hominis. Quia vero contra hunc ejus errorem alias plura diximus, nunc simus contenti de carne sua ipsius Verbi testimonio, de quo, cum multa loquatur sanctus Hilarius in octavo libro de sancta Trinitate, cui placet, legat, quæ dicta sunt ab illo doctore orthodoxo, contextente illic non tantum Verbi testimonium, sed etiam corporis et sanguinis testamentum testatoris morte a Deo confirmatum, ut nulli scholasticorum, aut scholarum liceat superordinare aliud. Sicut enim fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Jesus (I Cor. iii) : ita etiam testimonium aliud nemo potest ordinare, præter id quod sanguine Christi est firmatum : *Hic est, ait, sanguis novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum (Matth. xxvi)*. Hic est sanguis, qui, ut Apostolus ait, *emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad serviendum Deo viventi (Hebr. ix)*. Quod quia sanguine hircorum aut vitulorum, imo nec sanguine omnium sanctorum fieri potuit, sanguis Domini ad hoc fuit necessarius. *Sanguis, inquam, Domini, quia homo Dominus est, cujus in sanguine purpuratur et purificatur tota Ecclesia, eodem redempta et potata, nec non ipsius testamento hæres Dei, cohæres autem Christi effecta.*

Quomodo autem Pater dat huic testimonium? Primum dicendo : *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui (Matth. iii)*. De hoc Patris testimonio in opusculo ad beatæ memoriæ patris Adrianum plura diximus, quæ nunc repetere non putamus necessarium. Sed hoc non videtur prætereundum, quod ipse Jesus ait : *Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi (Joan. x)*. Item, *Pater, inquit, in me manens ipse facit opera (ibid.)*. Item : *Si mihi non vultis credere, operibus credite (ibid.)*. Semper itaque audiendo illum Pater in faciendis operibus magnis, quæ nemo alius fecit, maxime vero ipsum resuscitando a mortuis, testimonium illi perhibuit, quod vero de semetipso locutus sit dicendo : *Ego in Patre, et Pater in me est (ibid.)*. Item : *Pater meus, quod dedit mihi, majus omnibus est (ibid.)*. Dicta hæc exponens venerabilis Beda presbyter ait : « Majus autem omnibus, quod Mediatori Dei et hominum Jesu Christo Pater dedit, hoc est, ut sit Unigenitus Filius ejus in nullo gignenti vel natura dissimilis, vel virtute inferior, vel tempore posterior. Quam videlicet æqualitatem ipse Dominus in Divinitate habuit, priusquam mundus esset, apud Patrem, ipse in humanitate ex tempore incarnationis accepit. « Item super hunc locum : *Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra (Matth. xxviii)*, dicit idem Beda : « Non hoc de coætæna Patri divinitate, sed de assumpta loquitur hu-

manitate, quam suscipiendo minoratus est paulo minus ab angelis, et in qua resurgendo a mortuis gloria et honore coronatus est et constitutus super opera manuum Patris. » Item cum dicit : *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo (ibid., xi)*. « Si de Patre suo hoc loquens mentitus fuisset, non cum virtus divinorum operum comitata fuisset, neque Pater illi semper adfuisset, » sicut ipse dicit : *Qui me misit, mecum est, et non reliquit me solum (Joan. viii)*, etc.

Nihilominus etiam Spiritus sanctus testimonium dat huic homini, quod sit Christus, vel quod sit Dei Filius, Dei virtus, quia videlicet, quemadmodum dixit : *Cum venerit Paracletus, quem ego mittam vobis a Patre Spiritum veritatis, qui a Patre procedit, ille testimonium perhibet de me, et vos testimonium perhibebitis (ibid., xvi)*, sic factum est, et fit, et fiet usque in finem sæculi. Hi tres testes in cœlo testimonium dant, et hi tres unum sunt. Non hi tres unus, sed hi tres unum sunt (I Joan. vi), inquit, tres in personis, unum in substantia, et unum est illorum trium testimonium, quia homo Jesus, qui putabatur filius Joseph, sit Filius Dei æque omnipotens ut Pater ejus. Nam de omnipotentia ejus etiam illis testibus est credendum, *qui ei testimonium dant in terra, scilicet spiritus, aqua, et sanguis (ibid., v)*. Etenim spiritus, videlicet anima rationalis, quam in cruce posuit, quamque, cum voluit, iterum sumpsit, nullatenus infernum spoliare, seu paradisum latroni aperire potuisset, nisi omnipotens fuisset. Aqua etiam et sanguis de latere ipsius profluens invisibilem Pharaonem cum suo exercitu non suffocasset, aut suffocare potuisset, si divinæ virtutis omnipotentia caruisset.

Hæc cœlestia et terrestria testimonia, imo unum testimonium trium in cœlo, et trium in terra testimonium Photinus minime attendit, qui hominem de virgine genitum negavit Deum. Paulus quoque Samosatenus eodem errore cæcatus et ipse docuit ab homine Divinitatem, et a Deo alienam esse humanitatem, ita ut nec Deus homo, nec homo Deus vere diceretur, quanquam Deus in homine illo plenius habitaverit, quem virgo genuit, quam in cæteris sanctis. Nestorius quoque secutus Photinum, hominem dividit a Deo, negans virginem genuisse Deum. Contra hos beatus Hieronymus in expositione Jeremiæ dicit : « Si maledictus est omnis homo, qui confidit in homine, Paulus autem Samosatenus, et Photinus, quamvis sanctum, et cunctis excelsum virtutibus prædicent salvatorem, tamen hominem constituntur: ergo maledicti erunt spem habentes in homine. Quod si objectum nobis fuerit, quod et nos credamus in eum, qui dixit : Nunc autem quaeritis me interficere hominem qui veritatem locutus sum vobis, quam audivi a Deo (Joan. viii), respondebimus illud apostolicum : Etsi Christum aliquando juxta carnem cognovimus, sed nunc jam non novimus. Si enim mors absorpta est in victoria, quare non carnis humilitas, quæ propter humanam salutem

assumpta est, in Divinitatis transierit majestatem, ut fecerit utraque unum, et non adoremus creaturam, sed creatorem, qui est benedictus in sæcula. « Quia ergo docente Hieronymo, cum Christus adoratur, non creatura sed Creator adoratur, obmutescant qui docent hominem non esse adorandum latræ, sed sicut aiunt, sola dulcia. Obmutescant, inquam, a stultis et indiscipulatis quaestionibus, quibus obvians beatus Ambrosius in Lucam dicit : « Cum Paulus judicaverit se nihil scire nisi Christum Jesum, et hunc crucifixum, Petrus nihil aliud nisi Filium Dei putaverit confitendum, nos quando et quomodo natus sit, humanæ infirmitatis contemplatione rimamur. Scivit Paulus quod in istis quaestionibus magis offendiculum quam ædificationis profectus esset, et ideo judicavit nihil se scire nisi Christum Jesum, et hunc crucifixum. Scivit Petrus, quod in Filio Dei omnia sint; omnia enim Pater dedit Filio. Si omnia dedit, eternitatem, majestatemque transfudit. » Hæc Ambrosius.

At illi disputatores importuni, qui nihil credere noverunt vel volunt, nisi quod intellectu et ratione valent comprehendere, non cessant a quaestionibus indiscipulatis, nisi auctoritas apostolica illis modum ponat. Quod qualiter fieri debeat, vestra perspicat prudentia, non per nos instruenda, cum simus potius nos minimi per vos magnos instruendi et constringendi ad antiquos terminos fidei. Pro quibus tenendis, et minime transgrediendis nos parvuli tanto fiducialius certabimus, favente Christo, quanto evidentius apostolica nobis assistet auctoritas, prout mihi pusillo catenus astitit, sicut in præmissis epistolis a sede apostolica missis, ac præme facientibus apparet. Majoris autem in scriptis Romanorum pontificum Leonis et Gregorii, cæterorumque jam cum Deo regnantium firmissimum fuit mihi, et est refugium, sicut in epistola quadam expressi, cujus hic textus est :

« INNOCENTIO divina favente Clementia sedis apostolicæ antistiti frater G. suæ sanctitatis qualiscunq; e servus devotas orationes cum obedientia. Domine, refugium tu factus es nobis in Domino, qui priusquam fierent montes aut formaretur orbis terræ, te prædestinavit nobis pium patronum contra violentiam impiorum. Puto enim, si non esset nobis apostolicæ sedis asylum, jam reducti essemus ad nihilum per iniquas potentias impiorum. Sed tu, beate vir, qui non soles abire in consilio impiorum, nec sedes in cathedra pestilentiæ, sed in cathedra potestatis apostolicæ, per tuæ pietatis eximium affectum factus es nobis refugium, imo æterna Christi pietas, quæ regnat in corde tuo, facta est nobis turris fortitudinis a facie impiorum, qui nos affligerunt et affligunt. Petro Leonis tyrannizante multa sumus passi ab ejus fautoribus, quando vidimus impium superexaltatum et elevatum sicut cedros Libani. Sed transivi, et ecce non erat (Psalm. xxxvi). Hæreses autem sunt, quia eas oportet esse Apostolo asserente, inter has laboravimus, et adhuc

laboramus. Nam pro eo, quod aliquando scriptis ac dictis confutavimus hæreticum sensum quorundam assentium: Christi corpus extra Ecclesiam etiam ab excommunicatis confici (17), nisi tu, Pater, mihi tunc fuisses in refugium, hæretici me damnassent quasi hæreticum. Sed quia residuum bruchi parata est comedere locusta, succedunt malis mala. Nam de fumo putei abyssi, ut Joannes in Apocalypsi prævidit, nunc exierunt locustæ, videlicet plures discipuli Petri Abailensis, affirmantes hominem de virgine sumptum non esse Deum, sed ipsius Dei singulare habitaculum, in quo cum habitet omnis plenitudo Divinitatis corporaliter, non tamen dicunt ei convenire nomen Deitatis, ut Deus dicatur, nisi figurativa locutione qua continens pro contento, vel contentum pro continente nominamus. Etenim figurativa locutio, si habens pro habito nominatur, quod plerumque solet fieri, uti manufactum templum vocamus ecclesiam, propterea quod habet vel continet Ecclesiam, id est justos in ea convocatos. Et in Evangelio ubi dicitur: *Credidit ipse, et domus ejus tota* (Joan. iv), familiæ datur nomen domus, quia familia habet, vel continet domum. Ita, inquit, figurativa est locutio, quando vel homini Deum in se habenti assignamus nomen Dei, vel Deum in homine manentem dicimus hominem. Nos autem, quia Deum proprie hominem, et hominem Deum prædicamus, ne forte in vacuum curramus, tibi Pater, per latorem præsentium super hac quæstione misimus tractatum, quem si tua approbat auctoritas, iterum cantabo, quod et antea cantavi: *Domine, refugium tu factus es nobis* (Psal. LXXXIX), non quod confidam in te mortali homine, sed in Petro, imo in petra, cujus fortitudini prævalere non poterunt portæ inferi. Contingat ergo mihi etiam nunc, et quandiu vixero, jucundari assidue psallendo: *Domine, refugium tu factus es nobis*, et cætera usque in finem Psalmi.

EPISTOLA XXI.

C. cardinalis ad Gerhohum epistola. Laudat ejus doctrinam, monetque ut de subtilioris argumenti rebus coram rudibus ne disputat.

C. Dei gratia sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconus cardinalis, reverendissimo suo G. magistro, salutem et dilectionem.

Scientiam et sanam doctrinam vestram Romana Ecclesia a longo tempore et cognovit, et utpote canonicarum Scripturarum auctoritate vallatam modis omnibus comprobavit. Nosque etiam, qui frequenti vobiscum disputatione contulimus, hoc idem sensitimus, et sentimus. Ideoque super eo, quod vulgari sermone de persona vestra in curia nostra referebatur, non modice mirabamur, nec unquam animum ad credendum induximus. Nunc autem, quia scripta vestra per fidelem nuntium vestrum vidimus, legimus et cognovimus, quæ a vestris æmulis dicta sunt, vana penitus reputamus. Consulimus

(17) Admittit alibi Gerhohus id confici quoad essentiam, non quoad fructum.

A autem dilectioni vestræ, ut collationes hujusmodi in populari frequentia facere nulla ratione curetis, ne occasione vobis obloquentium, quod absit! populus in errorem inducatur.

EPISTOLA XXII.

Hyacinthi cardinalis ad Gerhohum epistola. Scribit papam controversiæ De gloria et honore Filii hominis, ut optaverat, intentum esse, simulque docet Alexandrum ab universa Ecclesia paucis exceptis, legitimum pontificem haberi.

Hyacinthus, Dei gratia sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconus cardinalis, plurimum in Christo dilecto amico suo magistro G. de Richersperge salutem, et sinceram in Christo dilectionem.

B Vestræ charitatis litteras cum omni benignitate recepimus, et his, quæ in eis continebantur, diligentius inspectis cum domino papa super eis satis contulimus. Qui licet multis intendere habeat, tamen quæstioni vestræ succincte respondit. Nos tamen non sine magna serimus [fuius] admiratione, quod ita sero et domino papæ, et nobis scripsistis. Quippe nullatenus credens menti vestræ discretionis posse suaderi, quod Octaviani intrusio, qui absque alicujus electione sive cardinalium sive non cardinalium, diabolico ausu se ipsum inmantare præsumpsit, domini papæ electioni canonicè celebratæ valeat derogare, præsertim cum ab omnibus regibus, qui Christiano nomine censentur, uno solo excepto sit approbata ab omnibus, etiam principibus tam sæcularibus quam ecclesiasticis regni Franciæ, Angliæ, Scotiæ, Hiberniæ, Hispaniæ, Siciliæ, Hungariæ, Græciæ et Orientis, a Romanis etiam et omnibus fere Italicis. Si qui autem eorum cum Octaviano sentiunt, sine spiritu Dei ducti, sed potius imperatoris timore coacti hoc faciunt.

C Cum igitur Dominus noster sibi honorem non assumpserit, sed magis a fratribus vocatus sicut Aaron a Moyse fratre suo, vos qui spiritu Dei agimini, pro ipsius et Ecclesiæ fidelitate murum inexpugnabilem vos debetis constituere. Vestram itaque in Domino attentius sollicitamus charitatem, quatenus ad Ecclesiæ pacem omnifarie intendentes vestram voluntatem nobis confidenter velitis aperire, quia, in quantum cum Deo poterimus, vobis curabimus D satisfacere.

EPISTOLA XXIII.

Idem ad Ottonem I, episcopum Frisingensem. Tuetur Hilarium adversus quemdam non nominatum auctorem, qui volebat, ab illo traditum fuisse, corpus Christi non esse glorificatum ultra cæterorum sanctorum corpora, nec humanam in Christo naturam in accepta gratia excedere excellentiam cujuslibet angeli.

Venerabili Frisingensis (18) Ecclesiæ antistiti O., frater G. de Richersperge, devotas orationes cum fidei obsequio

Nuper venit in manus nostras quidam libellus vestræ prudentiæ destinatus, tanquam a vobis exami-

(18) Ex cod. Admont. Digitized by Google

mandus et approbandus. Qui cum de doctrina magistri Gilberti sit contextus, qualem in glossis ejus deprehendimus, et reprehendimus in scriptis, quæ antehac vobis, et vestris misimus, in fine suo tanquam scorpionis cauda venenum diffundit longe per-versius quam unquam in præteritis hæresibus de Christo habitis legerimus. Etenim Ariani, Photiniani, Apollinaristæ, Bonosiani ac cæteri hæretici, qui Christo detraxerunt, eum, licet Patri supponentes, angelis tamen excellentiorem docuerunt. Nam etiam de sancta ejus Genitrice hoc sancta credit et celebrat Ecclesia, quod super choros angelorum sit exaltata, in qua pura humanitas agnoscitur glorificata. Novitas vero istius doctrinæ suadet credendum de homine, quem Pater sanctificavit et misit in mundum, quod corpus ejus non sit glorificatum ultra cæterorum corpora sanctorum, nec ipse in gratia, quam accepit, excedat excellentiam cujuslibet angeli.

Ad hujus pestiferæ doctrinæ sensum confirmandum putant se habere patronos magnos Hilarium et Augustinum. Dicit enim Hilarius libro undecimo de sancta Trinitate: « Cum igitur hæc terrenorum corporum origo in habitu potioris excedat, et conformis gloriæ Dominici corporis fiat Deus in forma servi repertus, ut qui nobis formam glorificati corporis sui tribuit, ipse corpori suo nihil ultra possit quam nobis ac sibi commune præstare? » Hæc dicta Hilarii præcedentibus et subsequentibus collata sensum habent catholicum, nostræque assertioni per omnia consonum. Hoc evidenter clarere in nostris codicibus, diligenter emendatis, ubi sententia præmissa, cum sub interrogatione legitur, sine errore intelligitur. Tale est illud in Apostolo ubi, cum dicitur: *Quis accusabit adversus electos Dei?* (Rom. viii), subnectitur: *Deus qui justificat?* (Ibid.) Quod si legatur interrogative, ut oportet, dicaturque: *Deus, qui justificat?* intellectus bonus omnibus capientibus eum generatur. Si vero affirmative, sensus est errore plenus. Ita nimirum cum dicit Hilarius de Christo: « Ut qui nobis formam glorificati corporis sui tribuit, ipse corpori suo nihil ultra possit quam nobis ac sibi sit commune, præstare, » si legatur interrogative, ut oportet, sensum generat catholicum, quia sub interrogatione acrius negatur, quod dicitur: Ne videlicet Christus ita infirmus putetur, ut, qui nobis formam glorificati corporis sui tribuit, ipse corpori suo nihil ultra possit quam nobis, ac sibi sit commune, præstare. Quis enim valeat æstimare quanta suo corpori contulit, quæ sanctorum corporibus conferri penitus est impossibile? Cujus enim sancti corpus vere est cibus, vel uno eodemque tempore invenitur in locis pluribus? Quod unquam corpus quantumlibet glorificatum illi corpori comparabitur in gloria, de quo dicitur: *Ubi-cunque fuerit corpus, illuc congregabuntur aquilæ* (Matth. xxiv). Sive enim per aquilas intelligas virtutes angelicas, sive sanctas animas, in illius corporis vultum desiderant prospicere, quod quasi cor-

pus solare lumen dat lunæ, ut sit perfecta in æternum, cum directe sine terrenæ umbræ interpositione, quæ solet animabus in carne manentibus aliquando eclipsin facere, aspicit illius vultum, licet corporeum, tamen super omnia corpora sanctorum, quorum claritas comparatur stellis, clarificatum claritate, quam habuit Verbum apud Patrem, priusquam mundus fieret. Si enim, cum in monte transfiguratus apparuit, resplenduit facies ejus ut sol, quanto magis nunc in monte celsitudinis paternæ sicut sol lucet in virtutesua, qualisejus facies Joanni demonstrata in Apocalypsi patenter illum distinguit a sanctis aliis, qui fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum? De nullo quippe illorum legitur, quod fulgeat, sicut sol lucet in virtute sua, cum quisque illorum sit fulsurus in virtute non sua, sed illius, qui tunc erit omnia in omnibus, cum totus Christus erit Patri subjectus in suis membris omnibus. Solus autem Sol justitiæ in suo solari corpore detersa mortalitatis nube fulgebit in virtute sua, clarificatus videlicet gloria Patris et sua. Intravit quippe in gloriam suam.

Suam dico, non alienam, quia gloriæ divinæ omnipotentis, quam Christus in humanitate accepit, in Divinitate sua æternaliter habuit et habet. Neque enim Divinitatis gloria, potentia, sapientia, benignitas æterna, immensa sic data est homini assumpto, ut ablata sit Verbo, quia Verbum caro factum sic dedit homini assumpto gloriam totam, quam habuit, ut eam totam retinuerit. *Sacramentum hoc magnum est*, ait Apostolus, *quod manifestatum est in carne, creditum est mundo, assumptum est in gloria* (I Tim. iii). Quæ nimirum gloria Verbi est per naturam, sed hominis assumpti per gratiam, quoniam et ipsa talis assumptio facta est per gratiam. Sensusse hoc sanctum Hilarium satis invenient, qui diligenter legunt illum. Legitur enim apud illum: « Gloria omnis non Verbo, sed carni acquirebatur; » et alibi: « Profecto ei, quod accepit, ejus claritatem expostulat, unde non destitit; » et iterum: « Ut id, quod de tempore erat, gloriam ejus, quæ sine tempore est, claritatis acciperet. » Et alia hujuscemodi apud eum inveniuntur, per quæ confutari possunt, qui errorem suum dictis ejus adstruere præsumunt pervertendo ea in sensum prævum, quod in multis locis faciunt, de quibus non est modo dicendum per singula, quia piget iterare sæpius dictata, et Ecclesiæ Romanæ præsentata ejusque pontificibus Innocentio et Eugenio insinuata, et ab eis approbata, utpote antiquis pontificum Romanorum doctrinis consona.

Et quidem de Hilario non mirum, quod illius dicta tanquam obscura depravant. Verum de dictis Augustini, ab eis depravatis, valde miramur, sive per imprudentiam, sive per impudentiam acciderit, quod sententia illius apud eos errorem genuit, si tamen ab illo, et non potius a patre mendacii conceperunt sensum hunc falsissimum, quo affirmant, hominem assumptum in unam Trinitatis personam

non excedere dignitatem angelicam. Ut autem evidentius fiat, quæstionis verba Petri discipuli episcopi Gilberti ponamus. Contra nos enim scribens dicit inter cætera : « Constat Christum Patre, secundum humanitatem, semper minorem esse, cum in illa, quam nominamus humanitatem, natura non excedat, ut ait Augustinus, excellentiam angelorum, quod jam corpori suo præstitum est commune sibi et nobis. » Et paucis interpositis ait : « Cum, inquam, hæc corpori suo præstitit, gloria sibi sit et nobis communis, qualiter corpus suum in eadem gloria sit Deo Patri æquale, investigare otii est non industria, cum etiam Augustinus dicat in sermone capite septimo super Joannem : Unigenitus autem cum sit Dominus omnium, procul dubio est Dominus angelorum natura, qua Deus est, non angelis sed Patri potius æqualis, gratia vero, qua homo est, non excedit excellentiam cujuslibet angeli. » His Augustini dictis quasi pro argumento habitis prosequitur suæ textum argumentationis dicens : « Audiant (19) Augustinum Christum in gratia humanitatis non esse angelis excellentiorem, et corpus ejus in gratia, quod habet, Patri æquale esse asseverantem. Nempe si dixisset in natura, qua homo est, non excedit angelorum excellentiam, forsitan aliqua eis dimitteretur tergiversandi facultas. Quod tamen propterea nos induxisse intelligant, quoniam arbitramur hoc saltem eos posse intelligere, quod aliud est natura, quæ spectat ad creationis auctoritatem, et aliud gratia, quæ pertinet ad donantis largitatem. Si enim idem intelligitur esse gratiam, qua homo est, et naturam assumptam, citra significationem professionis videbitur locutus auctor, cum in ea natura fuit ante citra excellentiam angelorum. Qui profecto si conformis esset in sui corporis gloria Deo, nihil haberet, quod ultra posset corpori suo præstare præter illud, quod jam præstitit.

In his argumentationibus cum pro minimo sit mihi, ut ab eis judicer, qui datam Christo gloriam divinam immensam contrahant ad mensuram dignitatis angelicæ, cui etiam sanctos homines æquandos credimus; tamen quia ferre non possumus Augustini dicta sic ab illis depravari, ut ipse putetur consentaneus eorum errori, non piget hic ipsa ejus verba inserere. In sermone quippe capite septimo super Joannem distinguens inter Unigenitum Dei Filium et membra ejus, filios scilicet adoptivos ait : « In Filio nos Pater diligit, quia in ipso nos elegit ante mundi constitutionem. Qui enim diligit Unigenitum, profecto diligit et ejus membra, quæ adoptavit in eum per eum. Nec ideo pares sumus Unigenito Filio, per quem creati et recreati sumus, quia dictum est : Dilexisti eos sicut et me. Neque enim semper æqualitatem significat, qui dicit : Sicut illud, ita et illud, sed aliquando tantum quia est illud, est et illud, aut quia est illud, ut sit et illud. Ita et hoc loco dilexisti eos, inquit, sicut et me dilexisti.

sti. Quod aliud nihil est, quam dilexisti eos, quoniam et me dilexisti. Non enim membra Filii non diligeret, qui diligit Filium, aut alia causa est diligendi membra ejus, nisi quia diligit Filium, sed diligit Filium secundum Divinitatem, quia genuit illum æqualem sibi. Diligit eum etiam secundum id, quod homo est, quia ipsum Unigenitum Verbum etiam caro factum est, et propter Verbum est ei chara Verbi caro. Nos autem diligit, quoniam sumus ejus membra, quem diligit. Quapropter incomprehensibilis est dilectio, qua diligit Deus neque mutabilis. » Et paucis interpositis ait : « Cum igitur eorum, quæ fecit, nihil oderit, quis digne possit eloqui, quantum diligit membra Unigeniti sui, et quanto amplius ipsum Unigenitum, in quo condita sunt omnia visibilia et invisibilia, quæ in suis generibus ordinata sunt, ordinatissime diligit. Membra quippe Unigeniti ad angelorum sanctorum æqualitatem gratiæ suæ largitate perducit. Unigenitus autem cum sit Dominus omnium, procul dubio est Dominus angelorum natura, quia Deus est non angelis sed Patri potius æqualis : gratia vero quia homo est, quomodo non excedit excellentiam cujuslibet angeli, cum sit una persona carnis et Verbi ? »

Hic notandum est furtum Gilbertinorum. Nam cum interrogando dicat beatus Augustinus : « Quomodo non excedit excellentiam cujuslibet angeli ? » adverbium interrogativum de medio verborum ejus furati sunt, et constanter ejus verbis affirmant, quod ipse per interrogationem vehementius negat. Dicunt illi de Christo : « Non excedit excellentiam cujuslibet angeli, » quod sentire omnino hæreticum est, quodque docere diabolicum, quia sicut diabolus mendax est et pater mendacii, sic doctores isti pariunt mendacium in cordibus auditorum, eorum permaxime, qui, quoniam charitatem veritatis non receperunt, mittit illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio, et tali mendacio, quo non est pejus mendacium, cum videlicet contra fidei Christianæ veritatem quis docet pertinaciter falsitatem. Quid enim falsius eo, quod ipsi dicunt, Christum secundum quod homo est, vel secundum gratiam, quam in eo habet, quod homo est, non excedere dignitatem cujusque angeli? Quid autem verius eo, quod docet beatus Augustinus interrogando, s.c. dicens : « Quomodo non excedit excellentiam cujuslibet angeli, cum sit una persona carnis et Verbi ? » Quod idem est, ac si dicat : revera excedit excellentiam cujuslibet angeli. Quæris quantum excedat? Audi Apostolum : *Tanto, inquit, melior angelis effectus, quanto præ illis differentius nomen hæreditavit. Cui enim dixit angelorum (Hebr. iv) : Datum est nomen, quod est super omne nomen? (Philip. ii.)* De hoc nomine homini a Deo Patre dato, et eidem in glossis magistri Gilberti super Apostolum denegato sub titulo cujusdam Ambrosii monachi, cognomento

Audberti, alias tanta scripsimus ad vos et vestros clericos valenter litteratos, ut hic videatur superfluum dicta repetere, cum prædictus episcopus Gilbertus tunc fuerit per vos et vestros erga me verisimiliter excusatus, quod non ita senserit, ut ille Ambrosius, cujus ideo forte sententiam posuit, quia eam in glossis antiquioribus positam invenit. Sed isti ejus discipuli, qui gloriam et gratiam naturæ humanæ in Dei Filium assumptæ absque mensura datam, redigunt et contrahunt ad mensuram gloriæ vel sanctorum hominum depravando Hilarium, vel sanctorum angelorum depravando Augustinum, sicut in præmissis apparet, nisi compescantur, faciunt, ut in memoriam redeat iniquitas magistri eorum in conspectu Domini, et sanctæ Romanæ Ecclesiæ, cujus pontificibus antiquis et novis contraria est hæc doctrina tam perversæ novitatis.

Argumenta vero eorum satis mirari non possumus, in quibus Arianorum dogmata ex parte suscitari deprehendimus; aunt enim ad dignitatem et gloriam majestatis quam plurimum pertinere, quod quis remunerat obedientem, exaudit interpellantem, postulanti subjicit omnia, subjicit sub pedibus, offerentem benedicit, nemo prorsus nisi non catholicus, qui ignoret ut gentilis, qui neget ut judæus, qui demtet ut antichristus, audeat inficiari. Etenim tanquam sacerdoti magno, cujus origo a Patre, inenarrabilis dedit Pater benedictionem omnium gentium. Quis autem major est, qui benedicit, an qui benedicitur?

Assertiones istæ quondam fuerunt Arianorum, Filium Patre minorem asserentium, et a sanctis Patribus rationabiliter illis obviatum est, eo quod obedientia voluntaria, non coactitia pro salvandis hominibus exhibita homini sic obedienti magis deputatur ad gloriam quam ad ignominiam. Denique propter hoc *Deus illum exaltavit, et dedit illi nomen, quod est super omne nomen* (Phil. 1), propter hoc *subjecit omnia sub pedibus ejus* (Ephes. 1). Hæc ipsa obedientia fuit postulatio, in qua fuit dignus exaudiri pro sua reverentia; pro sua, inquam, reverentia, in quo nulla fuit culpa, quemque sic postulare non coegit necessitas propriæ miseræ, sed pietas misericordiæ hoc exegit, ut sic perditam restauraret. Quod utique opus restorationis non est minus opere creationis. Imo venerabilius est, quod per hominem resurrectio mortuorum, qui vitam demeruerunt, quam quod per Verbum creatio vivorum, qui nihil boni meruerunt. Quia mirabilius est vitam restitui mortuis, qui mortem sempiternam meruerant, quam vitam dari eis, qui nihil meruerant. Esto tamen, ut, cum per suam obedientiam omnia subjecerit Patri, ut sit Deus omnia in omnibus, tunc et ipse Patri sit subjectus (quod, sicut asserit Augustinus, ideo dicitur, ne humana substantia, quantumlibet glorificata putetur in divinam substantiam commutata versibilitate naturæ, quem sensum sancta Ecclesia damnavit in hæretico Eutychete); esto, inquam, ut sit in æternum Patri sub-

jectus homo Deus, Dei Filius, nunquid tamen ista subjectio pia et voluntaria deputanda est illi ad ignominiam? Absit! Dicit enim sanctus Ambrosius in libro quinto ad Gratianum imperatorem: «Sicut in Christo per carnem, quæ est pignus nostræ salutis, sedere nos in cœlestibus Apostolus dixit, utique non sedentes: sic et ille per nostræ assumptionem naturæ dicitur subjectus in nobis.» Item: «Scriptum est: *quia cum mortui essemus peccatis, convivificavit nos in Christo, cujus gratia estis salvati* (Ephes. 1), et simul suscitavit, simulque fecit sedere in cœlestibus in Christo Jesu. Agnosco scriptum, sed non ut homines sedere ad dexteram sibi patiatur Deus, sed ut in Christo sedere, quia ipse omnium fundamentum est, et ipse est caput Ecclesiæ, in quo communis secundum carnem natura prærogativam sedis cœlestis emeruit. Sicut, ergo nos in illo sedemus per corporæ communionem naturæ, ita et ille, qui per susceptionem nostræ carnis maledictum pro nobis factus est, cum maledictum utique in benedictum Filium Dei non cadat; ita, inquam, et ille per obedientiam omnium erit subjectus in nobis, cum gentilis crediderit, cum Judæus agnoverit, quem crucifixit, cum Manichæus adoraverit, quem in carne venisse non credit, cum Arianus omnipotentem confessus fuerit, quem negavit; cum postremo in omnibus fuerit sapientia Dei, justitia, pax, charitas, resurrectio. Conclusionem igitur totius absolutionis breviter colligamus. Unitas potestatis opinionem injuriosæ subjectionis excludit.» Idem: «Quod si quæris, quemadmodum sit subjectus in nobis, ipse ostendit dicens: In carcere eram, et convenistis ad me; infirmus eram, et visitastis me; in eo infirmus, in quo subjectus (Matth. xxv).»

Hæc dicente Ambrosio, recte intelligamus Filium Patri subjiciendum in membris, cum peracta et consummata fuerit subjectio membrorum ipsorum. Quod si etiam in suæ personæ humanitate futura est illa subjectio, quam consequitur, ut sit Deus omnia in omnibus, non tamen arbitranda est injuriosa, sed gloriosa. Nam in ipsa quoque Divinitate legimus Filium Patri subjectum, nec tamen ideo minorem vel inferiorem putandum vel habendum. Hinc in exemplo fidei, Sirmio ab Orientalibus contra Photinum scriptæ, inter cæteros errores etiam hic error damnatus est, quo putatus est aut Filius Patri non subjectus, aut si subjectus, minime coæquandus. Dicunt ergo Patres jam dicti concilii: «Si quis Dominum et Deum et Patrem Filium, quia Dominum a Domino, duos dicat Dominos. anathema sit. Non enim ita exæquamus vel comparamus Filium Patri, ut subjectum non intelligamus, neque enim descendit in Sodomam sine Patris voluntate, neque pluit ex se, sed a Domino, auctoritate scilicet Patris, nec sedet in dextera a semetipso, sed audit Patrem dicentem: Sede ad dexteram meam.» De hac sententia synodali tractans Hilarium dicit inter cætera: «Non comparatur, nec coæquatur Filius

Patri, dum subditus per obedientiæ obsequiam est, dum pluit Dominus a Domino, dum ad dexteram Dei coudedit, dum mittitur, dum accipit, dum in omnibus voluntati ejus, qui se misit, obsequitur. Sed pietatis subjectio non est essentiæ diminutio, nec religionis officium degenerem efficit naturam, eum per id, quod innascibilis Pater Deus est, et unigenitus Filius Dei Deus sit, Deus tamen unus sit, et subjectio Filii doceatur et dignitas, dum ei ipsi non nisi Filius nuncupandus subjicitur. Quod cum Dei Patris sit, tamen ex natura sibi sit nomen habens non alieni, sed ejus, cujus et Filius est, et sit Patri et obsequio subjectus et nomine, ita tamen ut subjectio nominis proprietatem naturalis atque indifferentis testetur essentiæ; sic loquente Hilario de Filii subjectione in sua divinitate, non diminuta per subjectionem coæqualitate, in qua et is qui subjicitur, et is cui subjicitur, unus Deus altissimus adoratur. » Et nos ejus tenendo vestigia eisdem pene verbis affirmamus, quod pietatis subjectio non est gloriæ diminutio, nec religionis officium degenerem facit naturam humanam in unigenito Dei Filio, cum per id, quod innascibilis Pater Deus est, et filius virginis idemque Filius Dei Patris Deus sit divinitate Verbi assumptis, homini assumpto plenarie data et innata, ita scilicet, ut non ex adoptione, sed ex natura filiationis vocetur et sit Filius Dei Patris, Deus et ipse nominandus æque ut Pater suus, nomen habens non alieni sed ejus, cujus et Filius est, et sit Patri et obsequio subjectus et nomine, ita tamen, ut subjectio nominis proprietatem naturalis atque indifferentis testetur essentiæ, qua homo assumptus Deus est æque ut Verbum assumens, et Pater Verbum gignens atque Spiritus sanctus de Patre ac Verbo procedens, non duplicata vel triplicata Divinitate, quæ in summa semper manet simplicitate, sive de homine, cui plena data est, prædicetur juxta illud Isaïæ: *Puer natus est nobis, filius datus est nobis, et vocabitur nomen ejus admirabilis, consiliarius, Deus fortis, Pater futuri sæculi* (Isa. ix), sive de tribus personis unius Trinitatis collectim enuntiatur. Sicut enim Patris et Filii et Spiritus sancti una est divinitas, ita Verbi assumptis hominem, et hominis in Verbum assumpti eadem una est divinitas, uti nuper scripsimus venerabili Patri universalis Ecclesiæ papæ Adriano. Sed cum ei scriberemus, nondum ad nostram notitiam venit ista, contra quam nunc agimus, doctrina de gloriæ in homine assumpto hac mensura, qua coæquatur angelis ipse, qui est Dominus angelorum non solum in divina essentia, in qua ipsos creavit angelos, sed etiam in humana, in qua Patri obediens ipsorum numerum redintegrans implevit ruinas, conquassavit capita in terra multorum de torrente in via bibens, propterea exaltavit caput. Ideo enim jurejurando fecit illum Dominus crescere in ea natura, in qua potuit crescere, in qua etiam, ut crearet, ac non Judæorum Deus tantum, sed et gen-

tium Deus esset, benedictio est omnium gentium data illi.

Habet hic occasionem contradicendi adversarius, ut supra notavimus. Quis, inquit, major est, qui benedicit, an qui benedicitur? Nonne secundum Apostolum major est, qui benedicit? Hic, ne contra philosophos apud se sapientes videamur velle philosophari, simpliciter eis ostendimus quod, etsi major sit, qui benedicit, quam qui benedicitur, interduo tamen ipse benedictus jam accepta benedictione non est minor, imo aliquando et major eo. Nam si episcopus, annuente ac permittente archiepiscopo, benedicit aliquem in episcopum, quoniam et hoc licet fieri secundum censuram canonam, nonne is, qui ante benedictionem fuit minor, suscepta benedictione benedicti fit æqualis? Item: Aliquis in archiepiscopum electus, et ab aliquo suffraganeorum cæteris cooperantibus benedictus, etsi ante benedictionem fuit minor benedicente, tamen jam benedictus non minor, sed major est habendus. Ergo præmissum illud Apostoli dictum sic est intelligendum, ut non generet intellectum absurdum, fideique sanæ contrarium. Nam benedictus ille homo, qui venit in nomine Domini, sic est a Patre, cooperante Spiritu sancto, benedictus, ut sit non inter omnia, sed *super omnia Deus benedictus in sæcula* (Rom. ix). Proinde accepta benedictione tanta non est minor homo benedictus Deo se ita benedicente, ut sit super omnia Deus benedictus. Hac benedictione donatum est illi nomen, quod est super omne nomen, ante ejus donationem vere natura humana minor divina fuit, sed in Filio Dei nomine summo glorificata latenter in conceptione, patenter in ascensione sic est magnificata, ut ejus magnitudo sit immensa, quæ non molis dilatatione, sed virtutis immensitate pensanda est, maxime postquam donatum est ei nomen, quod est super omne nomen, sic est manifestatum mundo, ut in omnem terram exierit sonus apostolorum contestantium, quod, sicut a summo cælo egressio ejus, ita occursus ejus usque ad summum ejus.

Etsi ergo major eo fuerit Pater summus ante benedictionem, tamen ipse jam per Patris benedictionem et glorificationem proventus usque ad summum, non est in gloria sibi data minor dante habendus, cum jam omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris. Unde Hilarius libro nono de Trinitate ait: « Si igitur donantis auctoritate Pater major est, nunquid per doni confessionem minor Filius est? Major itaque est donans, sed minor jam non est, cui unum esse donatur. Si non hoc donatur Jesus, ut confitendus sit in gloria Dei Patris, minor Patre est: si autem in ea gloria donatur ei esse, in qua Pater est, habes et in donantis auctoritate, quia major est; et in donati confessione, quia unum sunt. » Item: Major Pater est, dum gloriam assumpto homini rogatur, ut reddat; filius minor non est, dum gloriam resumit apud Patrem. » Item: « Glorificaturus Filius Pater major est, glorificatus in Patre Filius

minor non est. » Hæc dicente sancto Hilario nos A
 eisdem consona sentiendo possumus dicere : Bene-
 dicturus Filium Pater major est, benedictus a Patre
 Filius minor non est, maxime illa benedictione, qua
 sic benedictus est, ut veniret in nomine Domini,
 hoc est, ut nomen Domini sit nomen ejus, non eo
 modo, quo est multorum dominorum, siquidem sunt
 domini multi, ac proinde nominantur domini, sed
 eo modo, quo nomen Domini congruit soli Deo re-
 gnanti et dominantī super omnia dominatione di-
 vina, quam semper habuit Christi divinitas, quam-
 que Patre benedicente accepit ejus humanitas, ut in
 forma quoque servi haberet nomen Domini et veni-
 ret benedictus in nomine Domini.

Hac benedictione dulcedinis præventus est ab æter-
 no, quando prædestinatus est homo Filius Dei futu-
 rus; Filius dico, non ut cæteri secundum gratiam
 adoptionis, sed in virtute secundum spiritum sanc-
 tificationis, qua eum Pater sanctificavit in eo ipso,
 quod Pater ejus dici et esse volens, gloriam, glori-
 am dedit illi sicut et benedictionem omnium gen-
 tium, scilicet ut sit Deus non Judæorum tantum,
 sed et omnium gentium dedit illi, et testamentum
 suum confirmavit super caput ejus. Caput enim il-
 lius hominis taliter benedicti et sanctificati est Deus,
 vel si magis dici placet, ipsa ejus divinitas, sine qua,
 si quis hominem illum intelligit, tale est, ac si ho-
 minem alium sine suo capite, quod in essentia ejus
 est principale, hominem æstimet esse posse. Princi-
 pale primi hominis, qui factus est in animam viv-
 entem, fuit mens intellectualis. At ille, cum in hoc
 honore esset, non intellexit, nolensque intelligere,
 ut bene ageret, suum caput nimis deturpavit, quia
 intellectuale ac rationale suum, depravavit, sicut
 etiam adhuc imitatores ejus deturpant caput suum
 velato capite orando, id est inter orandum sensibi-
 lia potius quam intelligibilia Dei dona desiderando.
 Tale velamen super cor Judæorum terrena potius,
 quam cœlestia bona desiderantium, est positum, et
 ideo claritatem vultus Christi, Solis justitiæ, splen-
 dentis divina claritate, qui est homo secundus ho-
 mini primo incomparabiliter præferendus. Princi-
 pale namque secundi hominis, qui factus est in spi-
 ritum vivificantem, non est mens intellectualis, sed
 divinitas superintellectualis, sine qua si quis illum
 cogitat, tale est, ac si hominem alterum sine suo
 principali cogitet esse hominem, quod est impossi-
 bile. Proinde, qui hominem, in Dei personam assump-
 tum, sine sua divinitate cogitant, ipsi, quantum
 in ipsis est, ipsum capite suo privant falso intelle-
 ctu, quoniam vere id fieri non potest. Unde Augu-
 stinus in sexto libro de sancta Trinitate : « Quomo-
 do caput Christi Deus, id est caput Christi Trini-
 tas, cum in Trinitate sit Christus, ut sit Trinitas ?
 An quod est Pater cum Filio caput Pater est ei, quod
 est ei solus Filius ? Cum Filio enim Pater Deus : so-
 lus autem Filius Christus est, maxime quia jam Ver-

bum caro factum loquitur, secundum quam humi-
 litatem ejus etiam major est Pater, sicut dicit : Quo-
 niam Pater major me est, ut hoc ipsum Deum esse,
 quod illi cum Patre unum est, caput sit hominis
 mediatoris, quod ipse solus est. Si enim mentem re-
 cte dicimus principale hominis, id est tanquam ca-
 put humanæ substantiæ, cum ipse homo cum mente
 sit homo, cur non multo congruentius multoque
 magis Verbum cum Patre, quod simul Deus est,
 caput est Christi, quamvis Christus homo nisi cum
 Verbo, quod caro factum est, intelligi non possit ?
 Item libro secundo : « Assumptus est homo, in qua
 forma ipsius Dei Verbi persona præsentaretur, non
 ut haberet Verbum sicut alii sancti sapientes, sed
 præ participibus suis, non utique quod amplius ha-
 bebat Verbum, ut esset quam cæteri, excellentiore
 sapientia, sed quod ipsum Verbum erat. Aliud enim
 Verbum in carne, aliud Verbum caro, id est aliud
 Verbum in homine, aliud Verbum homo. Caro enim
 pro homine posita est in eo, quod ait : *Verbum caro
 factum est* (Joan. 1). » Item libro IV exponens illud
 Sapientis : « Emitte, Domine, sapientiam de sede
 magnitudinis tuæ. Aliter, inquit, mittitur, ut sit (20)
 in homine, aliter missa est, ut ipsa sit homo. In
 animas enim sanctas se transfert, atque amicos Dei
 et prophetas constituit, sicut etiam implet sanctos
 angelos, et omnia talibus ministeriis congrua per
 eos operatur. Cum autem venit plenitudo temporis,
 missa est, non ut impleret angelos, nec ut esset an-
 gelus, nisi in quantum consilium Patris annuntia-
 bat, quod et ipsius erat, nec ut esset cum homini-
 bus aut in hominibus, hoc enim et antea in Patri-
 bus et prophetis, sed ut ipsum Verbum caro fieret,
 id est homo fieret. »

Idem libro primo : « Quia forma Dei accepit for-
 mam servi, utrumque Deus et utrumque homo, sed
 utrumque Deus propter accipientem Deum, utrum-
 que autem homo propter acceptum hominem. Neque
 enim illa susceptione alterum eorum in alterum con-
 versum atque mutatum est. Nec Divinitas quippe in
 creaturam mutata est, ut desisteret esse Divinitas,
 nec creatura in Divinitatem, ut desisteret esse crea-
 tura. »

His Augustini dicis diligenter perspectis apparet,
 hominem Deo, et Deum homini sic unitum in una
 Trinitatis persona, ut hæc ipsa hominis cum Deo
 unitio sit illa sanctificatio, qua Pater illum sanctifi-
 cavit, et misit in mundum, et illa benedictio, qua
 idem homo venit benedictus in nomine Domini rex
 Israel, quem Deus Pater benedixit in æternum, ut
 regni ejus non sit finis, quomodo nullus est finis
 æternitatis. Hinc est quod etiam, priusquam natus
 puer sciret vocare patrem vel matrem, sicut in Isaia
 legitur, ipso regnante, ac terram suam defensante
 ablata est fortitudo Damasci, et spolia Samariæ co-
 ram rege Assyriorum. *Voca, inquit, nomen ejus, Ac-
 celerata spolia detrahere, Festina prædari : quia ante-*

quam sciat puer vocare Patrem et matrem, auferetur fortitudo Damasci et spolia Samariæ (Isai. viii), quia videlicet contra tribum Juda, de qua nasciturus erat iste puer, Damascus per puerum hunc necdum natum defensa est ab illis tribus Juda et Jerusalem, spoliata Samaria et Damasco per regem Assyriorum, qui Samariam destruxit, et Damascum sibi subjugavit, ac taliter humiliavit, ut non posset prævalere domui David, in qua puer iste regnavit, antequam haberet patrem optivum et matrem virginem. Bene igitur vocatum est nomen ejus *accelera*, *spolia detrahere*, *festina prædari*, quia mira fuit acceleratio, mirabilis festinantia pueri hujus ante nativitatem suam præliantis, hostesque suos despoliantis. Erat itaque per sacramentum unitatis in Verbo regnante super omnia homo tunc assumendus, et nunc assumptus in Deum Dei Filium. Propterea teste Apostolo, Christus in deserto tentabatur. *Neque tentemus*, ait, *Christum, sicut quidam eorum tentaverunt (I Cor. x)*. Ostendens Christum, licet necdum natum, jam tunc in deserto fuisse tentatum. Lege Hieronymum de hoc sacramento unitatis in sermone de assumptione beatæ Mariæ satis copiose disputantem, et affirmantem auctoritate Scripturarum, Deum homini concorporatum et hominem Deo coæternum, cum tamen nec ininitabilis sit homo, nec nomen corporis aut proprietas conveniat Spiritui summo. Quid me interrogas de hominis in Deum æternum assumpti æternitate? interroga Hieronymum, qui affirmat hominem Deo coæternum. Consentit vero ei beatus Ambrosius in Lucam exponens illud: *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo (Matth. xxviii)*. « Si omnia, inquit, dedit æternitatem majestatemque transfudit. » Proinde argumentare, quantum velis, ut homini detrahas æternitatem et immensitatem cui a Patre suo tradita sunt omnia: Ego magis fidem habeo [verbis] Verbi ipsius dicentis: *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo (Luc. x)*. Item: *Pater meus, quod dedit mihi, majus omnibus est (Joan. xxi)*. Dictum hoc exponens venerabilis presbyter Beda dicit in homilia: « Majus omnibus, quod mediatori Dei et hominum homini Jesu Christo Pater dedit, hoc est ut sit Unigenitus ejus Filius in nullo gignenti vel natura dissimilis vel virtute inferior vel tempore posterior. Quam videlicet æqualitatem ipse Dominus in divinitate habuit, priusquam mundus esset apud Patrem, ipse in humanitate ex tempore incarnationis accepit. » Audis æqualitatem Patris Verbo innatam et homini datam, quem Verbum Dei Patri coæquale sibi univit? audis hoc in antiqua homelia per ecclesiasticos conventus jam diu celebriter vulgata et recitata, et nos arguis quasi de nova doctrina, cum nihil doceamus, quod non in scriptis Patrum antiquorum Scripturas exponendum ostendamus? Ostende tu vel unum doctorem catholicum tibi consentaneum in illo sensu tuo, quo hominem in Deum assumptum negas Deo conformem factum, quod tu putas docuisse Hilarium, cum ille doceat contrarium. Ait enim libro nono de Tri-

nitare: « Id enim homini acquirebatur, ut Deus esset; sed manere in Dei unitate assumptus nullo modo poterat nisi per unitatem Dei in unitatem Dei naturalis evaderet, ut per hoc, quia in natura Deus Verbum, Verbum quoque caro factum rursus in natura Dei inesset, atque ita homo Jesus Christus maneret in gloria Dei Patris, si in gloria Verbi caro esset unita, rediretque tunc in naturæ paternæ etiam secundum hominem unitatem Verbum caro factum, cum gloriam Verbi caro assumpta tenuisset. » Et infra: « Ut enim in unitate sua maneret, ut manserat, glorificaturus eum apud se Pater erat, quia gloriæ suæ unitatem per obedientiam dispensationis excesserat, scilicet ut in ea natura per glorificationem rursus esset, in qua sacramento erat divinæ nativitatis unitus, essetque Patri apud semetipsum glorificatus, ut quod apud eum ante habebat, maneret, neque abalienaret ab eo formæ Dei naturam formæ servilis assumptio, sed apud semetipsum glorificaret formam servi, ut maneret in Dei forma, quia qui in Dei forma manserat, idem erat in servi forma, et cum servi formæ glorificanda esset in Dei forma, apud eum ipsum glorificanda erat, in cujus forma formæ servilis habitus erat honorandus. »

Hæc dicente Hilario patet non eum sensisse, quod corpus Domini, Domino conforme non sit, cum non alia de causa corpus Domini dicatur, nisi quia Dominus incorporatus sive incarnatus per corpus carnis suæ vitam operatur hominum credentium, sicut Divinitas angelorum lumen incircumscriptum videntium, quod, quia homines videre non possunt, credendo salvi fiunt, et vitam æternam habebunt per Christi carnem, quam sancti angeli habent per ejus divinitatem. Unde autem carni, ut conferat manducanti se vitam æternam, nisi quia in consortium naturæ divinæ assumptam habet vitam in se manentem? Unde Hilarius libro octavo de corpore Domini: « In Christo Pater, et Christus in nobis unum in his esse nos faciunt. Si vere igitur carnem corporis nostri Christus assumpsit, et vere homo ille Christus est, nosque vere sub mysterio carnis corporis sui sumimus, et per hoc unum erimus, quia Pater in eo est, et ille in nobis, quomodo voluntatis unitas asseritur, cum naturalis per sacramentum proprietas perfecte sacramentum sit unitatis? » Et infra: « Qua autem in nobis naturalis hæc unitas sit, ipse ita testatus est: » *Qui edit carnem meam, et bibit sanguinem meum in me manet, et ego in eo (Joan. vi)*. « Non enim in eo erit, nisi in quo ipse fuerit, ejus tamen in se assumptam habens, qui suam sumpserit. » Item: *Sicut misit me vivens Pater, et ego vivo propter Patrem, et qui manducat carnem meam, et ipse vivit propter me (ibid.)*. « Quomodo per Patrem vivit, eodem modo nos per carnem vivimus. Hæc ergo vitæ nostræ causa, quod in nobis manentem per carnem Christum habemus, victuri per eum ea con-

ditione, qua vivit ille per Patrem. Si ergo nos naturaliter secundum carnem per eum vivimus, id est naturam carnis suæ adepti, quomodo non naturaliter secundum spiritum in se Patrem habeat, cum vivat ille per Patrem? Hæc autem idcirco a nobis commemorata sunt, quia voluntatis tantum intra Patrem et Filium unitatem mentientes, unitatis nostræ ad Deum utebantur exemplo, tanquam nobis ad Filium et per Filium ad Patrem obsequio tantum ac voluntate unitis, nulla per sacramentum carnis et spiritus naturalis communionis proprietates indulgeretur, cum etiam per honorem nobis datum filium, et permanentem in nobis carnaliter filium etiam in eo nobis corporaliter et inseparabiliter etiam mysterium veræ ac naturalis unitatis sit prædicandum. »

Videts, lectores benevoli, quantum virtutis divinæ Hilarius prædicet inesse carni Christi non solum divinitus viventi, sed etiam se manducantes vivificanti? Quod nimirum nullatenus fieri posset, si natura inferior superioris virtutem non accepisset in Christo. Unde item Hilarius de synodis ait : « Conservatur dignitas Divinitati, ut in eo, quod Verbum caro factum est, ut caro potius hoc inciperet esse, quod Verbum. Alioquin unde carni in operibus virtutes, in monte gloriam, in cogitationibus humanorum cordium scientiam, in passionē securitatem, in morte vitam? » Idem libro undecimo De Trinitate : « Hæc humanæ beatitudinis fides vera est, Deum et prædicare Verbum, et carnem confiteri, neque Deum nescire, quod homo sit, neque carnem ignorare, quod Verbum sit. Cum autem contra naturam sensus nostri Deus manens homo nascitur, jam non est contra naturam spei nostræ, ut natus homo Deus maneat, cum potior natura in inferiorem nata fidem præstet, inferiorem naturam in naturam posse nasci potioem. » Idem in eodem : « Id enim homini acquirebatur, ut Deus esset, sed manere in Dei unitate assumptus nullo modo poterat nisi per unitatem Dei in unitatem Dei naturalis evaderet, ut per hoc, quod in natura erat Deus Verbum, Verbum quoque caro factum rursus in natura Dei inesset, atque ita homo Jesus Christus maneret in gloria Dei Patris. Si in gloriam Verbi caro esset unita, rediretque tunc in naturæ paternæ etiam secundum hominem unitatem Verbum caro factum, cum gloriam Verbi caro assumpta tenuisset.

His Hilarii dictis caute pensatis apparet quod alibi dicit : « Inferiorem naturam superioris a se potiorisque naturæ virtutem non consequi, » sic intelligendum, ut præmissis ejus testimoniis de natura et virtute Divinitatis, quam inferior Christi natura plenarie consecuta est, non sit contrarium. Pertractemus nunc illud ejus capitulum, quod nobis objicitur quasi nostræ sententiæ contrarium, imo et ipsius Hilarii præmissis dictis, ut putatur, minime consonum. Dicit in libro De Synodis : Conclusi hæretici Scripturarum auctoritatibus hoc so-

lum tribuere solent Filio, ut Patri tantum virtute similis sit, adimant autem ei similitudinem naturæ, stulti atque impii, non intelligentes, non nisi ex naturæ similitudine similitudinem esse virtutis. Neque enim aliquando inferior natura superioris a se, potiorisque naturæ virtutem consequitur. Aut quid hæc asserentes de omnipotente Deo Patre profitebuntur, si virtuti suæ virtus naturæ inferioris exsequatur? Non potest negari quin Filius Dei idem possit, cum dixerit : Quæcunque Pater facit, eadem Filius facit. Sed similitudini virtutis naturæ similitudo succedit, cum dicit : *Sicut enim Pater vitam habet in semetipso, ita et Filius dedit vitam habere in semetipso.* In vita naturæ et essentiæ significatio est, quæ sicut habetur, ita data docetur ad habendum. Tenet ergo vitæ similitudo virtutis similitudinem. Similitudo enim virtutis non potest esse dissimilis naturæ. Atque ita necesse est ut essentiæ similitudo virtutis similitudinem consequatur, quia sicut ea, quæ Pater facit, eadem Filius facit similiter, ita sicut habens vitam Pater, sic et habendam Filio dedit vitam. Condemnatur ergo impiæ professionis temeritas, quæ virtutis similitudinem confitens dissimilitudinem ausa sit prædicare naturæ, cum principalis spei nostræ fides sit indifferentem in Patre et Filio divinitatis substantiam confiteri. »

Dicta hæc sunt adversus Arianos, Filio Dei etiam secundum superiorem ipsius essentiam denegantes æqualitatem et similitudinem divinæ naturæ, cum faterentur ei similitudinem virtutis esse. Contra hos in synodo congregatis orientalibus episcopis data est hæc sententia : « Si quis in Filio Patris similitudinem secundum essentiam quidem ipso Filio revelante per hæc quæ dicit : *Sicut enim Pater habet vitam in semetipso, sic dedit et Filio vitam habere in semetipso,* juxta efficaciam autem per ea, quæ docet : *Quæ enim Pater facit, eadem et Filius facit similiter,* solam secundum efficaciam similitudinem condens, juxta essentiam vero, quod est principalissimum fidei nostræ, Filium fraudet quasi semetipsum fraudans cognitione » perpetuæ vitæ, quæ est in Patre et Filio, anathema sit. Hanc synodalem sententiam confirmans Hilarius dicit ea, quæ superius posuimus, nihil tangens de mysterio incarnationis, vel de humana Filii Dei natura, quæ in superioribus ejus dictis, jam superius præmissis, et in multis argumentis, ejus libris De Trinitate insertis, ita ostenditur glorificata, ut non sit aliud ejus gloria, quam virtus et essentia divina. Sicut enim Deus Pater habet vitam in semetipso, sic dedit et Filio vitam habere in semetipso, et ipse Filius una cum Patre dedit carni suæ vitam habere in semetipso, non tamen a semetipso sicut nec ipse Filius habens vitam sibi datam in semetipso, habet a semetipso. Hinc est quod carnem suam pro sæculi vita fatur datam, quam, *qui manducat, habet vitam æternam,* ait ipsa Veritas. Unde synodus Ephesina car-

nem Christi vivificatricem confessa damnavit sub anathemate hoc ipsam negantes.

Quid ergo, ais, est quod Hilarius dicit : « Neque aliquando inferior natura superioris a se, potiorisque naturæ virtutem consequitur? » Si enim caro Verbi vivificat ad vitam æternam beatos homines, quomodo ipsum Verbum vivificat beatos angelos? Virtus et efficacia divinæ operationis videtur data carni contra sententiam Hilarii hoc negantis posse fieri. Ad quod respondeo, quia sic intelligenda sunt hæc Hilarii dicta, ut aliis ejus dictis non sint contraria. Dicit enim in libro nono De Trinitate : « Deus in Filio hominis glorificato glorificatum Deum glorificat in sese : in Filio hominis Dei gloria est, et gloria Dei gloria Filii hominis. Deus glorificat in sese, homo non per se utique glorificatur : neque rursus qui in homine glorificatur, Deus licet gloriam accipiat, tamen aliud ipse quam Deus est. At vero cum glorificato Filio hominis glorificans Deum Deus glorificat in sese, invenio naturam glorificati in gloriam naturæ glorificantis assumi. » Affer nunc, quisquis es, hæretice flexiosæ doctrinæ tuæ volubiles quæstiones, quæ, cum se nodis suis illigent, in nullo tamen hærendi molestiam continebunt. Filius enim glorificatur, et glorificatur in homine Deus, et glorificatum eum in homine glorificavit in sese : Christum enim Deus natum hominem clarificat in sese. Reddidit enim in se Christo gloriam, quam apud se habuit, et cum in forma Dei assumptio formæ servilis assumitur in se, glorificatur glorificatus in homine Deus, qui ante nativitatis dispensationem in sese erat et per formam Dei et per naturam nativitatis unitus. Nativitas enim non novæ neque alienæ naturæ Deum fecerat, naturalis filius Patri naturali generatione substituit. Et cum per nativitatem hominis glorificatur in homine in naturæ gloriam, rursus in se clarescit, cum Deus clarificat, cum in naturæ paternæ gloriam ab ea per dispensationem evacuatus assumitur.

Concludit autem audacissimum furorem impietatis tuæ fides apostolica, ne qua licentia liberæ intelligentiæ evageris, cum ait : *Et omnis lingua confitebitur, quia Dominus Jesus in gloria est Dei Patris* (Rom. xiv). Quem enim Pater in sese glorificavit, in ejus gloria confitendus est. Quem in se Pater glorificavit, in his non dubio intelligendus est esse, in quibus Pater est, cum et in se eum glorificaverit, et in gloria ejus sit confitendus. Non enim hic tantummodo in gloria Dei est, sed in gloria Dei Patris est. Neque glorificavit gloria exteriori, sed glorificavit gloria in sese, in eam eum, quæ sua est gloria, resumendo, et ea gloria quam apud eum habuit, eum et apud se glorificat et in sese. Atque ita inseparabilis a fidei hujus conjunctione intelligitur etiam sub hominis humilitate sic dicens : *Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti, Jesum Christum* (Joan. xvii). Cum sine Christo solo Deo Patre cognito vita æterna

A non sit, et Christus glorificatus in Patre sit, nonne in his dictis Hilarii satis apparet, quod inferior natura in Christo superioris naturæ virtutem et gloriam accepit per gratiam, quam consequi non posset, nisi gratis in ipsius natura superioris naturæ virtutem assumeretur, quia non est hoc in viribus ejus, quod infra est, ut consurgat in suum superius vel capiat virtutem ejus per se, vel a se. *Non enim potest homo accipere a se quidquam, nisi fuerit ei datum desuper* (Joan. iii), ait Joannes Baptista, et hoc testatur Joannes evangelista. Unde nec in Filio Dei potuit homo accipere a se quidquam, nisi fuisset ei datum desuper. Accipit tamen sibi desuper datum nomen, quod est super omne nomen, (Ephes. i), simulque cum nomine ipsius nominis virtutem. B Cujus virtutis ipse sibi conscius ait : *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo* (Luc. x). Item : *Pater, quod dedit mihi, majus omnibus est* (Joan. xxix). Item : *Filius hominis habet potestatem in terra dimittere peccata* (Matth. vi). Item : *Nemo potest rapere de manu mea* (Joan. x). Item : *Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra* (Matth. xxviii). Datum quippe hoc est homini, quod æternaliter sui Verbi, verbi gratia, ut nemo possit rapere de manu ejus, ut sit omnipotens in cælo et in terra ex virtute sibi data, quam natura humana suis viribus consequi non potuit, sed Deus eam illi dare voluit, et potuit, qui et membra ejus virtute divina ditavit juxta promissum ipsius dicentis : *Accipietis virtutem supervenientis Spiritus sancti in vos*. Item : *Vos autem sedete in civitate, quoadusque induamini virtute ex alto* (Act. i). Virtus hæc membris distributa secundum mensuram donationis Christi data est, non ad mensuram ipsi Christo, id est homini uncto. Sicut Petrus apostolus ait, *unxit Deus virtute* (Act. x). Vel sicut Psalmista dicit : *Oleo lætitiæ præ consortibus suis* (Psal. xliiv), ita ut similitudo virtutis in homine uncto et ungente Deo sit plenaria, non ablata, sed translata natura inferiore in superioris virtutem et gloriam. Quod non potuisset fieri, si natura inferior non esset capax virtutis et naturæ superioris, ut aurum seu ferrum capax est ignis, et igneæ virtutis, et corpus bestiale animæ sensualis, humanum vero animæ rationalis.

D Sed opponitur nobis, quod Hilarius dicit : « Similitudini virtutis naturæ similitudo succedit. » Item : « Similitudo virtutis non potest esse dissimilis naturæ, atque ita necesse est, ait, ut essentiæ similitudo virtutis similitudinem consequatur. » Hoc proponente Hilario licet fideli ejus auditori seu lectori assumere; sed homo, per quem affirmante Apostolo est resurrectio mortuorum, et ipsius hominis caro, quæ vivificat, divinæ habet virtutis efficaciam : consequens est ergo, ut cum divinæ virtutis similitudine similitudinem quoque habeat essentiæ divinæ, sine qua caro non prodesset quidquam ad vitam æternam conferendam. Præterea notandum, quia de diversis personis unius Divinitatis, non diversis naturis unius personæ in hoc

loco ait Hilarius, ostendens virtutis et naturæ similitudinem indissociabilem, præcipue in Deo, ubi sicut ipse ait, « similitudo proprietatis est, proprietatis æqualitas est, æqualitas nihil differt; » æqualitas autem naturæ non potest esse nisi una. Verum alias, ut ostensum est, agens de unius personæ in Trinitate duabus naturis ita demonstrat ab altera natura glorificata alteram gloria, sicut ait ipse, « non exteriorem, sed in sese Deo glorificante hominem, » ut sit absurdum fingere hominem Deo in alio aliquo assimilatum quam in eo, in quo et Verbum Patris Patri est consimile simul et æquale, in divina scilicet essentia seu gloria seu virtute, seu omnipotentia seu bonitate vel sapientia, quæ omnia in Deo unum sunt, imo unum sunt, quod unum simplex, immensum et æternum totum est homini assumpto in una Trinitatis persona datum per nomen, quod est super omne nomen [quodque] existens in divinitate sibi data æternaliter habuit, sed in ipso incarnationis mysterio temporaliter accepit, quando ipsa divinitas per hoc est homini data, quod est incarnata, cum Verbum caro, id est homo factum est. Accipit ergo ipse homo, quod habuit Deus, scilicet ut sit Deus omnipotens, tanta divinitatis et omnipotentis coæqualitate ac similitudine, ut Verbi assumptis, et hominis assumpti ad Deum Patrem prorsus eadem sit æqualitas et similitudo. Nempe ut verbis utamur adversariorum, unum et idem esse, in quo vere æqualia sunt, quæ aliunde constat esse diversa, necesse est. Cum ergo Patris ingenti, et Filii ejus unigeniti et amborum doni simulque hominis hoc dono concepti et sanctificati, atque in unam personam Trinitatis assumpti sit una Divinitas, qua et Pater Deus, et Filius Deus, et Spiritus sanctus Deus, et Spiritu sancto conceptus homo Deus nominatur, recte de his omnibus una æqualitas prædicatur, quorum una divinitatis essentia, vel natura cognoscitur et virtus eadem.

Etenim carnis vel humanitatis nomine, cum de ipsius divinitate, quam accepit, agitur, totam substantiam humanam, quæ est anima rationalis, et caro simul juncta, significamus: ut ibi: *Verbum caro factum*, id est homo factum est. Et: *videbit omnis caro salutare Dei* (Joan. 1), id est omnis homo, ne vel carni soli, quæ non homo, sed hominis pars est, hanc similitudinem vel æqualitatem cum Deo tribuamus, ut putat adversarius, crebro utens, imo abutens contra nos istis nominibus, cum nos non carnem solam, vel humanitatem solam, sed hominem Deum, Deo Patri non adoptatum, sed natum in filium naturalem et consubstantialem gignenti coæquatum prædicemus in divinitatis essentia et natura, quam nascendo accepit, ut sit Deus, et in potentia, qua omnia, quæ vult, potest, ut Pater Deus, et in claritate, quam petiit, et accepit in carne, quamque habuit in divinitate, priusquam mundus fieret. Clarifica, inquit, me apud te ipsum claritate, quam habui, prius

A quam mundus esset, apud te (Joan. v). Apud te, inquit, non sub te, quod est in dextera sedis magnitudinis, in qua est coæqualitas claritatis.

Contra hoc objicit adversarius: Si Christus gloria corporis sui Patri æqualis est, et si nos, sicut testatur Hilarius, eidem gloriæ corporis Christi futuri sumus conformes, Deo nos futuros æquales qualiter ipsi inficiuntur, ab eis audire exspectamus. Respondemus: Nusquam nos prædicasse futuros æquales Deo. Neque enim id futurum speramus, neque hoc exinde consequitur, quod similitudo nobis et conformitas Christi promittitur, quia multa inveniuntur similia et conformia, quæ non sunt æqualia. Sic imago vultus hominis in alterius hominis pupilla conspecta invenitur per omnia ipsi vultui similis, attamen aequalis non est, quoniam similitudo ad qualitatem, sed æqualitas pertinet ad quantitatem, quæ inter se differre non ignorat, qui Aristotelis prædicamenta noverit, inter se longius distincta quam unius prædicamenti species vel genera. Non est igitur consequens, si qua sunt conformia, vel similia, eadem æqualia esse. Non ergo miramur illum philosophum caligare in divinis et supernaturalibus, qui neque in naturalibus ea sentit, quæ veritas habet. Quam falso autem Hilario adscribatur, quod Christi et nostri corporis talem asserat conformitatem, quam sit necesse consequi coæqualitatem, verbis ejus competentius quam nostris ostendemus. Post eam denique sententiam, quam falso a falsatoribus putatur affirmare, quod Christus, secundum quod in forma servi glorificatus est, Deo conformis non sit, quodque corpori suo nihil ultra possit quam nobis ac sibi commune præstare, paucis interpositis aperiens, quid senserit, ita dicit: « Nostra hæc lucra sunt et nostri profectus, nos scilicet conformes effici gloriæ corporis Dei. Cæterum Unigenitus Deus licet et homo natus sit, tamen aliud, quam Deus omnia in omnibus est. Subjectio enim illa corporis, per quam, quod carnale est, in naturam spiritus devoratur, esse Deum omnia in omnibus eum, quem præter Deum et homo est, constituet. » His Hilarii dictis claret sententiam ejus præcedentem nimis detruncatam et depravatam, qua putatur affirmare, quod negat, et negare quod affirmat. Affirmat enim hominem glorificatum in Deo esse conformem Deo, et nos futuros corpori ejus conformes, non tamen coæquales. Non ergo rapiam arbitratur homo esse se æqualem Deo, qui in forma Dei sibi data et innata est, qua et speciosus est præ filiis hominum, non inter omnia, sed super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

EPISTOLA XXIV.

Idem ad Henricum ducem Saxonie et Bavarie, quem ad defendendam Ecclesiam Dei proposito sanctorum et regum et ducum exemplo hortatur

Glorioso et victorioso Bavarie ac Saxonie duci

H. frater G. de Richersperge devotas orationes cum fidei obsequio.

Quousque, princeps nobilissime, tua fraudabor notitia simul et gratia tali tam familiari, qualem in conspectu patris tui habui, qui me pusillum licet, tanta principis gratia et amicitia indignum, dignatus est habere inter gratos et amicos, non eos, qui dilexerunt sua, non ipsum, sed eos, qui sincere dilexerunt ipsum? Inde illi familiares colloctiones mecum de salute animæ suæ, de statu et honore sanctæ Dei Ecclesiæ. Nam de sæcularibus ad ipsum pertinentibus illi abundabant consiliarii, filii hujus sæculi prudentiores filiis lucis in generatione sua, quemadmodum tuæ quoque nobilitati nobiles abundant adstipulatores, quorum prudenti consilio tractes negotia mundana. Mihi vero de salute animæ tuæ, de statu et honore sanctæ Dei Ecclesiæ tibi aliqua suggerere suggeritur a Spiritu illo, ut credo, qui suggerit nobis omnia, quæcunque dixerimus utilia, salubria et vera. Et quippe Spiritus veritatis, qui docet omnem veritatem, et quæ ventura sunt, annuntiat in se credentibus, ut et ipsi annuntient ea se audire volentibus. Iste nimirum Spiritus veritatis in Scripturis veritatis annuntiavit bona et mala per reges ac duces bonos vel malos Ecclesiæ Dei eventura, quæ jam partim, sicut audivimus, ita et vidimus in civitate Dei nostri, dum exemplo David regis, Ezechix ac Josix regum honorum, similiterque ducum bonorum sanctorum Machabæorum Judæ, Jonathæ, Simonis quidam reges ac duces templum Dei, quod est Ecclesia, honoraverunt, et exemplo Salomonis ædificaverunt, vel etiam coronis aureis ornaverunt faciem templi sublata inde spurcitia spiritalis Antiochi.

Verumtamen fax ejusdem spurcitiæ nondum est exinania. Propterea tales duces optamus, qualis fuit Judas Machabæorum dux egregius, et prædicto Antiocho regi penitus contrarius. Nam ille templum Dei profanavit, iste mundavit, et coronis aureis ornavit: ille sacerdotium vendidit, iste venditorem expugnavit, et emptores de sacerdotio exterminavit: per illum ceciderunt multi de populo, per istum facta est lætitia magna in populo. Dum te studiose intento ad vindictam malefactorum, laudem vero honorum pax est in populo. Per amplius autem et perfectius laude dignum est, quod concordiam inter sacerdotium et regnum studes confirmare, pro qua causa diligentius peragenda te vocante, te mediante venerunt legati apostolicæ sedis tanquam cives apostolorum illuminare patriam, portantes pacem. Sed ipsi non invenerunt in via pacem, quia inciderunt in manus prædonum crudelium, contra quos, o princeps nobilissime, utendum tibi est ea potestate, quam tibi Deus contulit ad vindictam malefactorum. Verumtamen quia in omnibus pavenda et cavenda est ira Dei omnipotentis, quæ omnino est ineffugibilis, hoc tuæ prudentiæ fidelissime suggero, ut in ducendo exercitu, cæmeteriis et ecclesiis Deo sacratis tutelam provideas, atque a pauperum vexa-

tionibus, et oppressionibus milites et scutiferos, quantum prævalet, compescere studeas, ne lætitia magna, quæ Dei gratia favente per te facta est in populo, vertatur in tristitiam, quod Deus avertero dignetur, qui et tibi vindictas justas exercenti semper sit propitius, et inimicis tuis inimicus. Cætera celsitudini tuæ per meam parvitatē suggerenda, si tamen dignaberis me audire more paterno, in tempus opportunum reservo.

EPISTOLA XXV.

Idem ad Ardonem seu Erbonem abbatem Prunfingensem, quem hortatur ad mitigandum episcopi Ratisbonensis, qui cives suos universim ob quorundam crimen excommunicaverat, animum.

Venerabili Bruvinensis (hodie Priflingensis) cœnobii abbati A., frater G. de Richersperge, devotas orationes cum fidei obsequio.

Ecclesia Ratisbonensis tanquam civitas super montem posita non potest abscondi, quia est altum candelabrum, in quo posita lucerna, sive clare, sive non clare luceat, multis erit conspicua. Scitis vero, qui in tabernaculo Dei vasa candelabri aurea erant, videlicet infusoria olei et emunctoria. Scitis etiam quid ista significant. Unde non doctoris, sed monitoris officium scribendo vobis mihi assumo, qui Ecclesiæ illi, quæ me diu aluit, quæque me in sacerdotem promovit, eam fidelitatem debeo, ut si quis in ea scandalizatur, et ego urar; si quis infirmatur, et ego infirmor. Audiens igitur Ecclesiæ illius non modicam perturbationem, non possum non turbari, atque si locorum distantia non impediret, vellem vobis cæterisque in ea spiritalibus viris adesse præsentialiter ad sedandum offendiculum perturbationis hujus, quod excommunicatione domini episcopi exortum, sic est mitigandum vel temperandum, ut ubi zelus ejus nimium fuerit incensus vel accensus, vos, qui spirituales estis, tanquam infusoria de auro charitatis fabrefacta illius flammam per olei effusionem temperetis; ubi autem linum fumigans ipsam flammam nimis obscurat, vos ut aurea emunctoria decerpatis, quod decerpendum videbitur vobis, in spiritu lenitatis agentibus cum ipso domino episcopo, quem ego in veritate diligo, et libenter honoro, pro ejus etiam dilectione atque honore nunc scribo vobis, ut ipsius nobilitati suggeratis, ne a patre suo, viro, ut no- stis, tam virtute quam genere nobilissimo invenitur in aliquo degenerare agendo aliquid præpropere, vel inconsulte. Poterat enim super tanto negotio incipiendo consuluisse dominum et Patrem suum archiepiscopum, cæterosque sibi fidelissimos, si tamen vestra prudentia id consulisset, eo quod inter suos domesticos non invenisset consilium sufficiens, quod ego vix possum credere, si modo se voluisset consiliis vestris, aliorumque suorum fidelium credere. Nunc autem quos non consuluit in initio, saltem consulere non gravetur de fine bono, et de discreto judicio, quo non totus populus involvatur, sed innocens a nocente, justus ab injusto

juste discernatur, et erga ipsos quoque nocentes tanto misericordius agatur, quanto evidentius apparet, eos, qui Ecclesiam dehonorerunt manus violentas inmittendo in virum falsarium, pauperes fuisse, ac fame nimia vexatos illud poeticum eloquium incidisse :

Nescit plebs jejuna timere.

Honorabiliores autem illius urbis cives et maxima populi multitudo innocens invenitur ab illo sacrilegio, quod in ecclesia est commissum, quanquam plures post commissum sacrilegium se miscuerunt sacrilegis paucis ad perpetrandum homicidium. Cum ergo duo crimina illic perpetrata sint, sacrilegium et homicidium, de utriusque perpetratoribus, nominatim perquisitis, poterat fieri competens iudicium, quod non involveret totum illius civitatis populum, nisi forte populus ipse voluisset criminosos contra justitiam defendere : sicut quando Gabaonitæ criminosos paucos defendendo meruerunt involvi omnes pariter in uno damnationis iudicio. Non est autem credibile, omnes cives Ratisbonenses ita desipere, ut se manifeste opponant justitiæ. Unde consulendum est domino episcopo, ne involvat justum cum impio.

Cætera videntur in codice deesse.

EPISTOLA XXVI (21).

Idem, ut videtur, ad sanctimoniales Admontenses, quibus illud Psalmi L « ut justificeris in sermonibus tuis, » exponit.

Charissimis in Christo sororibus Admontensibus, Frater G., devotam orationem et perpetuam in Christo dilectionem.

Jucundissimis vestris inquisitionibus non potui ad plenum satisfacere coarctatus eundi festinatione. Quam tamen festinationem forsitan Deus punivit, qui iter meum aliquantulum impedit, et volentem a vobis festinare prope vos aliquandiu tenuit. Si ergo propter vos vapulavi, quia forsitan plurimum a vobis festinando peccavi, spero mihi Deum per vos posse placari, si pro me orabitis : quod idipsum rogo ut faciatis, atque hoc scriptum in recompensationem suscipiatis pro eo, quod minus dixi, quam congrueret sanctissimis inquisitionibus vestris.

Quæсивистis, o charissimæ, de his sermonibus Domini, in quibus justificandus est Deus juxta illud : *ut justificeris in sermonibus tuis (Psal. L).* Noveritis ergo quia sermones isti sunt promissiones ipsius, ut nos ex parte tetigimus. Hoc autem est cautissime notandum, et hoc fuit vobis per nos determinandum, quoniam aliæ sunt promissiones Dei, quas adimplet, ut ipse justificetur. Justum quippe est ut, quod verax promisit, nunquam falsificetur. Aliæ vero sunt promissiones ipsius, quas etiam si non adimpleat, justus tamen et verax ipse permanet in his ipsis promissionibus, quas non adimplet. Ut autem evidentius fiat, quod dicimus, diversitates promissionum Dei distinguamus. Aliqua Deus promittit constanter : aliqua vero conditionaliter. Con-

stans fuit illa ejus promissio, qua dixerat ad David : *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam (ibid. cxxx1);* et iterum : *Juravi David servo meo, usque in æternum præparabo sedem tuam (Psal. lxxxviii).* Conditionalis autem fuit illa promissio, qua dictum est Salomoni : *Si ambulaveris in viis meis, et custodieris præcepta mea et mandata mea, sicut ambulavit pater tuus, longos faciam dies tuos (III Reg. iii).* Item dictum est Judæis : *si volueritis et audieritis me, bona terræ comedetis (Isai. 1).*

Quod cum ita sit, quæcunque Deus constanter promisit, ita necesse est impleri, ut, sicut impossibile est Deum esse et fieri mendacem, sic impossibile sit, aliquam de constantibus Dei promissionibus esse vel fieri inefficacem, etiamsi omnino videantur esse contra naturam, quæ Deus promisit per constantiam. Sicut fuit contra naturam, ut Sara inveterata et sterilis de veterano Abraham conciperet : quod tamen quia Deus constanter promisit, omnino adimpleri necesse fuit. Promittenti autem Deo credidit Abraham, et hoc ipsum credere reputatum est ei ad justitiam, quia videlicet credidit Deo possibilita, etiam quæ videbantur contra naturam. Fidem hanc prædicat Apostolus in eo, quod ipse Abraham non est infirmatus in fide, et non consideravit corpus suum emortuum et emortuum vulvam Saræ, sciens quia, quæ Deus promisit, potens esset et facere. Quicumque hanc fidem imitantur credendo Dei promissionibus, ipsi computantur inter filios Abraham, et affirmante Apostolo, quoniam sunt ex fide, benedicentur cum fidei Abraham.

Usque adeo autem solus Deus est verax, et omnis homo mendax, ut nulla unquam promissio facta sub conditione, per hominem servanda, inveniatur completa, quia videlicet semper irrita inventa est conditio, quam Deo homo debuit, sicut patet in Salomone, cui Deus longos dies promisit sub tali conditione, si ipse ambularet in viis Dei, sicut ambulavit pater ejus. Quia ergo ipse non institutionem conditionalem tenuit ambulando in viis David, salva sua veritate Deus illi longos dies denegare potuit : quod et factum est : *Cum enim jam esset senex, depravatum est per mulieres cor ejus, ut sequeretur deos alienos, nec erat cor ejus perfectum in Domino Deo, sicut cor David patris ejus. Dixit itaque Dominus Salomoni : Quia habuisti hæc apud te, et non custodisti pactum meum et præcepta mea, dirumpens scindam regnum tuum, etc. (III Reg. xi).* Dicta hæc Dei manifestam significant abbreviationem dierum Salomonis, quamvis postea per penitentiam salvatus credatur a nonnullis, quod tamen certam non habet auctoritatem in Scripturis.

Judæis etiam, quibus dictum est : *Si volueritis et audieritis me, bona terræ comedetis (Isai. 1),* juste denegata sunt bona terræ, qui Dominum noluerunt audire.

Attamen sciendum est, in hujusmodi conditionalibus promissionibus, quod si conditionis vis non in

homine, sed in Deo ponitur, ipsa conditionalis promissio æque ut constans promissio sub tanta veritatis necessitate constringitur, ut inevitabile sit, quin adimpleatur. Ut illud: *Ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum* (Joan. xii). In his dictis verax quidem Deus conditionaliter promissit, [et] vim conditionis in seipso posuit, et ideo nihil adimplendum ab homine exspectavit, sed ipse totum, quod dixit, adimplevit. Ipse namque prout voluit, est exaltatus a terra, et nunc trahit ad se omnia sive per gratiam, omnia electa sua scilicet membra, sive per potentiam omnia tam reprobam quam electa, quoniam ipse ad se glorificandum nunc ordinat, et in fine judicaturus est omnia.

Semotis nunc illis promissionibus, quæ sub conditionibus quasi dubitative promittuntur, dum per ipsam pactionem quædam ab homine quasi merita requiruntur, in quibus meritis persolvendis omnes homines mendaces inveniuntur, nos in illas Dei promissiones anchoram spei mittamus, quas in sola Dei promittentis veritate constare non dubitamus [Cod. dubitare]. Cum enim impossibile sit Deum mentiri loquentem, multo magis impossibile est mentiri Deum jurantem. Est ergo in se constantissima veritas, cui nunquam poterit accidere et incidere aliqua falsitas. In hac Dei promittentis constantissima veritate volens nos Apostolus consolidare in epistola ad Hebræos ita dicit: *Homines enim per majorem sui jurant, et omnis controversiæ eorum finis ad confirmationem est juramentum. In quo abundantius volens Deus ostendere pollicitationis hæredibus immobilitatem consilii sui, interposuit jusjurandum, et per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram habeamus animæ tutam ac firmam, et incendiem ad interiora velaminis, ubi præcursor pro nobis introiit Jesus secundum ordinem Melchisedech pontifex factus in æternum* (Hebr. vi). Revera hic est pontifex in æternum, qui suarum promissionum inconvulsibilem veritatem nobis pontem fecit ab his miseriis in suam æternitatem. Cum enim sit ipse justificandus in suis sermonibus, necesse est illum inveniri veracem in suis firmis promissionibus.

Ut autem nos ex multis Dei promissionibus paucas colligamus, eas contenti sumus ponere, quas facile possitis memoria retinere. Quando ad Deum dicitis: *ut justificeris, Domine, in sermonibus tuis*, subauditur: *miserere mei*. Sermones constantissimarum promissionum hi sunt: *Ecce ego ipse requiram oves meas, et visitabo eas, sicut visitat pater gregem suum. Quod perierat, requiram; quod abstractum fuerat, reducam; quod contractum fuerat, consolidabo; et quod pingue et forte, custodiam* (Ezech. xxxiv). Multas in hunc modum desiderabiles promissiones invenietis in extremitatibus prophetarum, quas contenti sumus illie requiren-

das et colligendas demonstrare, quoniam nos delectat ad præsens eas partim promissiones commemorare, quas ipsa Veritas incarnata ore proprio dignata est promulgare, ut nos habeamus, unde illum constringamus, et exemplo Jacob luctando teneamus, quoadusque benedictiones omnes, quas ipse verax promissit, illi extorqueamus per fortissimam fidem, qua credimus eum in sermonibus et promissionibus suis esse veracem. Dixit autem Jacob ad Deum: *Non dimittam te, nisi benedixeris mihi* (Gen. xxxii). Quod idem est ac si dixisset: *Non desistam credere, flere atque rogare, donec obtineam benedictionem, quam tu verax promissisti Abrahamæ patri meo. Sic iste Jacob in fortitudine fidei suæ directus cum angelo flevit et rogavit eum, sicut Osee propheta testatur, qui luctamen Jacob quasi exponens hoc indicat, quia cum Deo luctans flevit et rogavit eum* (Ose. xii). Res mira! Flevit et rogavit, ut benedictionis verbum fieret, quod tamen indubitanter credidit, quia fleret, quoniam cor instabat illi (22), quod Deus verax promissor mandax fieri non possit. Attamen, ut dixi, flevit et rogavit, quia nimirum id ipsum, quod Deus promittit, summis precibus, intimis fletibus a se vult exigi, et velut per quoddam luctamen obtineri. Unde ut fide-
 lium preces atque fletus excitet aliquando, quasi more luctantis, dum eum ex fide promissionum tenemus, quodammodo excutit se de manibus nostris, aliquid evenire sinens, quod videatur obviare ac repugnare suis promissionibus. Sic factum est in conjugio Isaac, qui, ordinante Deo, sterilem accepit uxorem. Cujus nimirum sterilitas videbatur effectum divinæ promissionis impedire. [Et] quia promissum fuerat semen Abrahamæ per Isaac dilatandum, poterat quasi securus de Dei promissione dormivisse Isaac et neglexisse uxoris fecunditatem. Sed non ita fieri oportuit, quia ipsam suam promissionem seu etiam prædestinationem Deus a se precibus et desiderii obtineri disposuit. Hoc sciens Isaac deprecatus est Dominum pro uxore sua, eo quod esset sterilis. Et exaudivit eum Deus, deditque conceptum Rebeccæ. Sine dubio tam in re Isaac, quam filius ipsius Jacob luctatus est cum Deo, promissionis effectum quodammodo precibus extorqueus ab eo.

Sic, o dilectissimæ filię regum, filię patriarcharum, cum Deo luctantium, et vos luctamini cum Christo precibus et desiderii ac lacrymis per fidem extorquendo ab ipso, ut adimpleat nos ris in diebus, quidquid adhuc restat adimplendum de suis promissionibus. Promissit autem ipse dicens: *Ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum* (Joan. xii). Et ecce nos adhuc trahimur multoties ab ipso post nostrum desiderium. Dicamus ergo illi: *Ecce tu exaltatus es a terra, trahere itaque nos post te ad te, ut justificeris in sermonibus tuis. Tu dixisti de ovibus tuis loquens: Ego veni, ut vi-*

tam habeant, et abundantius habeant (ibid.). Da ergo nobis frui te vera vita de die in diem abundantius, id est ita ut semper præcedentem tuæ dulcedinis fructum superet sequens, statque præcedente, quantumlibet abundante semper abundantior, ut tu *justificeris in sermonibus tuis*, quia non solum promissisti ovibus tuis, ut vitam habeant, sed *ut abundantius habeant*. Non dixisti: abundanter, sed *abundantius*, per quod sempiternum vitæ bonæ, vitæ felicis incrementum intelligimus et speramus, quoad usque ad illud abundantissimum bonum perveniamus, quo nihil est abundantius. Sic Petrus et Joannes ac cæteri sancti vitam habuerunt abundantius, videlicet semper augmentum capiendo ac scandendo de bono in melius. *Cætera desunt in codice, foliis aliquot incerta manu exsectis.*

EPISTOLA XXVII.

Ædem ad N. suam in Christo filiam. Ejusdem Psalmi
L verba: « Ut vincas, cum judicaris, » eidem enarra-
ta.

Rogas, et rogando cogis, filia in Christo charissima, ut, quomodo sororibus Admontensibus aliqua scripsi de illa justificatione Dei, qua dicitur in sermonibus suis justificari juxta illud: *Ut justificeris in sermonibus tuis*, etiam tibi aliquid scribam de illa Dei victoria, de qua Deo dicitur: *Et vincas, cum judicaris (Psal. L).*

Hic operæ pretium est animadvertere legitimum ænorem victoriæ. Neque enim est victoria, nisi ubi superatur pars adversaria. Verbi gratia, quantumcunque sit fortis imperator vel miles aliquis, victor non potest nominari, quandiu ei nullus resistit, qui ab eo debeat vinci. Si autem aliquis resisterit, et hic victus et superatus fuerit, per victum vincens victoris nomen habebit, victoriæque titulum obtinebit cum tanto majori gloria, quanto fortior visa fuit pars adversaria. Ponamus ergo ut talis imperator vel miles promisisset se aliquam terram defendere, atque in hujusmodi promissione vellet justus et verax perseverare. Contra quem si veniret fortis armatus, furtimque terram illam intraret et vastaret, nisi ipse fortior superveniens illum vinceret, non justificaretur in suis sermonibus, imo videretur fallax et injustus, quandiu prævaleret ille fortis armatus.

Ita nimirum Deus, imperator fortissimus, in suæ tuitionem ac defensionem susceperat regem David, quem elegerat secundum cor suum, cui etiam juraverat, quod de fructu ventris ipsius poneret super sedem ejus. In hoc maxime juramento Deum optavit David justificari et verificari dicens: *Miserere mei, ut justificeris in sermonibus tuis (ibid.).* Verum quia juxta increpationem Nathan prophetæ, qui in titulo psalmi hujus notatur, peregrinus, qui ad eum venerat quasi fortis armatus, ad hoc machinas peccati construxerat, ut juramentum sermo Dei falsificaretur, et ita quodammodo Deus, qui est veritas, a mendacio vinceretur, dum divina promissio propter peccatum non impleteretur, quasi plus de

A Dei gloria, quam de sua salute *sufficiens David* optat ipsi Deo victoriam ad superandam iniquitatem suam ad excludendum fortem armatum, qui tam diu custodivit illic atrium suum, quam diu David non agnoverat proprium reatum. Peccati autem perfecta recognitio fuit illius fortis expugnatio et ejectio. Tunc vero cauta est peccatorum recognitio, quando in peccatorum confessione Deus judicatur, hoc est discernitur. Interdum namque *judicare pro discernere* ponitur, ut illic: *Judica me, Deus, et discerne causam meam (Psal. XLII).* Adam, pater noster, post peccata sua Deum judicare et discernere, ita ut Deo justitiam, sibi autem culpam assignaret, atque ita inter justum et injustum didjudicaret atque discerneret, [noluit] sed potius culpam suam in Deum refudit ac retorsit, cui dixit: *Mulier, quam dedisti mihi sociam, etc. (Gen. III.)*

B Imitantur hunc Adam filii multi, qui in suis peccatis vel exemplo ipsius culpant fragilitatem suam quasi mulierem sibi a Deo sociatam; et quod est iniquius, exemplo Evæ accusant serpentem, hoc est diabolum, ad suimet excusationem. David autem non sic, imo se solum agnovit culpabilem ac mendacem, Deum vero confessus est veracem, dicens: *Ecce enim veritatem dilexisti (Psal. L).* Jure itaque apparuit Deus victor, victus autem diabolus, quoniam ipse victor a victo est didjudicatus, et veraci judicio separatus. Adam vero Deum et diabolum, veritatem et mendaciam in uno negotio confudit, quando culpam, cujus diabolus incitator exstitit, etiam Deo assignavit, qui mulierem, per quam deceptus erat, illi associavit. Ideo quodammodo se passus est invincibilis Deus vinci, dum per diabolum ejectus est de paradiso, quem ipse posuerat in paradiso.

C Sed nunc diabolus, qui se victorem gloriabatur, ex illorum poenitentia et confessione Deo triumphante revincitur, ac per eos superatur, a quibus Deus in suis sermonibus justus et verax et victor esse judicatur, dum ei peccatum hominis nullatenus assignatur. O quam gloriosa est ista victoria, ubi triumphante veritate vincitur mendacium et culpa quasi per gladium ancipitem, dum non solum de se, sed etiam de Deo profitetur homo veritatem, confitendo scilicet se mendacem, Deum autem veracem! Confessus est David se mendacem dicens: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea (ibid.).* Confessus est quoque Deum veracem dicens: *Ecce enim veritatem dilexisti.* Tali judicio Deus judicatus vicit mendacium, et ipse fortior exclusit fortem armatum, liberans ab illo atrium suum, id est cor David primitus et divinitus electum, sed a diabolo postea invasum.

D Sed et hoc modo recte Deus judicatur, hoc est discernitur, cum ipse, qui est veritas, in homine veraciter arguente peccatum seu mendacium arguere judicatur, et ob hoc ipse arguens tanquam Deus amatur et honoratur, quoniam in illo, ut dixi,

Deus arguere judicatur. Sic David cum esset rex magnificus et inclytus, Nathan prophetam reverenter audivit, eique tanquam Deo humiliter obedivit, quoniam in ipso mittentem honoravit. Sic idem David Semei, maledicentem sibi patienter audivit, quoniam illum a Deo, ut sibi malediceret, missum intellexit, et ideo in misso, quantumlibet impio, mittentem honorandum judicavit, quando filios Sarviæ pro illo increpavit. Non ita fecerat Saul rex impius et superbus, qui a Samuele increpatus, eo quod non impleverit verbum Domini, rebellis existit, et ipsum redarguentem, imo in redarguente Deum falsificare ac se justificare præsumpsit dicens: *Imo implevi verbum Domini, et adduxi regem Agag Amalech, etc. (I Reg. xv.)* Puto, quod iste Deum in homine non dijudicavit, et ideo non in Deo veritas, sed mendacium, id est peccatum triumphavit, quoniam in propheta se redarguente Deum inhonoravit, dum ejus increpationi procaciter contradixit.

Igitur unusquisque nostrum et ab adversario in via, id est a sacra Scriptura, et ab aliquo doctore et benigno seu etiam maligno redargutore increpatus de aliqua culpa, recognoscat et honoret veritatem, et sic emittat humilem confessionem, ut vincat veritas, cum judicatur, et judicata honoratur; vincatur vero et excludatur mendacium, quod pessime ac potissime regnat in excusatione et defensione peccatorum. Sensui nostro concordat illud, quod Apostolus dicit: *Qui indigne manducat, judicium sibi manducat, non dijudicans corpus Domini (I Cor. xi)*. Sicut enim corpus Domini non salutem, sed damnationem percipienti operatur, cum ipsum corpus Domini non dijudicatur, id est non discernitur aut honoratur, sic et ipsa veritas, quæ Deus est, cum non dijudicatur, opus victoriæ non operatur, sed quasi patitur se vinci, ut supra de Adam et de Saule exemplificavi, quorum uterque ad excusandas excusationes in peccatis contemptor existit se increpantis veritatis. Et ideo recte orat David dicens: *Non declines cor meum in verba malitiæ ad excusationes in peccatis (Psal. cxi)*. Imitemur nos istum David humiliter pœnitendo, et culpam nostram non Deo, sed nobismetipsis tribuendo, atque veritatem nos redarguentem diligendo, ut vincat in nobis ipsa veritas impugnantem nos mendacii nebulam, sicut sol iste visibilis vincit nebulam, quando radiis suis perfringit ac dissipat eam. Sic factum est in David. Fuit enim Deus David bona promittens quasi sol oriens, cujus radiis poterat jucundissime frui, si nullius peccati nebula intervenisset, quæ illud promissum videbatur impedire, quo dictum erat: *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam (Psal. cxxxii)*; et alibi: *Juravi David servo meo, usque in æternum præparabo sedem tuam, et ædificabo in generationem et generationem sedem tuam (ibid. lxxxviii)*. Interveniente vero peccati nebula splendida veracis Dei promissio impedita fuisset, nisi quod Deum decuit ita in suis sermonibus justificari, ut non posset per mendacium super-

ari. Omne namque peccatum recte dicitur mendacium tanquam veritati oppositum.

Dico autem nunc specialiter illam veritatem, quæ Deus verax proposuit ac præordinavit hominum felicitatem non solum personaliter ut in David, sed etiam universaliter, ut apparet in hominis creatione dicente veraci Deo: *Faciamus hominem ad similitudinem et imaginem nostram (Gen. i)*. Hoc enim Dei propositum comprehendit numerum omnium electorum, quos ipse præscivit et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Si ergo præscitos et præordinatos vocaret, justificaret et magnificaret, nullius peccati nebula interveniente, vere faceret omnem hominem ad imaginem et similitudinem divinam, et haberent electi divinarum promissionum diem clarissimam, splendente in omnibus hominibus divinæ imaginis et similitudinis claritate. Nunc autem quia peccati nebulam, totam terram tegentem sol justitiæ sic abominatur, ut juste videatur splendorem suum debere detrabere, quoniam in speculis humanorum cordium, valde sordentium, non poterat imaginis suæ similitudinem formare nisi primitus detersa sorde, quæ tanta est ut videatur diligentiam detergentis posse superare, recte dicit peccator et penitens homo: *Miserere mei, Deus, detergendo sordes meas*. Quibus detersis flammæ capax tuæ similitudinis: et sic tu justificeris in sermonibus tuis, quibus dixisti: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram*; et si peccata in me operantur tui dissimilitudinem, tu operando similitudinem vince peccatorum meorum et magnitudinem et multitudinem. Vince peccata mea sicut vincit rex tyrannum. Vince sicut vincit sol densitatem nebularum. Vince sicut medicus fortitudine medicinarum. Vince sicut vincit spissitudinem sordium, qui crebra tersione de materia ferruginosa facit speculum. Vince, cum judicaris. Quoniam tu talis Deus a me dijudicaris esse, ut tibi, cum volueris, adsit tam omnipotens posse, quod vinci non possit nostrorum peccatorum et magnitudine et multitudine, quin tandem constituas homines omnes electos in tuæ imaginis conformitate, sicut proposuisti, cum dicebas: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram*. Amen.

EPISTOLA XXVIII.

Idem ad quasdam sanctimoniales, forte Admontenses de fidei robore ac puritate exemplo centurionis evangelici.

Charissimis in Christo sororibus, Fr. G., devotas orationes.

Aliquando vobis loquens et scribens formavi et suggessi vobis, quantum Deus dignatus est prestare, verba et sensum orationum, quas ad Deum mitteretis tanquam incensum suavissimi odoris. Sed postea nolens vos esse pusillæ fidei, quoniam pusillitas fidei multum obsistit orationis exauditioni, cœpi donante Deo vos ad magnam fidem informare, cui omne, quod recte optatur, est coram Deo im-

petrable. Probat hoc ille centurio cujus magnam fidem Dominus admirans ait : *Non inveni tantam fidem in Israel (Luc. vii)*. In hoc autem erat magnitudo fidei ejus laudabilis, quod non opus esse arbitrabatur, ut corporali præsencia veniret ad sanandum puerum ægrotum semper et ubique præsens ordinator omnium rerum, quas ordinat non sicut operator extrinsecus ordinat opus, verbi gratia molendinum sive alicujus domus ædificium, sed sicut intrinsecus et immobilis ac tenax vigor eardem rerum.

Imitetur hunc centurionem spiritus et animus noster habendo sub se, non super se milites, id est varias cogitationes, vel in bono vel in malo militantes, et dicat huic, id est malæ cogitationi : *Vade et vadit : et alii, scilicet bonæ cogitationi dicat : Veni et venit : et servo suo, id est corpori, quod castigat et in servitutem redigit, confidenter dicat ipse animus : fac hoc, scilicet utile opus aliquod, et facit...* Perpendat quoque ipse animus tanquam discretus centurio, quia *sub potestate divina constitutus*, ita et cogitationibus et corpori suo imperat, ut nullo ad hoc internuntio indigeat, quoniam per tacitum voluntatis nutum et mala cogitatio fugatur, et bona advocatur, atque corporis pene tota motio regitur nutu mentis voluntario sine quolibet internuntio.

Verum quomodo centurioni tunc famulantur, quos habet sub se, si ipse, cum sit sub prætoris et imperatoria potestate constitutus, obediens fuerit suo superiori, cui si inobediens et rebellis fuerit, rebellionem quoque in subditis suis inveniet contra se, quam diu ipse noluerit superiori obedire : ita e: noster animus quasi centurio Deo regi sempiterno subjectus, illi obediendo erit potens, illum contemnendo fiet impotens, ut, etsi dicat malo militi, *vade*, non vadat, sed neque suimet ipsius potestatem habeat. Cæterum nos agimus de bono centurione sub potestate sui superioris obedienter constituto, et ideo potenti et valido. Talis igitur animus sub potestate divina bene dispositus ad exemplum evangelici centurionis ita poterit secum argumentari : Si ego interior homo, sub potestate invisibilis regis constitutus, ita cogitationes in me et sub me militantes rego ut totum hoc regimen fiat intrinseco quodam imperio, cui neque cogitatio, neque ulla resistere potest corporis motio, quanto magis invictæ virtutis auctor et insuperabilis imperii rex ac semper magnificus triumphator secretissimo et intrinseco suæ voluntatis nutu et adversæ dominationis vires reprimit, et noxia depellendo (sicut ego malas cogitationes cum depello per ipsius auxilium), salubria facit adesse, sicut ego bonas cogitationes cum volo, facio adesse. Nonne sicut ego nulla mobilitate locali discurro, sed infra me manens mobilitates cogitationum et sensuum seu membrorum summa facilitate sine internuntiis dispono : verbi gratia, cum volo ut se pes moveat, fit quod volo, sentitque

A pes ipse mei regiminis præsentiā et potentiam exhibendo suam obedientiam, ita ut non sit mihi necesse ut ego animus ad pedem mei corporis vadam et mittam, quoniam ipse mei nutus persentit sibi præsentiā sibi que intrinsecus insitam efficaciam, quoniam ego spiritus illi præsto vitam, mihi a meo superiori tibi etiam interiori præstitam ; nonne, inquam, similiter, imo multo superexcellentius Deus in se manens omnino stabilis dat cuncta moveri, multo ipse præsentior extremis creaturis, quam ego creatus spiritus corporis mei etiam intimis membris ? Si ego qualiscunque centurio sub illius potestate constitutus dico servo meo, id est corpori meo : *Fac hoc et facit* (dico autem non sono vocis sed nutu voluntatis, quanto magis ille quæcunque voluit, fecit in cælo et in terra et in omnibus abyssis ubique totus ita præsens, quemadmodum ego animus et anima membris corporis mei singulis totus et tota sum præsens ? Et si ego non scindor in partes, ita ut pars mei sit in uno oculo corporis mei et pars in altero, quoniam partes divisivas non habeo, quanto magis ille sic est unus individuus Deus, ut non sit ejus altera pars in cælo, altera in terra, quoniam pleni sunt cæli et terra majestatis gloriæ ipsius ?

Cur itaque, o Salvator ubique præsens, dicis mihi pro puero meo roganti : *Ego veniam et curabo eum ? (Matth. viii)*. Quo venias, qui ubique es ? quomodo intres sub tectum meum, quem cæli cælorum non capiunt ? Forte venias secundum carnis carnalem præsentiā ? Sed *caro non prodest quidquam (Joan. vi)*. Non per divinitatem sibi insitam, quæ divinitas, cum sit ubique, sufficit mihi tuum velle, sufficit mihi tacitum voluntatis tuæ imperium. Quæ voluntas ut etiam foris innotescat, *dic verbo et sanabitur puer meus (Matth. viii)*. Tu enim es Verbum, per quod facta sunt omnia, non quod desinit prolatum, sed quod permanet natum. *Dixit enim Pater tuus, et facta sunt omnia. Dixit, hoc est æternum Verbum genuit, non sicut carnalis pater gignit filium, sed sicut prudens animus gignit prudens consilium, quod consilium in animo, et ab animo genitum sicut non potest ab ipso animo separari, sic tu non potes a Patre tuo separari. Nam etsi consilium vocalem sermonem induat, ut foras ad audientium et intelligentium mentes procedat, nihilominus tamen in gignente animo permanet etiam cum per sermonem ad aliorum mentes procedat, cumque ipsum consilium sese aliorum intellectibus inserit, illum tamen, a quo genitum est, non relinquit. Sic tu, o Jesu, æterni Patris æternum Verbum sive consilium, licet humanam substantiam induens foras processeris, cum Patre tamen et in Patre unum atque idem permanens, ab illo nusquam et nunquam recedis : Quoniam tu et ille non duo estis Dii sed unus Deus, cujus est hoc dictum : *Cælum et terram ego impleo (Jerem. xxiii)*. Absit, ut ego homo sub potestate constitutus te tam immensum, tam inestimabilem sub tectum meum coarctem, quod facerem quo-*

dammodo, si te in tua divinitate ulla forma circumscriptum æstimarem.

Est autem circumscriptum, quicquid extensum in longum, latum et altum ipsius longitudinis, latitudinis et altitudinis aliquem habet terminum. At tu, sine longitudinis locali dimensione, attingis a fine usque ad finem, hoc est ab exordio creaturarum usque ad finem earum; sine latitudine locali complecteris omnia loca, et sine locali altitudinis superexcellis omnia non solum visibilia, sed invisibilia. Tu gyrum cæli circuisti sine locali mobilitate, tu cælorum contines thronos, tu abyssos intueris, tu montes ponderas, tu terram palmo concludis, tu nusquam includeris. Et ego me dignum æstimem, ut intres sub tectum meum? Absit a me talis cogitatio! **B** talis opinio, ut te circumscriptibilem aut formatum ullatenus æstimem, quoniam tu es ante omnem formatum Deum, sicut dicis: *Ante me non est formatus Deus (Isai. XLIII)*. Potius id credam, quod tu sis forma informans omnia formosa. Nam ideo terrenus homo, quem assumpsisti, formosus est præ filiis hominum, quod tu forma æterna, pulchritudo sempiterna illum præ cæteris inhabitas, ut eum speciosum forma præ cunctis exhibeas, dum in tantum tibi humanam naturam associas, ut tu in homine assumpto unus Christus, unus rex, unus pontifex, unus idemque secundum assumptam humanitatem exhibeas te visibilem, invisibilis permanendo secundum Divinitatem ubique præsentem.

C *Dic igitur verbo, et sanabitur puer meus.* Dic potenti voluntatis imperio, et hoc ipsum imperium pronuntia verbo, ne putetur casu accidisse salus puero meo, ut tu glorificeris audito hoc miraculo, ut credaris ubique præsens esse, ut agnoscat imperium tuum inseparabile, quod nulla locorum interjectio poterit intercipere, quoniam sicut es ubique, sic regnas ubique; nec tibi est aliud esse, aliud regnare sicut regibus terræ, quorum essentia fuit priusquam eorum potentia. Tua vero potentia non est aliud quam tua essentia; et ideo sicut essentia tua confert esse omnibus, quæ sunt, ita regnum tuum est regnum omnium sæculorum, et dominatio tua in omni generatione et generatione, nec est qui resistat in regno tuo voluntati tuæ.

D *Nam et ego homo: homo, non Deus; homo fragilis, non Deus immortalis; homo initium habens, tu Deus initio et fine carens. Homo sum, hominis, imo mortalium hominum Filius. Tu filius hominis, id est incorruptæ genitricis. Homo sum peccatis gravatus. Tu Deus et homo ad purganda peccata solus idoneus. Homo sum natus non de virgine intacta, sed de muliere corrupta: homo sum, cinis sum,*

vermis sum. Homo sum, ut dixi, natus de muliere, brevi vivens tempore, repletus multis miseriis, qui, quasi flos egressus conteror, et fugio velut umbra, nunquam in eodem statu permanens. Et tamen habeo sub me milites, milites et servos, et obediunt mihi, cum ego non sim liber omnino. Sub potestate quippe constitutus sum, centurio sum, non rex, non saltem tetrarcha ut Herodes aut Pilatus, sed centurio, sub tetrarcha constitutus. Et habeo sub me milites. Et dico huic: Vade et vadit, et servo meo: Fac hoc et facit (Luc. VII). Quanto magis tuæ majestati, tuæ voluntati, tuæ jussioni obediunt omnia per te creata, per te hactenus gubernata et deinceps gubernanda, in te subsistentia, quoniam, si tu non sustentares omnia, in nihilum utpote de nihilo facta caderent, et subsistere non valerent, tu superior omnibus, tu subterior, tu interior, tu implens, tu circumplectens omnia, esse præstas entibus, quod est et lapidum; vivere viventibus, quod est homini commune et arboribus; sentire sentientibus, commune cum animalibus; intelligere intelligentibus, hominibus et angelis. Incommutabilis, indivisibilis, inlocalis, intemporalis, invisibilis, incomprehensibilis in tua divinitate, solo verbo poteris puero meo, corpori meo, spiritui meo, cuilibet charissimo meo salutem restituere ac restitutam conservare. Ideo sufficit tibi, licet omnia scienti, breviter dicere: *Domine, puer meus jacet paralyticus in domo, et male torquetur (Matth. VIII).*

C *Audiens autem Jesus miratus est (ibid.).* Miratur fidei magnitudinem, qui non miratur totius orbis amplitudinem; et quoniam fidei magnitudo placuit, postulatis acquievit, flexus ad misericordiam non verborum multitudine, sed fidei magnitudine. *Sicut credidisti, ait, fiat tibi (ibid.).* Magnifice, mirifice, inconcusse credidisti, qui me hominem parvulum cernens, Deum ubique præsentem, ubique omnipotentem protestaris, dum pro salute pueri tui restituenda solum verbum meum sufficere arbitraris. *Ergo sicut credidisti, fiat tibi (ibid.).*

D *O Domine Jesu, qui sedes in dextera Patris, interpellans pro nobis, pontifex factus in æternum! Da nobis tantam fidei puritatem, quanta sufficit ad videndam nunc in speculo Scripturarum et creaturarum tuæ majestatis claritatem: quatenus qui jam te ex fide cognoscimus, usque ad contemplandam speciem tuæ celsitudinis perducamur, ducente nos hono Spiritu tuo in terram rectam, cum quo Spiritu et sempiterno Patre tibi sit in tuis electis et prædestinatis gloria, et contra omnes inimicos victoria, viventi, regnanti et dominantanti per omnia et in omnia sæculorum sæcula. Amen.*